

T.C.
RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI

KAREN ARMSTRONG'UN SİYER VE İSLÂM TARİHİNE
BAKIŞI
(Yüksek Lisans Tezi)

Muhammet Ali KEST O LU

R ZE 2011

T.C
RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI

KAREN ARMSTRONG'UN SİYER VE İSLÂM TARİHİNE

BAKIŞI

(Yüksek Lisans Tezi)

Muhammet Ali KEST O LU

Dan, man: Yrd. Doç. Dr. hsan ARSLAN

R ZE 2011

T.C
RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI

KAREN ARMSTRONG’UN SİYER VE İSLÂM TARİHİNE
BAKIŞI

(Yüksek Lisans Tezi)

Tezin Yazar,:

Muhammet Ali KEST O LU

Tez Dan, man,:

Yrd. Doç. Dr. hsan ARSLAN

Tez Savunma Tarihi

28/10/2011

Tez Jürisi Üyeleri

Ad, ve Soyad,

mza

Ba kan : Yrd. Doç. Dr. hsan ARSLAN

Üye : Doç. Dr. Nebi GÜMÜ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ahmet şhak DEM R

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Salih Sabri YAVUZ

í .. / í . / 2011

Onay Tarihi

RİZE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçlar, belirttiğimi ve kaynağını, gösterdiğimi beyan ederim.

/ 11 / 2011

İ İ İ İ İ İ İ İ İ İ İ İ İ İ İ .

Muhammet Ali KESTÖLÜ

ÖN SÖZ

Günümüzde Hz. Muhammed (s.av)ın hayat,yla ilgili pek çok Bat,l, yazar,n eseri bulunmaktad,r. Bunlar içinde hem Bat, zihniyetinin Peygamberimize bak, ,n, ele tiren hem de onu bir Peygamber olarak kabul ederek ilahî vazifesini ve insanî boyutunu kaynaklar,m,za uygun vermeye çal, an Karen Armstrong önemli bir yere sahiptir.

Armstrong, objektifli ini korumak için çabalayan, bir eyleri reddederek de il anlamaya ve gerçekleri aç,klamaya çal, an, do ruyu bulmaktan ve o do rular, ifade etmekten çekinmeyen Bat,l, bir tarihçi olarak önem arz etmektedir.

Bugüne kadar Bat, toplumuna dikte edilen olumsuz Hz. Muhammed alg,s,n, de i tirmeye çal, an Armstrongın neden bizler için önemli oldu unu slâm tarihçili i çerçevesinde de erlendirmeye çal, t,k.

Armstrong, bat,da popüler olmu , kitaplar, liste ba , olan bir yazard,r. Bu nedenle yazd,klar, ve söyledikleri Bat, toplumunda de erli görülen ve kamuoyu olu turabilen bir niteli e sahiptir.

Armstrongın Hz. Muhammed hakk,nda yapt, , çal, malar Bat,da oldu u kadar slâm dünyas,nda da genellikle olumlu ele tiriler alm, t,r. Özellikle son y,llarda yüzü Bat,øya dönük olan ülkemizde de yank, bulmas, kaç,n,lmaz olmu tur. Ayr,ca Siyerø ve slâmø güncel tutmas, da bizler için önemlidir. Ancak kulland, , kaynaklar,n tahlili ve s,hhatlerinin tetkiki ile bu görü lerinin tarihsel bir tenkit süzgecinden geçirilmesi gerekmektedir.

Tezimizin giri bölümünde oryantalizmin tarihi sürecini ve oryantalistlerin slâmø ve Hz. Peygamberø bak, lar,n, k,saca ele almaya çal, t,k.

Bu tezimiz iki bölümden olu maktad,r. Birinci bölümde Armstrongın hayat,n,, eserlerini ve slâm ile Kur'ân-, Kerîm hakk,ndaki görü lerini inceleyece iz. kinci bölümde Bat,da Hz. Muhammed alg,s,n,, hayat,n,n belli dönemleriyle ilgili görü lerine ve Hz. Peygamber sonras, döneme (Dört Halife, Emeviler, Abbasiler, Osmanl,lar ve Mezhepler) bak, ,n, ele ald,k.

Bu çal, man,n olu mas,nda her türlü yard,m, esirgemeyen sayg,de er dan, man hocam Yrd. Doç. Dr. hsan Arslan Beyø, ufuk aç,c, fikirleri ve ho görülerinden cesaret

aldım, sabırla bana yol gösterip her zaman destek olan kıymetli hocam Doç. Dr. Nebi Gümü Bey, yine bu tezin olumasında katkısı olan Doç. Dr. Mustafa Alıcı Bey, tezin teknik açıdan olabileceği en iyi hale gelmesinde yardımlarını, esirgemeyen değerli arkadaşım Ar. Gör. Ümit Erkan, özellikle İngilizce çevirilerde desteklerini gördüğüm çalınan arkadaşlarımdan başta Hüseyin Poslu olmak üzere Tuğba Atay ve Sümeyye Bozkurt, maddi manevi destekleriyle hep yanımda olan emim, anne, babam ve tüm aile bireylerime yürekten teşekkürlerimi ve minnetlerimi sunuyorum.

Çalışmamı bizden tevfik Allah'tandır.

Muhammet Ali KESTÖLÜ

Rize 2011

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	4
İÇİNDEKİLER.....	6
KISALTMALAR.....	8
GİRİŞ.....	9
I. KONUNUN AMACI, KAYNAKLARI VE METODU	9
II. ORYANTALİZME GENEL BİR BAKIŞ	11
III. ŞARKİYATÇILIĞIN DOĞUŞ SEBEPLERİ	12
IV. ORYANTALİSTLERİN İSLÂM'A BAKIŞLARI.....	14
V. ORYANTALİSTLERİN HZ. MUHAMMED'E BAKIŞLARI	16
VI. ORYANTALİSTLERİN SÜNNET'E BAKIŞLARI	18
VII. ORYANTALİSTLERİN İSLÂM TARİHİ ÇALIŞMALARI.....	19

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI, ESERLERİ VE GÖRÜŞLERİ

I. HAYATI	23
A. Çocukluğu.....	23
B. Rahibelik Dönemi	25
C. Akademik Hayatı	26
II. ESERLERİ	28
A. İslâm ile İlgili Eser ve Gazete Yazıları	28
B. İslâm ve Diğer Dinleri Mukayese Ettiği Eserleri.....	29
C. Sadece Diğer Dinlerle İlgili Eserleri.....	29
D. Sadece Hıristiyanlıkla İlgili Eserleri	30
E. Kişisel Biyografileri.....	30
III. İSLÂM HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	31
A. Din Olarak İslâm'ın Diğer Dinler Arasındaki Yeri	31
B. İslâm'ın Yahudilik ve Hıristiyanlıkla İlişkisi	32
IV. KUR'ÂN- I KERİM HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ.....	36
A. Kur'ân-ı Kerîm'in Orjinallîği.....	36
B. Kur'ân'ın Nuzûlü, Derlenmesi ve İçeriği.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

SİYER VE İSLÂM TARİHİNE BAKIŞI

I. İSLÂM TARİHÇİLİĞİ	40

A. Tarih Anlayışı.....	40
B. Metodu, Üslûbu ve Kaynakları	41
C. Hakkında Yapılan Değerlendirmeler	44
II. HZ. MUHAMMED HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	46
A. Batı'da Hz. Muhammed Algısı ve Oryantalistler Arasında Karen Armstrong'un Yeri .46	
B. Hz. Peygamber'in Doğduğu Yer Olan Mekke'de Gündelik Hayat	50
C. Mekke'de Cahiliye İnanç Sistemi.....	53
D. Hz. Muhammed'in Doğumu, Çocukluğu ve Gençliği	57
E. Hz. Hatice ile Evlenmesi	61
F. Hz. Peygambere Gelen İlk Vahiy.....	62
G. Mekke'de Zulüm	68
H. Garânîk Hadisesi	69
İ. Boykot	70
J. Akabe Biatı.....	71
K. Hicret.....	73
L. Mescid-i Nebevi.....	75
M. Seriyeler.....	76
N. Kible Değişikliği.....	78
O. Bedir Savaşı	79
P. Uhud ve Hendek Savaşları	80
R. Kaynuka, Nadir ve Kureyza Kabileleri	81
S. Hudeybiye.....	84
T. Mekke'nin Fethi	86
U. Vefatı ve Sonrası	86
V. Hz. Muhammed'in Eşleri	87
III. HZ. PEYGAMBER SONRASI DÖNEME BAKIŞI	90
A. Dört Halife	90
B. Emevîler.....	99
C. Abbasiler.....	103
D. Osmanlılar	105
E. Mezhepler.....	110
SONUÇ.....	116
ÖZET	125
ABSTRACT.....	126
ÖZGEÇMİŞ	127

KISALTMALAR

ae.	:	Ayn, eser
agm.	:	Ad, Geçen Makale
<i>AÜİFD:</i>		Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b.	:	Bin, ibn
bk.	:	Bak,n,z
c.	:	Cilt
d.	:	Do um, do umu
<i>DİA</i>	:	Türkiye Diyanet Vakf, slâm Ansiklopedisi, stanbul 1988
<i>DEÜİFD:</i>		Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
ed.	:	Editör
H.z.	:	Hazreti
m	:	Miladî
n r.		Ne reden (tahkik eden)
r.a.	:	Radiyallahu anh/anha
s.	:	Sayfa
SÜ FD	:	Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
sy.	:	Say,
s.a.v	:	Sallallahu aleyhi ve selem
trc.	:	Tercüme eden
ts.	:	Tarihsiz
v.	:	Vefat., Vefat tarihi
vd.	:	Ve devam,
v.d r.:		Ve di erleri
ys.	:	Bas,m yeri yok

GİRİŞ

I. KONUNUN AMACI, KAYNAKLARI VE METODU

Bat, dünyas, rakip din olarak gördü ü slâmœ, onun temel unsurlar,n, içeren Kurœn-, Kerîmœ ve Hz. Peygamberœ as,r,larca önyarg,larla yakla m, , gerçe i incelemekten, ifade etmekten veya kabul etmekten sak,nm, t,r. slâmœ fikrî sald,r,n,n ço unlu u da Hz. Peygamber üzerinden olmu tur. Normal bir insana bile yak, t,r,lamayacak ifadeler bu dinin kurucusu hakk,nda sarf edilmi tir. Bu söylemlerin sonucu olarak Haçl, Seferleri tertip edilmi ve Müslümanlar hem fikrî, hem de askerî aç,dan bask, alt,na al,nmaya çal, ,lm, t,r. Son y,llarda ise daha ,l,ml, görü ler belirtilmeye ve eserler yaz,lmaya ba lanm, t,r.

Bu olumsuz sürecin biraz olsun k,r,lmas,nda tezimizin konusunu te kil eden Karen Armstrongœun pay, büyüktür. Bat,l, biri olmas,na ra men, Bat,œn, geçmi ten günümüze slâmœa bak, ,n, çok ince tahlillerle ele tirmesi, kendi kamuoyunun kabul edece i ekilde mant,kl, aç,klamalar yapmas, ve Hz. Peygamber hakk,nda yazd, , eserlerde onu çok iyi yans,tmaya çal, mas, nedeniyle onun Siyerœ ve slâm tarihine bak, ,n, incelemeyi uygun gördük. Temel amac,m,z onun bir oryantalist olarak ortaya koymaya çal, t, , olumlu slâm ve Hz. Peygamber imaj,n, ön planda tutarak, do rular,n, teyit etmek ve eksiklerini belirtmektir.

Bu çal, mam,zda Armstrongœun belli ba l, eserlerinden yaraland,k. Bizim aç,m,zdan en önemli eseri Hz. Peygamberœın hayat,n, inceledi i *Hz. Muhammed: İslâm Peygamberi'nin Biyografisi* adl, çal, mas,d,r. Armstrong bu eserin giri bölümünde -Dü man Olarak Hz. Muhammedœ ba l, , alt,nda Bat,œn, as,r,lar boyunca Hz. Peygamberœe uygulad, , haks,z yakla ,mlar, ele tirmi ve Bat,œn, ilk önce kendi geçmi iyle yüzle mesi gerekti ini vurgulam, t,r. Eserin di er bölümlerinde ise Hz. Muhammedœın hayat,n, kronolojik olarak vermeye çal, m, t,r.

Encyclopedia of Religionœda œMuhammadö adl, maddesi de yine yararland, ,m,z temel kaynaklar,ndand,r.

Yaraland, ,m,z di er temel eseri *İslâm: Kısa Bir Tarih*'dir. Bu eserinde Hz. Peygamberın hayat,ndan k,saca bahsettikten sonra, Osmanl,ın, sonuna kadar yine k,saca slâm Tarihi sürecini anlatmaya çal, m, t,r.

Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi* adl, eserinin bir bölümünde slâmıdaki Allah inanc,n, ve Hz. Muhammedın dindeki yerini irdelemeye çal, m, t,r. Bu eserden de s,kl,kla faydaland,k.

Hz. Peygamber hakk,nda son yazm, oldu u *The Prophet for Our Time* adl, eseri de yaraland, ,m,z temel eserleri aras,ndad,r.

Armstrongın hayat,n, anlat,rken çocuklu u ve gençli i hususunda özellikle *The Spiral Staircase* ve *Through the Narrow Gate* adl, eserlerinden yararland,k. Henüz ya ayan biri oldu u için tüm ya am,yla ilgili bilgilere ula aca ,m,z bas,l, bir kaynak elde edemedik. Bunun için internet ortam,ndan yararlanmak mecburiyetinde kald,k.

Armstrongın ifadelerini tezimizin amac,na uygun olarak, , bn shâkın *Sîret-ü İbn İshâk*, Vâk,dın *Kitâbu'l-Meğâzî*, bn Hi âmın *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, bn Saâdın *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, Belâzûrın *Ensâbu'l-Eşrâf*, Taberînin *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, bnüâ-Esrân *el-Kâmil fi't-Târih* bn Kesîrân *el-Bidâye ve'n-Nihâye* isimli temel kaynaklar,m,zdan ve son y,llarda yay,mlanan eserlerden teyidini veya ele tirisini yapmaya gayret ettik.

Eserimizi olu tururken objektif olmay, temel edindik. Armstrongın ifadelerini iyice tahlil ederek varmak istedi i sonuçlar, görmeye gayret ettik. Vermiş oldu u bilgileri temel kaynaklar,m,zla uygunlu unu kar,la t,rarak kendi duru unu ortaya koymaya çal, t,k. Hatal, veya eksik oldu u yerlerde olumsuz ele tiriler yapmaktan ziyade do rular, ortaya koyan yap,c, ele tiriler yapt,k. Do rular,n, da yine kaynaklar,m,za uygunlu unu göstererek

Armstrongın fikirlerini belirtirken bu fikirlerine kaynaklı,k etti ini dü ündü ümüz Montgomery Watt, Marshall G. S. Hodgson, Annemarie Schimmel, Delcambre, Maxime Rodinson gibi oryantalistlerden de yeri geldikçe al,nt, yapmay, ihmal etmedik.

Armstrongın oryantalistler aras,ndaki yerini tam olarak tespit edebilmek için oryantalizmin k,sa bir tarihini vermeyi uygun gördük.

II. ORYANTALİZME GENEL BİR BAKIŞ

Oryantalizm, Do u Bilimi veya Do u Dünyas, Bilimi ya da ark ilmi demektir. Bu bilim dal, genel anlam,yla, Yak,n, Orta ve Uzak Do uyu, dili, edebiyat,, uygarl, , ve dinleriyle bir bütün olarak incelemeye çal, an Bat,l, ilim dal, için kullan,lan bir isimdir. Oryantalist ise bu bilimle u ra an bilim insan, demektir.¹

Oryantalizmin ba lang,ç tarihinin belirlenmesi güç bir konudur. Ancak ara t,r,malar, ilk olarak 1312 y,l,nda toplanan Viyana Konsülüğün² ald, , bir karardan bahseder. Buna göre çe itli bat,l, üniversitelerde Arap dili kürsüleri kurulmaya karar verilmi tir.³

Oryantalizm, Do u, yani Asya toplumlar,n,n kültür ve medeniyetlerinin ara t,r,lmas,d,r. Bu ara t,r,ma diller, edebi ürünler, tarih ve din konular,n, içerir. ⁴ Buna göre oryantlizmin kökleri yakla ,k olarak geçen bin y,l,n derinliklerine kadar uzanmas,na ra men, bu kavram Avrupa'da ancak 18. yüzy,l,n sonlar,nda ortaya ç,km, t,r.⁵

Oryantalizm, bir bilim dal, olman,n yan, s,ra, ayn, zamanda bir siyasi ideoloji ya da ideolojik bir dünya görüşü olarak de erlendirilmektedir. Bu ideolojik olgunun temelini -biz-onlarø ikili i olu turmaktadır. -Bizø kavram,n, Bat,, -onlarø ise Do u olu turmaktadır. Bu durumda oryantlizm, kendini Bat, denilen bir siyasi-kültürel olu uma ait hissedenden birinin Do u olarak tan,mlad, , olu umun unsurlar, hakk,nda konu mas,d,r.⁶

¹ M. Hamdi Zakzuk, *Oryantalizm veya Medeniyet Hesaplaşmasının Arka Planı*, trc. Abdülaziz Hatip, zmir 2006, s. 23-24.

² Oryantalizmın Bat,da resmi varl, ,n,n 1312'de Viyana Kilise Konseyinin, Paris, Oxford, Bologna, Avignon'da Arapça, Yunanca, branice ve Süryaniceyle ilgili bir dizi kürsü kurulmas, karar, ile ortaya ç,kt, , kabul edilmektedir. Alim Arl,, *Oryantalizm, Oksidentalizm ve Şerif Mardin*, Küre Yay,nlar,, stanbul 2004, s. 59-60.

³ Zakzuk, *Oryantalizm veya Medeniyet Hesaplaşmasının Arka Planı*, s. 24.

⁴ Watt, *Oryantalistlerin slâm Ara t,r,malar,ö*, trc. Talip Küçükcan, *DEÜİFD*, sy. 7, (1992), s. 412.

⁵ Zakzuk, *Oryantalizm veya Medeniyet Hesaplaşmasının Arka Planı*, s. 25.

⁶ Oliver Kontny, *Öğgenin Taban,n, Yok Sayan Pythagoras: Oryantalizm ve Ataerkillik Üzerineö*, *Doğu Batı*, sy. 20, (2002), s. 17.

Ba ka bir bak, aç,s,yla Oryantalizm, bir dü ünçe biçimi ve uzmanl,k alan, olmas, itibariyle ilk olarak Avrupa ve Asya aras,nda de i ken tarihsel ve kültürel ili kiyi, ikinci olarak 19. yüzy,l,n ilk yar,s,ndan itibaren çe itli do u kültürlerinin ve geleneklerinin incelenmesinde uzmanla may, ifade eden Bat,ødaki bilimsel disiplini, üçüncü olarak da dünyanın -do uø olarak isimlendirilen bölgesi hakk,ndaki ideolojik varsay,mlar, ve hayali resimleri içerir.⁷

Farkl, bir yorum olarak arkiyatç,l,k, ark hakk,nda saptamalar yaparak, ona ili kin görü leri me rula t,ran, onu yeniden yap,land,rarak egemen olmaya ve üzerinde yetke (otorite) kurmakta kullan,lan bir Bat, üslubu olarak incelenebilir.⁸

arkiyatç,l,k, daha çok jeopolitik bilincin ara t,rma, estetik, iktisat, sosyoloji, tarih, filoloji metinlerine da ,l,m,d,r. Ayn, zamanda ara t,rmaya dayal, bulu , filolojik yeniden yap,land,rma, psikolojik çözümleme, manzara betimi ile sosyolojik betimleme gibi araçlarla arkiyatç,l,k taraf,ndan yarat,l,p kal,c, k,l,nan bir -ç,karøbe inin de i lenip inceltilmesidir.⁹

III. ŞARKİYATÇILIĞIN DOĞUŞ SEBEPLERİ

slâmø'n do du u anda, ne onun di er din ve kültür muhitleriyle kuraca , ili kileri n ede onlar, bu güne ta ,yan yolun uzunluk ve mahiyetini be erî zekâ tahmin edemezdi. Oysa bugün Bat,øda yerkürenin Do u ve Uzak do u co rafyas,nda varl,klar,n, sürdüren Hinduizm ve Budizm gibi inananlar, kalabal,k dinlere ra men Do u ve onun dini ba lam,nda ilk akla gelen slâm olmaktadır.¹⁰

arkiyatç,l, ,n do u sebeplerinden en önemlisi, bat,l,lar,n iki asra yak,n devam eden Haçl, Seferlerinde (1096-1250) Müslümanlara ma lup olmalar,d,r. Bu ma lubiyet, metot de i tirmelerini gerekli k,lm, t,r. Bu zaman zarf,nda sekiz sefer yap,lm, t,r.¹¹

⁷ Yücel Bulut, øOryantalizmø, *DİA*, XXXIII, 429.

⁸ Edward W. Said, *Şarkiyatçılık*, trc. Berna Ülner, stanbul 1999, s. 13.

⁹ Said, *Şarkiyatçılık*, s. 21-22.

¹⁰ Ali Dere, øDo u ve Bat, Kar ,la mas,nda Bir Süreçø Bat,øda slâm Çal, malar, Sempozyumu, Diyanet leri Ba kanl, , Yay,nlar,, Ankara 2003, s. 59.

¹¹ brahim Bayraktar, øMüste rikler ve Hz. Peygamberøe Bak, lar,ø, *AÜİFD*, sy. 11, s. 25.

August Bebel'e göre, Haçlı Seferleri, t,pk, Arap egemenli ine kar , yüzy,llarca mücadele veren spanyollarda gördü ümüz gibi slâm kültürünün yok edilmesini bir sevap ve Tanr,n,n ho una gidecek bir i sayan fanatik güruhlarca yöneltildi inden bu sava lar olumlu ve kal,c, bir etki yapmaktan uzak kalm, lard,r.¹² Haçlı seferlerinin askerî ve siyasî yönlerden hezimetle sona ermesinden bu yana Bat,l,lar, slâmiyetøten, farklı, ekillerde intikam alma fikrinden bir an olsun vazgeçmemi lerdir.¹³

Haçlı seferlerinin ba lad, , 1100 y,llar,nda Bat, Avrupa'da slâmiyet hakk,nda hemen hemen hiç do ru bilgi yoktu ve birçok yanlış anlay, mevcuttu. Haçlı seferleri dönemi bilimsel ilginin artmas,na neden oldu.¹⁴ Bu bilimsel ilginin ba ,nda da H,ristiyanl, , geli tirmek, Müslümanl, , zayıflatmak dü ünceleri vard,r. Bu durum Ortaça Avrupa's,nda görülmü bir faaliyettir. Bu faaliyeti müste rikli in do mas,na etki eden dini faaliyet olarak görebiliriz.¹⁵

Bunlar,n d, ,nda Bat,ø,n slâm konusundaki anlay, ,n, belirleyen ve do u toplumlar, konusundaki çözümlenmeleri do uran eyler aras,nda emperyalist siyaset anlay, ,n, zikredebiliriz.¹⁶ Emperyalist yakla ,mla Oryantalistlerin yapmak istedikleri, Müslümanlar,n ruhundaki manevî direnme gücünü k,rnak, dü üncelerini kar, t,rnakt,r. Oryantalistler bu yolla, Müslümanlar, Bat,ø,n kuca ,na dü ürerek, ahlakî de erlerini, hatta inanç esaslar,n, bile Bat,ødan almalar,n, salamaya çal, m, lard,r.¹⁷

K,sa bir zaman içinde tarihte bir e ine daha rastlanmayacak büyüklükte fetihlerin gerçekleşmesi, H,ristiyan Bat,n,n sadece Müslüman fatihlere de il,

¹² August Bebel, *H. Muhammed ve Arap İslâm Kültürü*, trc., S,dd,k Çelik-Hasan Erdem, stanbul 2011, s. 89.

¹³ Mustafa S,baî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, stanbul 1993, s. 95.

¹⁴ Watt, *Öryantalistlerin slâm Ara t,rnalar,ö*, s. 413.

¹⁵ Bayraktar, *Ömüste rikler ve Hz. Peygamber'e Bak, lar,ö*, s. 25.

¹⁶ Bryan Turner, *Öryantalizm ve slâmda Sivil Toplum Meselesiö*, Asaf Hüseyin-Robert Olsen-Cemil Kure i, *Oryantalistler ve İslâmiyatçılar*, stanbul 1989, s. 35.

¹⁷ S,baî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, s. 38.

onlar,n hareket noktalar,n, besleyen inançlar,na da sald,r,y, beraberinde getirmi tir.¹⁸

slâmø,n co rafi olarak geni lemesinin d ,nda H,ristiyanlar ile Müslümanlar,n inanç, fikir ve kültür alanlar,nda mücadele içerisinde olmalar,n,n bir di er sebebi, bilgi eksikli i ve zihniyet farklılı, d,r. Her eyden önce bu iki dinin Peygamber alg,s, farklılık göstermektedir. H,ristiyanlar,n Hz. saøya bak, lar, ile Müslümanlar,n Hz. Peygamberø alg,lamalar, birbirine benzemez. H,ristiyanlar Hz. saøy, metafizik ruhsal bir varlık olarak görürler, be erî yönüne fazla vurgu yapmazlar.¹⁹ Ancak Hz. Peygamber hususunda tam tersi davran,rılar. Bilindi i üzere, Hz. Peygamber'in be erî ve nebevî/vahyî olmak üzere iki yönü vard,r. Müste rikler onun be erî yönü üzerinde durmu , nebevî/vahyî yönünü adeta unutmu lard,r. Sünnetini de bu aç,dan ele alm, , onlar, alelâde bir insan,n davran, lar, gibi mütalaa etmi lerdir.²⁰

IV. ORYANTALİSTLERİN İSLÂM'A BAKIŞLARI

Bat,øda Hz. Muhammed hakk,ndaki çal, malar çe itli önyarg,lardan hareketle yapılm, t,r. Bu ön yarg,lar,n kayna , yay,lmaya ba layan slâmiyet kar ,s,nda gittikçe güç kayb,na u rayan, Yahudi ve H,ristiyan din adamlar,yla yöneticilerin slâm dini ve Hz. Peygamber hakk,nda sarf ettikleri a ,r hakaretler, hatta küfür içeren sözleridir.²¹

Oryantalistlerin eserlerinde her eyden önce Hz. Muhammedø'n slâmiyetø, Yahudilik, H,ristiyanlık, hatta Sabiîlikten pek çok ey alarak olu turdu u iddia edilir. slâmø,n tüm ógenel kabul gören- güzelliklerinin, Yahudili in veya H,ristiyanlık, n bir esas,na dayandır,lmaya çal ,lmas,, ba ,ndan beri uygulanan hatta günümüzdeki ça da oryantalistlerin ifadelerinde de görülen

¹⁸ Seyfullah Kara, øHz. Peygambere Kar , Oryantalist Bak, ve Bu Bak, ,n K,r,lmas, ", *AÜİFD*, sy. 13, (2005), s. 148-149.

¹⁹ Albert Hourani, *Batı Düşüncesinde İslâm*, trc. M. Kür at Atalar, stanbul 1996, s. 85-86.

²⁰ Bayraktar, øMüste rikler ve Hz. Peygamberø Bak, lar,ö, s. 43.

²¹ Hilal Görgün, øBat, Dünyas,ö, *DİA*, XXX, 476.

bir usuldür. Bunlar eserlerinde Allahın birli i ve dini inançlar ile ilgili konularda, Rahip Bahîra ve Varaka b. Nevfelin etkisine i aret etmektedirler.²²

H. saın, n getirdi i dine de sahip ç, kan ve kendisini brahimî gelene in bir devam, sayan Hz. Muhammedin Peygamberlik iddias, yla ortaya ç, kmas, Bat, l, lar üzerinde derin etki yapm, t, r. Zira bu, bir yönüyle H, ristiyanlı, n sona erdi i anlam, na gelmekteydi. Bu yüzden onlar, Hz. Muhammed ve onun getirdi i slâm diniyle u ra may,, varolu mücadelesi olarak gördüler. Müslümanlar, n, H, ristiyanlar taraf, ndan ncilın tahrif edildi i iddialar, na kar, l, k onlar da, Kurânın Hz. Muhammed taraf, ndan yaz, lm, , ilahi herhangi bir yönü bulunmayan bir kitap oldu unu iddia ettiler. Baz, lar, daha da ileri giderek Hz. Muhammede yönelik tahkir edici ifadeler kullanmaktan geri durmad, lar.²³

Bu fikirler olu tu u dönemde Müslüman spanya kültürü, maddi bak, mdan bat, Avrupa kültüründen üstündü. Bu nedenle Latin bilim adamlar, n, n amaçlar, ndan biri, H, ristiyanlar aras, nda, birçok bak, mdan Müslümanlardan geri olsalar da, din bak, m, ndan Müslümanlardan üstün olduklar, duygusunu uyand, rmakt,. Bu nedenle bütün bu yüzy, llar boyunca Bat, Avrupal, lar, n slâmiyet hakk, ndaki dü ünceleri çarp, t, lm, slâm imaj, n, n tahakkümünde kalm, , bütün bu kin ve dü manl, k duygular, Haçl, seferleriyle doru a ula m, t, r.²⁴ Bu nedenle Do u ile Bat, aras, ndaki ili ki, bir güç, bir hâkimiyet, farklı, ili kilerde bir hegemonya ili kisidir.²⁵

19. yüzy, lda oryantalistlerin ço unlu u Ortaça daki haleflerinin kendilerine b, rakt, , slâm imaj, ndan daha do ru bir slâm imaj, üretmeyi amaçlayan bir objektif hakikat ve gerçek bilgi aray, , nda olmalar, na ra men ara t, rmac, lar aras, nda anti slâmî önyarg, lar, n, koruyanlar ve bu tutumlar, n, n ilmî yarg, lar, n, etkilemelerine izin verenler de olmu tur. 20. Yüzy, l, n ilk

²² Ekrem Ziya Ümeri, "Öryantalizmin Sünnet ve Siyer İmine Yakla , m, , ö trc. Adil Yavuz, *SÜİFD*, sy. 17, (2003), s. 238.

²³ Cemil Hakyemez, "Öryantalistlere Göre Hz. Muhammed ö, *İslâmi İlimler Dergisi*, sy. 1, (2006), s. 162.

²⁴ Kara, "Hz. Peygambere Kar , Oryantalist Bak, ve Bu Bak, , n K, r, lmas, ", s. 149.

²⁵ Mahmut Mutman, "Öryantalizmin Gölgesi Alt, ndaö, Fuat Keyman-Mahmut Mutman-Meyda Ye eno lu, *Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark*, stanbul 1996, s. 38.

çeyre inde bu tür ki ilere rastlamak hala mümkündür. Geçmi te oldu u gibi günümüzde de teolojik konularda anti slâmî tutumlar, olan ve kitaplar yazarak Müslümanlar, n inançlar, na sald, ran küçük H,ristiyan gruplar mevcuttur.²⁶

slâm ile ilgili do ru bilgi edinmek isteyen ilk oryantalistler, gerekli linguistik yeterlili e ula mak için çok mesai harcamak zorunda idiler. Oryantalistler ara t,rmalar, na ba lad,klar,nda Kur'ân hariç, slâm ve slâm Tarihine ait temel kaynaklardan hiçbiri henüz yay,nlanmam, t., 1729-1742 y,llar, birkaç Türkçe kitap bas,lm, olmakla birlikte, ancak Osmanl, otoritelerinin 1784 y,l,nda genel bir izin vermesiyle Türkçe ve Arapça kitaplar, n bas,lmaya ba land, , görülür.²⁷

V. ORYANTALİSTLERİN HZ. MUHAMMED'E BAKIŞLARI

Montgomery Watt'a göre, Avrupal,lar aras,nda slâm, bir din olarak ilmî bir ekilde tedkîk etme arzusu ve bu arzunun zamanla alenî bir ekilde artmas,, Haçl, Seferleri s,ras,nda meydana geldi. Daha evvel slâm hakk,nda, k,smen Bizans kaynaklar,, k,smen de spanya'daki Müslümanlarla H,ristiyanlar aras,ndaki münasebetler sebebiyle üphesiz bir eyler biliyorlard,, Ancak bu bilinenler, içinden ç,k,lamaz surette hatalarla dolu idi.²⁸

Ortaça H,ristiyan yazarlar,, yani ilk oryantalistler, haçl, sava lar,nda Müslümanlar, karalamak amac,yla slâm ve onun Peygamberi hakk,nda iftira ve kötölemeyi esas alan bir yakla ,m benimsemi lerci. Hz. Muhammed'i Mekke'nin putlar,ndan biri, bir kabilenin tanr,s, veya eytan, n cisimle mi ekli olarak tan,tt,lar. Yine onlara göre Hz. Muhammed, ehvet dü küni oldu undan dolayı, pek çok evlilik yaptı,, E i Hz. Hatice'nin de onunla evlenmeden önce ato, ehir ve köylere sahip bir baron gibi çok zengin oldu undan Hz. Muhammed'in onun yan,nda çal, t, ,ndan söz edildi.²⁹

²⁶ Watt, 'Öryantalistlerin slâm Ara t,rmalar,ö, s. 417.

²⁷ Watt, agm., s. 414.

²⁸ Montgomery Watt, *İslâm Avrupa'da*, trc. Hulusi Yavuz, stanbul 2000, s. 141.

²⁹ Hakyemez, 'Öryantalistlere Göre Hz. Muhammed,ö, s. 166.

Misyoner Oryantalistlerin bir tek amac, vard., o da Hz. Muhammed'ın peygamberli ini reddetmek ve Kur'ân'ın vahiy mahsulü oldu u konusundaki inanc, çürütmektir. Bir ba ka deyi le slâm konusundaki çal, malar., onu anlamak için de il, gözden dü ürebilmek içindir.³⁰

Biz Müslümanlar Hz. Peygamber'i sadece bir din lideri olarak de il, ayn, zamanda komutan ve devlet reisi olarak dü ünüp kimi zaman onun insan oldu unu göz ard, ederken oryantalistler, daha i in ba ,nda onu bir insan olarak de erlendirmeye almaktadırlar. Herhangi bir insana yapm, olduklar, ele tiri ve sald,rlar,n benzerini ona uygulamaktan da çekinmemektedirler.³¹

13. yüzyıldan itibaren yazılan ilk lirik edebî eserler Hz. Muhammed hakk,nda pek çok iftira ihtiva etmektedir. Bunlar,n en ünlüsü Dante'nin³² *İlahi Komedya*³³ adlı eseridir.³⁴ Dante, ilahi komedya,nda onu cehennemden en alt tabakasına atarken, H,ristiyanlıkta sonra gelip de dünya üzerinde aktif ve politik ba ar,s, olan yeni bir dinin do du unu kavramaktan aciz, ortaça H,ristiyanlar,n,n duygular,na tercüman oluyordu.³⁵

Batı, bir Dinler Tarihçisi olan Annemarie Schimmel'e göre, Hz. Muhammed'ın hayat, 18. yüzyıldan itibaren Batı'da ara t,rlm, t,r. Her ne kadar kendisine mü riklerin ba , s,fat, verilmiş de, baz, ayd,nlanma dü ünürleri onu akla dayanan bir dinin temsilcisi olarak görmü lerdir. 19. yüzyıldan ba layarak klasik Arapça kaynak eserler, ilmi olarak incelenmeye ba lanm, t,r. Ancak o dönemde yazılan biyografiler önyarg,larla doludur ve Hz. Muhammed'e biçilen rol, asla bir mü'minin Hz. Peygamber'e bak, , gibi de ildir.³⁶

³⁰ Asaf Hüseyin v.d r., *Oryantalistler ve İslâmiyatçılar*, İstanbul 1989, s. 18.

³¹ Murat A ar., "Öryantalist Tarihçili e Kar ", *Oksidental Tarihçilik*, *Marife*, sy. 3, (2006), s. 421.

³² Dante Alighieri. 1265-1321 yıllar,nda yaşam, ve Floransa'n,n önde gelen a k airlerinden biri olarak üne kavu an talyan yazar. <http://www.baktabul.net/edebiyatcilar-sairler/18277-dante-1265-1321-dante-hayati-biyografisi-dante-kimdir.html>, [03.10.2011].

³³ İlahi Komedya, Dante'nin Cehennem, Araf ve Cennet'e yapt, , hayalî bir seyahatin öyküsüdür. <http://www.baktabul.net/edebiyatcilar-sairler/18277-dante-1265-1321-dante-hayati-biyografisi-dante-kimdir.html>, [03.10.2011].

³⁴ Hilal Görgün, "Batı, Dünyası,ö, *DİA*, XXX, 476.

³⁵ Annemarie Schimmel, *Hz. Muhammed*, trc. Ok an Aytolu, İstanbul 2007, s. 9.

³⁶ Schimmel, *Hz. Muhammed*, s. 15.

Annemarie Schimmel'e göre, romantik dönem edebiyatındaki tasvirlerle beraber Peygamberin "einselli" nedeniyle defalarca suçlanması kadar, dünyadaki en başarılı dinlerden birinin peygamberi olan kişi hakkında Batı, yüzyıllar içinde negatif bir hüküm vermiştir.³⁷

VI. ORYANTALİSTLERİN SÜNNET'E BAKIŞLARI

Oryantalistler, slâmın Kur'ân'dan sonra ikinci kaynağı olan hadisler üzerine özellikle elimleri, bu konuda çok sayıda eserler vermişlerdir.³⁸ Bunun sebebi, onların, slâmi ilimlerle ilgili hemen hemen her konunun bir şekilde bu alanla da ilgili olduğunu görmeleriydi.³⁹

Oryantalistlerin rivayetlerle ve isnad geleneğiyle ilgilenmelerinin tek sebebi bu alan, orijinal ve çekici bulmalarıdır. Onlar slâmî ilimlerde mesai harcayan herkesin rahatlıkla görebileceği gibi bu alanın, ilk hicri asırlarda olup biteni anlamak bakımından hayati öneme haiz olduğunu görmüşlerdir.⁴⁰ Ne var ki hadislere karşı, üphesi yaklaşımlar sergilemişler⁴¹ ve Hadisleri sıradan insanlar, sözlerini eleştirirken, izlenen yöntemler ve yaklaşımlar tarzında incelemeye koyulmuşlardır.⁴²

arkiyatçıları arasında önemi ve etkisi yadsınmayacak kadar büyük olan Ignaz Goldziher, olumsuz bakış açısını tipik bir örneğini oluşturmaktadır. Goldziher'e göre, kitaplarda hadis olarak rivayet edilen haberlerin Hz. Muhammed ile doğrudan bir ilgisi yoktur. Bu rivayetler, slâmın birkaç asır devam eden oluşturma süreci içinde siyasî, içtimaî, iktisadî ve birçok faktörün sonucu olarak ortaya çıkmıştır.⁴³

Hadislerin Hz. Peygamber'e nispetini kabul etmeyen, bu konuda bazen köklü, kırk yaran eleştirileriyle bilinen İtalyan oryantalist Caetani de, Allah'ın elçisinin

³⁷ Schimmel, *Hiz. Muhammed*, s. 14.

³⁸ Kara, "Hz. Peygambere Karşı, Oryantalist Bakış ve Bu Bakışın Kırılması", s. 150.

³⁹ M. Akif Koç, "Oryantalistlerin Rivayetlerin Güvenirliliği Konusundaki Farklı Yaklaşımlar", *Öğretici Batıda İslâm Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara 2003, s. 330.

⁴⁰ Koç, *agm.*, s. 335.

⁴¹ Kara, "Hz. Peygambere Karşı, Oryantalist Bakış ve Bu Bakışın Kırılması", s. 150.

⁴² Bayraktar, "Önemli Sorular ve Hz. Peygamber'e Bakışlar", s. 43.

⁴³ Kara, "Hz. Peygambere Karşı, Oryantalist Bakış ve Bu Bakışın Kırılması", s. 150.

biyografisini ihtiva eden bütün bir hadis edebiyatı, kabul edilebilir bir hadis külliyyatı olarak, göstermeye çalışılmamış, t.r.⁴⁴ Burada onu ifade etmeliyiz ki, oryantalistlerin hadislerin yazılması, toplanması, nesilden nesile aktarılması, hususunda kendilerince varsaymlar, bulunmakta ve bu varsaymların, slâmı saldıran, arac, olarak kullanılmaktadır.

Yukarıdaki olumsuz dü ünenlere karşı olumlu ifadeler kullananlarda olmu tur. Bunlardan biri olan Montgomery Watt, Hz. Muhammed'in ilim dilinde hadis diye bilinen fiil ve sözleri etrafındaki kassalar, usûlünce tahkik ve dikkatle muhafaza edilerek, sonraki nesillere elden ele intikal ettirildiğini ve hadis ö reniminin yüksek tahsilin en esaslı temellerinden biri haline geldiğini ifade etmiştir.⁴⁵

Watt'a göre, bazı ilim adamlar, tutumlar, nedeniyle dindar olmaktan ziyade seküler bir bakış açısına sahiptiler ve bu seküler bakış açısına, ara tırmacılara kutsal değeri olan konular, incelediklerini unutturdu u için birçokları, Müslümanların dini duygularına karşı duyarsızlık göstermelerine sebep oldu. Bu nedenle birçok hadisin mevzu olduğu iddia edenler, sonraki dönem Müslümanların düşünce yapısını, için hadislerin değerini takdir edemedikleri ve özellikle de hadislerin Müslümanların ahlakî ideallerinin bir ifadesi olduğunu anlayamadıkları, için bu görüşlerini bir dengede tutamamışlardır.⁴⁶

VII. ORYANTALİSTLERİN İSLÂM TARİHİ ÇALIŞMALARI

slâm tarihi çalışmaları, umumiyetle Müslüman tarihçilerin bakış açısı, ve Oryantalistlerin bakış açısı, olmak üzere iki temel görüş söz konusudur.⁴⁷ Oryantalistler tamamen Batılı kavramlara göre ve slâm tarihini göz ardı eden bir tarihçilik olarak, Müslümanların, Allah'ın doğru yolunun (sırat-ı müstakim)

⁴⁴ Kara, "Hz. Peygambere Karşı, Oryantalist Bakış ve Bu Bakışın Kırılması", s. 151.

⁴⁵ Watt, *İslâm Avrupa'da*, s. 32.

⁴⁶ Watt, "Oryantalistlerin slâm Araştırmaları", s. 417.

⁴⁷ Arar, "Oryantalist Tarihçileri Karşı, Oksidental Tarihçilik", s. 413.

gösterdi i tarih anlay, ,na olan inançlar,n, sapt,rnak ve bozmak için, bu inançta hatalar buldular. Ama hedefler Peygamber'in hayat,, Kur'ân ve hadisler idi.⁴⁸

Belli bir dönemden sonra tarihin Avrupa merkezli akt, , zihniyeti olu mu tur. Oryantalistler bu tarihin gerisinde kalan ve bu tarihin edilgen unsuru olan alanlar, yönetmek için kongreler tertip etmeye ba lam, lard,r. Özellikle ikinci dünya sava ,na kadar olan süreçte oryantalizm, kolonicilik ve sömürgecilikle beraber yürütölmeye çal, ,lm, t,r.⁴⁹

Oryantalizmin 1765-1850 y,llar,ndaki çal, malar,na -Ansiklopedik Oryantalizmø ad, verilir Art,k bu dönemden itibaren Bat,øda slâmø,n en temel konular, üzerinde seri bir biçimde çok say,da çal, malar yap,lacakt,r. Nitekim bu dönemden 1986 y,l,na kadar geçen yakla ,k bir buçuk as,r,l,k zaman dilimi içinde Bat, dillerinde sadece Hz. Muhammed, sünnet ve hadisle ilgili 2966 kitap ve makale kaleme al,nm, t,r. Bu rakama, sözü edilen üç konuyla ilgili dolayl, çal, malar,n dâhil olmad, ,n, belirtmemiz gerekir. Bu dönemde sîre ve me âzî ile ilgilenmeyen, Hz. Peygamberø'n hayat,na dair bir eser kaleme almayan oryantalist hemen hemen yok gibidir. Reinhart Dozy, William Muir, Alois Sprenger, Wellhausen, Kerhl, Grimme, Buhl, Margoliouth, Tor Andrae, Blachère, Montgomery W.Watt gibi çok say,da oryantalist bunlar aras,ndad,r. Ayr,ca sîreøye ait ilk slâm kaynaklar,, oryantalistler taraf,ndan yine bu dönemde ne redilmi tir.⁵⁰

Tarih alan,nda oryantalistler, bütün bat,l, tarihçilerin ara t,r,malar,nda uygulad,klar,na benzer bir ekilde ilk ve en güvenilir belgeleri aramaya koyuldular. Hz Muhammedø'n hayat, hakk,nda bn shâkø'n Sîretø, Vâkidîø'n *Meğâzisi* ve bn Saøðø'n *Tabakâtü'n*,n önemine i aret ederek bu eserleri bask,ya haz,rlay,p yay,nlad,lar. Tarih alan,nda bir ba ka önemli ilmi katkı, ise *Taberî Târihiø'n* ne redilmesidir.⁵¹ Bunun d, ,nda bn Nedimø'n *Fihrist* adl, eseri

⁴⁸ Asaf, *Oryantalistler ve İslâmiyatçılar*, s. 25.

⁴⁹ Ahmet Davuto lu, øBat,øda slâm Çal, malar, Üzerineø, Bat,øda slâm Çal, malar, Sempozyumu, Ankara 2003, s. 28.

⁵⁰ Kara, øHz. Peygambere Kar, , Oryantalist Bak, ve Bu Bak, ,n K,r,lmas," s. 148.

⁵¹ Watt, øOryantalistlerin slâm Ara t,r,malar,ø, s. 415.

Gustav Flugel tarafından 1871'de ne redilmi tir. Yukarıdaki örnekleri çoğaltmak mümkündür; ancak görünen o ki; oryantalistler, doğulu malzeme üzerindeki çalınmaların, 19. yüzyıl itibarıyla tamamlanmışlardır. Bu malzemeyi tüpük, basım olarak ne retmekle kalmamış, tamamını, veya kendileri ile ilgili konuşmaların, kendi dillerine aktarmışlardır. Bu durum oryantalistler tarafından kullanılan paradigmalardan hem kendi deşerlerine uygun ve hem de doğulu deşerleri dikkate alınarak hazırlanmışlardır, göstermektedir.⁵²

Oryantalistler arasında gerçekten bilimsel arzularla Doğulu kültür ve inançları, yaklaşımları yoktur gibi bir iddiam, z elbette olamaz. Ancak bunu çok rahatlıkla söyleyebiliriz ki, objektif kriterlere göre yazan oryantalistler deşerlerine oranla hiç kuskusuz çok azdır.⁵³

Aralarında iyi niyetli olanlar da vardır. Bunlar tam manasıyla olmasa bile araştırmalarında tarafsız kalabilmişlerdir. Böylelerinin sayısı, bir elin parmaklarını, geçmez. Buna karşılık üzülmeye zorundayız ki, zaman zaman hortlayan haçlı, zihniyetiyle slâmî deşerlere saldırımlar da vardır ve sayıları, hayli fazladır. Bu gruptan olanlar çeşitli vesilelerle Kurân-, Kerimâ, Hadislere, slâm hukuk sistemine, slâm tarihine, Hz. Peygamberâ ve slâm büyüklerine sata maktan kendilerini alıkoymamışlardır.⁵⁴

Burada bunu kabul etmemiz gerekir ki, klasik oryantalistlerle 20 yüzyılın bilhassa ikinci yarısından itibaren yeni oryantalistler arasında metod ve üslup farklılıkları, göze çarpmaktadır. İlk grup Hz. Peygamberâ karşı, açık ifadelerle sövmeyi ve onu çarpıtarak yanlış, bir şekilde anlatmayı, patolojik bir tavır haline getirirken, ikinci grup ise, aynı Peygambere karşı, daha yumuşak ve ılımlı, yaklaşımlarda bulunmaktadır. Daha farklı ifade etmek gerekirse, ulaştıkları, olumsuz yargılar, rencide edici tarzda değil, fakat bilimsellik adına, altında Müslümanların incinmeyeceği yahut ifadeleri sırf bilimsellik perdesi altında kullandıkları,ndan dolayı, incinemeyeceği kalıba dökerek ifade etmektedir. Bu durum, kuşkusuz oryantalist zihniyetin Müslümanlara karşı, daha yakın,

⁵² A ar., "Öryantalist Tarihçileri e Karşı, Okidental Tarihçilik", s. 422.

⁵³ Kara, "Hz. Peygambere Karşı, Öryantalist Bakışı ve Bu Bakışın Karşılığı", s. 161.

⁵⁴ Sabaî, *Oryantalizm ve Öryantalistler*, s. 15.

durumlarından ya da onların, incitmelerini insanlık de eri açsından do ru bulmadıkları,ndan kaynaklanmamaktadır. Söz konusu yumu aman,ın hedefi do rudan emperyalist amaçlara yöneliktir.⁵⁵

slâm tarihine ait bazı olayların kar ,ık görünmesinin sebebi, bilindi i gibi, bazı, kirli ellerin tarihle oynaması, oldu u kadar hiçbir ekilde güvenilemeyecek bazı, art niyetli kalemlerin tarih yazmasıdır. Hepsinden önemlisi tarihten, Müslümanlarla ilgili gerçekleri çarpıtarak slâmî de erlerde üphe uyandırmak ve böylece bu de erlerin verece i mesajı mani olmak gibi faydalar gözetilmesidir.⁵⁶

Batı, bir Dinler Tarihcisi olan Annemarie Schimmel, Batı,ın slâm Peygamberi Hz. Muhammed'e kar , gösterdi i anlay ,sız tavrın kendisini eskiden beri rahatsız etti ini, sadece s,radan insanların de il, oryantalistlerin ço unun da tarihin ele tirisini yaparken Hz. Muhammed'in negatif niteliklerini sergilemeye daha yatkın oldukları, ifade etmektedir. Batı, olarak kendilerinin ö renmesi gereken eyin, di er insanların dini duyguların, anlamak ve bunları ortaça dan kalma veya kökten dinci diye tanımlarken, kendini be enmi ve küçümseyen bir tavırla kenara atmamanı, oldu unu belirtmektedir. Hz. Muhammed'e gösterilen hürmet günümüzde de sürdü ü için, kendi çal ,maların, slâmın de erlerini ö renmelerine ve tanımlarına yardım, olabilece ini, zira e itimli ki ilerin bile bunlardan habersiz oldu unu dile getirmektedir.⁵⁷

Yukarıdaki ifadeler sonucunda inceleme konumuz olan Armstrong'un oryantalizmin bu tarihi sürecini ve anlay ,ın, nasıl ele tirdi ini, Hz. Muhammed'in hayatın, nasıl yansıtt ,ın, ve onun hangi yönlerine özellikle vurgular yaptı ,ın,, Hz. Peygamber sonrası dönemi nasıl de erlendirdi i ile ilgili görüşlerini bundan sonraki süreçte vermeye çal ,aca ,ız.

⁵⁵ Kara, "Hz. Peygambere Kar , Oryantalist Bak , ve Bu Bak ,ın K,rılması", s. 160.

⁵⁶ S,baı, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, s. 21.

⁵⁷ Schimmel, *Hz. Muhammed*, s. 9,11.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI, ESERLERİ VE GÖRÜŞLERİ

I. HAYATI

Karen Armstrong'un hayatı, üç bölümde ele almaya çalıştık. Birinci bölüm 17 yaşına kadar süren çocukluk ve okul dönemi (1944-1961), ikinci bölüm rahibelik hayatı, (1962-1969), üçüncü bölüm ise akademik hayatı, günümüze kadar yaptığımız çalışmalar ve aldığımız ödüller hakkında bilgiler içermektedir.

A. Çocukluğu

Karen Armstrong, 14 Kasım 1944 yılında İngiltere'de Birmingham yakınındaki Worcestershire kasabasında doğdu. Bir aileye mensup olarak doğdu. Armstrong'un babası, Birmingham'da bir ara yoksulluk çektiyse de sonunda hurda metal ticareti yapan başarılı bir iş adamı oldu.⁵⁸

Armstrong, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında dünyaya geldiğinden yaşadığı şehir bombardımanları neticesinde âdeta enkaz haline gelmişti.⁵⁹ Armstrong'un ailesi şehrin kenar mahallelerinin birinde derme-çatma bir evde yaşıyordu. Öyle ki geniş bahçesi ve arkasında ekilecek bir tarla, olan evin içinde su tesisatı dahi yoktu ve bahçedeki küçük bir su pompasıyla kuyudan çektikleri suyla idare ederlerdi. Armstrong için çocukluğunun bu ilk yılları, tam bir ilkel hayat anlamına geliyordu. Babası her gün iş için Birmingham'a gidip gelirken Armstrong annesiyle evde hoş vakitler geçirirdi.⁶⁰

Armstrong'un çocukluk döneminde fazla bir arkadaşının olmadığını görüyoruz. Zaten yaşadığı bölgede kendi yaşadığı çocuk yoktu ve kendisi de çocuklarına düşününce küçük bir aile ortamında yaşıyordu. Fakat kendisine göre hayal dünyası son derece geniş olmasa da hasebiyle hiçbir zaman yalnızlık hissetmedi. Kendisinden başka Lindsey Madeleine adlı bir kız kardeşi daha vardı,

⁵⁸ Karen Armstrong, *Through The Narrow Gate*, St. Martin Press, New York 1981, s. 8.

⁵⁹ Armstrong, *The Spiral Staircase*, Knopf, New York 2004, s. xiii.

⁶⁰ Armstrong, *Narrow Gate*, s. 7.

ve onunla vakit geçirirdi. Bu yıllarda babasının kendisine almış olduğu kitaplar, okumayı sevdi.⁶¹ Bu ayrıntı, bize Armstrong'un küçükliğinden beri okumayı seven biri olduğunu gösteren bir delil olabilir.

Armstrong'un ilkokula başlamasıyla beraber yalnızlık dönemi sona ermişti. Her gün babasıyla beraber Birmingham'a giderdi. Okulun ilk gününde onlar, bir rahibe karşılaştılar. Daha önceden duydularına göre bu rahibeler saygı, severlerdi ve kendisine okumayı öğreteceklerdi. Armstrong için onlar çok nazik kişilerdi ve onlara saygılı olmalıydı.⁶²

Armstrong 8 yaşındayken ailesi Birmingham'a taşındı ve anne-babası onu yüzme öğrenmesi için bir kursa verdiler. Bu dönemde unuttuğu bir olay babasının kendisine aldığı dört ciltlik *A Path to Knowledge* (Bilgiye Giden Yol) adlı ansiklopedi idi. Babası her konu hakkında bilgi sahibi olması için ansiklopediyi almıştı ve her gün ondan bir bölüm okurdu. En çok dördüncü cilt ilgisini çekmişti. Bu ciltte birçok yazar ve eser hakkında bilgi ve bazı tarih konuları vardı.⁶³ Armstrong'un çocukluğundan itibaren edebiyata ve tarihe olan ilgisini bu tercihlerinden yola çıkarak anlayabiliriz.

Armstrong'un hayatının ilk dönemlerinde okulda kazandığı ilk deneyim din ile tanışması oldu. Evde dini hayat minimum seviyedeydi. Babası Katoliklere yeni dönmüşü ve asla evi bir kilise gibi hissetmiyordu. Fakat pazar günleri Armstrong'un ailesi kiliseye ayine giderdi.⁶⁴

Armstrong'un rahibe olmaya karar vermesi iki ilginç anıya dayanmaktadır: Birincisinde Armstrong'un anlattığına göre, kız kardeşi Lindsey ateşli bir hastalığa tutulmuştu ve iki gün sonra da zor nefes alacak duruma gelmişti. Eve doktor çağırılmıştı ve Armstrong oturma odasının bir kenarından fırlatılardan anlam çökürmeye çalışıyordu. Kardeşinin ölme ihtimali onu derinden sarsıyordu. Yatağına uzanıp iyileşmesi için Tanrıya yalvarıyordu. Bir ara

⁶¹ Armstrong, *Narrow Gate*, s. 10.

⁶² Armstrong, *ae.*, s. 14.

⁶³ Armstrong, *ae.*, s. 16.

⁶⁴ Armstrong, *ae.*, s. 17.

duda ,ndan u dua ç,k,verdi: õTanr,m e er Lindsey iyi olursa bir rahibe olmay, dü ünece im.ö⁶⁵

kinici olay ise Armstrong 1956-1961 y,llar,nda ortaö retim niteli indeki Senior Schoola devam ederken meydana gelmi ti. Okulda kendisinden büyük olan Miss Jackson adl, ö renci kendini Tanr,øya aday,p rahibe olma karar,n, aç,klam, ve bu olay Armstrongu çok etkilemi ti. ⁶⁶

Sonuçta Armstrong bir rahibe olmaya karar verdi inde 16 ya ,ndayd, ve ailesi bu karardan hiç ho lanmam, t,. Çünkü onun mezun olduktan sonra Oxforda gitmesini çok istiyorlard,. Ailesinden kimse oraya gidememi ti ve bu onlar için âdeta peri masal, gibiydi. Annesi rahibe olmak istemesinin nedenini sordu unda Armstrong: õYaşamımı Tanrı'ya adamak istiyorumö diye cevap vermi ti. Babas, ise neden Oxforddan sonra bu i i dü ünmedi ini sordu unda babas,n, tatmin edecek bir cevap verememi ti. Armstrong rahibe olma karar,n, vermi ti ve bu konuda ailesiyle tart, mak istemiyordu.⁶⁷

B. Rahibelik Dönemi

Karen Armstrong 1962øde zeki ve idealist olan ama tam olgunlu a eri memi bir genç olarak 1969øa kadar sürecek manast,r hayat,na ba lad,.⁶⁸ İlk 9 ay rahibe aday aday, olarak yo un bir e itim sürecinden geçti. Bu dönemde rahibe aday, olarak siyah bir elbise ve beyaz bir ba örtüsü kullan,yor ve bu kararl, olu unu gösteren bir izlenim veriyordu. Zaten ço u kez baz, k,zlar manast,r ya am,na uygun olmad,klar, için evlerine gönderilirdi ama kalmak niçin de hiçbir zorlama yap,lmazd,.

Armstrong 9 ay,n sonunda 1963øte iki y,l sürecek rahibe aday, konumuna geldi. Böylece o, bu süreci ba ar,yla geçirdikten sonra 25 A ustos 1965øte -fakirlikø -namuslulukø ve -itaatøyemini ederek rahibelik hayat,na ba lad,. O gün

⁶⁵ Armstrong, *Narrow Gate*, s. 19-20.

⁶⁶ Armstrong, ae., s. 21.

⁶⁷ Armstrong, ae., s. 44 vd.

⁶⁸ Armstrong, *The Spiral Staircase*, s. xi.

onun için zafer kazan,lm, bir gün olmu tu.⁶⁹ Ancak, zamanla manast,rda dostlu a izin verilmemesi, manast,rdaki atmosferin so uk ve bazen incitici olmas, hasebiyle bulundu u ortamdan s,k,lmaya, bunun da ötesinde manast,r,lar,n bir reforma ihtiyac, oldu unu dü ünmeye ve ele tirmeye ba lad,. 1968øde bu duygular, aç,klad, , zaman art,k devam edemeyece ine hemen hemen karar vermi ti ve bunun sonucu olarak Ocak 1969 sonunda rahibeli e giri te yapt, , yeminlerden feragat etti ini aç,klayarak rahibelik hayat,ndan ayr,ld,.⁷⁰

C. Akademik Hayatı

Karen Armstrong küçüklü ünden beri modern edebiyata olan ilgisi ve okuma dü künlü ünden dolayı, ve belki de anne-babas, çocuklu undan beri Oxfordøa gitmesini çok arzulad, , için, rahibelik hayat, esnas,nda Oxford Üniversitesine giri s,navlar,na haz,rılanmaya ba lad,. Zaten rahibelerin diploma sahibi olmas,na izin veriliyordu. Daha rahibe iken 1966 sonbahar,nda Oxford Üniversitesi St. Anne Fakültesiøne (St. Anneø College) giri s,nav,n, kazanarak okula kabul edildi. 1967øde Oxford manast,r,na gitti ve üniversiteye ba lad,. Bu dönemde hem manast,rda ya ,yor hem de derslere devam ediyordu. 1968 ilkbahar dönemi ba lang,ç s,navlar,nda üstün ba ar, gösterdi i için üniversite ödülü olarak burs kazand,.⁷¹

Armstrong lisans dönemini ba ar,yla bitirip diplomas,n, ald,ktan sonra Londra Üniversitesiønde modern edebiyat dersleri vermeye ba lad,. Bununla da yetinmeyerek ayn, üniversitede ngiliz air Lord Alfred Tennyson (1809-1892) üzerine doktora ba lad,. Ancak üç y,l sonra doktora tezi reddedilince psikolojik travma ya ad, ve doktoras,n, tamamlayamadan üniversiteden ayr,ld,. Bu s,ralarda sara hastal, , ortaya ç,kt,.⁷²

⁶⁹ Armstrong, *The Spiral Staircase*, s. xiii.

⁷⁰ Armstrong, ae., s. xvi-xvii.

⁷¹ Amstrong, ae., s. xv.

⁷² http://en.wikipedia.org/wiki/Karen_Armstrong [14/03/2009].

Armstrong 1976'da Dulwich'de bir Kız Lisesi'nde İngiliz Dili Bölümü Başkanı olarak işe alınması, sonra men sarı hastalığı, çoğu zaman çalması, engel oldu. Bu sebebe dayanarak 1982 yılında okuldan ayrılmayı istendi.⁷³

1982'de geldiğinde serbest yazar, fotoğraf ve görsel yayıncı, akademisyen olarak Armstrong, 1983'te Ortadoğu'ya Kudüs'e gitti ve Aziz Pavlus'un eserleri ve hayatı, konu alan alt bölümlük bir belgesel dizisinin çekimlerinde aktif rol aldı. Diğer televizyon çalmaları arasında, *Varieties of Religious Experience* (Dinî Tecrübenin Türleri, 1984) ve *Tongues of Fire (Ateşin Dilleri, 1985)* gibi yapıtları sayılabilir. Bilhassa ikinci yapıtı daha sonraları aynı isimle bir antoloji haline dönüştürdü.⁷⁴ (*Tongues of Fire: An Anthology of Religious and Poetic Experience*, Puffin 1985)

Bunlara ek olarak Armstrong, üç belgeselin ve Billy Moyers'ın *Genesis* adlı TV dizisinin de danışmanı, yapımcısı, t.r. 12 Eylül 2001'den beri Atlantik'in iki yakasında mekik dokumu, slâm konusunda sayısız konferans ve panellere katılmış, The Guardian başta olmak üzere çeşitli gazeteler ve dergiler için dinler hakkında makaleler yazmış, t.r.⁷⁵

Bu dönemde Armstrong yoğun bir akademik hayatı içerisinde olarak Londra Leo Baeck Kolejinde Yahudi geleneğiyle ilgili derslere girmeye ve farklı yerlerde Hz. İsa hakkında seminerler vermiştir. Hatta Birleşmiş Milletlerin dinler hakkındaki konferansına davet edilen üç akademisyenden biri olmuştur. Bilhassa o, bu dönemde slâm hakkındaki tartışmalarını ve ilginin artmasıyla birlikte popüler bir tartışma durumuna gelmiştir.⁷⁶

Armstrong bugün, büyük dinler ve kurucuları hakkında yazdığı kitapları, kitapevlerinde liste başı olan en ünlü ilahiyatçılar arasında gösterilmektedir. Armstrong, yaptığı çalışmalarla 1999 yılında Müslüman Meseleleri Başarı Ödülüne layık görülmüştür. Yine dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın girişimiyle kurulan ve radikalizmle mücadele etmek ve Batı ile

⁷³ http://en.wikipedia.org/wiki/Karen_Armstrong, [14/03/2009].

⁷⁴ <http://www.bilgi.com/Karen-Armstrong>, [14/04/2009].

⁷⁵ http://www.bookbrowse.com/biographies/index.cfm?author_number=423, [14/04/2009].

⁷⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Karen_Armstrong, [14/03/2009].

slâm dünyas, aras,nda daha geni bir diyalog ve i birli i tesis etmek için olu turulan Medeniyetler ttifak, kurumunun 18 daimi üyesinden biri olmu tur.⁷⁷

Son olarak Karen Armstrong Mayıs 2008de Roosevelt Enstitüsü taraf,ndan verilen -Freedom of Worship(badet Özgürlü ü) ödülünü alm, t,r.⁷⁸

II. ESERLERİ

Karen Armstrongün yakla ,k olarak 19 kadar kitab,, çe itli gazetelerde makaleleri ve televizyon programlar, bulunmaktad,r. Eserlerini slâm ile ilgili olanlar, slâm ve di er dinlerle ilgili olanlar, sadece di er dinlerle ilgili olanlar, ki isel biyografileri, çe itli konular, gazete makaleleri ve görsel yay,nlar olarak tasnif edebiliriz.

A. İslâm ile İlgili Eser ve Gazete Yazıları

1. *Muhammad: A Biography of the Prophet*, (Victor Gollanez, England 1991). Bat,da as,rılar boyunca Hz. Muhammedæ yap,lan ele tirilerden ba layarak Hz. Muhammedün hayat,n, i lemektedir.

2. *Islam: A Short History* (Modern Library, New York 2000). slâmøn do u u, Hz. Peygamberün hayat,, Peygamber sonras, dönemle ilgili de erlendirmelerde bulundu u eseridir.

3. *Muhammad: A Prophet For Our Time*, (Hardcover Books 2006) Hz. Muhammed (s.a.v)ün hayat,n, bar, Peygamberi çerçevesinde i leyen bir eserdir.

4. *“An Inability to Tolerate İslâm contradicts western values”*, The Guardian, Saturday 21 July 2007.

5. *“The Muslim Prophet Born in Bethlehem”*, The Guardian, Saturday 23 December 2006.

6. *“We cannot afford to maintain these ancient prejudices against Islam”*, The Guardian, Monday September 2006.

7. *“Violent Islamic radicals know they are hereticalö* ,The Guardian, Saturday 8 July 2006.

⁷⁷ Karen Armstrong, *İslâm*, trc. Selim Yeniçeri, stanbul 2008. s. 1.

⁷⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Karen_Armstrong [14/03/2009].

8. "Faith and Freedom", The Guardian, Thursday 8 May 2003.

B. İslâm ve Diğer Dinleri Mukayese Ettiği Eserleri

1. *A History of God: The 4000-Year Quest of Judaism, Christianity and Islam*, (William Heinemann Ltd., London 1993). Armstrong bu çal, mas,nda tek tanr, inanc,n,n 4000 y,ll,k tarihini klasik felsefeden ortaça mistisizmine, Ayd,nlanmaødan modern ça ku kuculu una, özellikle Musevilik, H,ristiyanl,k ve slâmøn tek tanr, anlay, ,n,, bu dinler aras,ndaki benzerlik ve ba lant,lar,na kadar pek çok yönden ele almaktadır.

2. *Jerusalem: One City, Three Faiths*, (Ballantine Books 1996). Armstrong bu eserinde Kudüsøi ele almaktadır. ehriin ilk kurulu undan ba layarak as,rılar boyu süren ve dinler aras, çat, maya dönü en sava larla birlikte bu ehriin nas,l üç dinin merkezi oldu unu

3. *The Battle for God: Fundamentalism in Judaism, Christianity and Islam*, (Alfred A Knoph 2000).1492-1870 y,llar,ndaki Yahudilerin öncülerinden, Müslümanlar,n muhafazakarl, ,ndan ve h,ristiyanlar,n yeni dünya ba ar,s,ndan bahseder. Ayr,ca 2000 y,l,na kadar olan süreçte fundamentalizm hakk,nda bilgiler verir.

4. *Holy War: The Crusades and their Impact on Today's World*, (Pan Macmillan, Londra 1988). Haçl, seferleri ve günümüz dünyas,na etkilerini incelemektedir.

C. Sadece Diğer Dinlerle İlgili Eserleri

1. *In the Beginning: A New Interpretation of Genesis* (Ballantine Books 1996). Yat,l, tan günümüze kadar H,ristiyan inanc,na göre peygamberlerin mesajlar,ndan bahsetmektedir.

2. *Buddha: A Penguin Life*, (Penguin Books, New York 2000). Budizmøn tarihi ve ana inanç ö eleri hakk,nda bilgiler içermektedir.

3. *A Short History of Myth*, (Canongate Books Ltd., Edinburgh, Scotland 2005).Tarih öncesi avc, toplumlar,ndan son be yüz y,l, kapsayan büyük bat, dönü ümüne kadar olan zamanda Mitøn do u unu geli imini ve geçirdi i evreleri anlat,r.

4. *The Great Transformation: The Beginning of Our Religious Traditions*,

(Alfred A Knoph 2006). Hz saødan önceki medeniyet hakk,nda bilgiler içermektedir.

5. *The Bible: A Biography*, (Hardcover Books 2007). Tevrat ve Yahudiler hakk,nda bilgiler içermektedir.

6. *The First Christian: Saint Paul's Impact on Christianity*, (Pan Macmillan, Londra, 1983). Aziz Paul'un fikir mücadelesinin H,ristiyanl,k dini üzerine yapt, , etkileri içeren eserdir.

Tv çal, mas, olarak;

7. *Varieties of Religious Experience*, (Dinî Tecrübenin Türleri, 1984).

8. *Tongues of Fire*, (*Ateşin Dilleri*, 1985).

D. Sadece Hıristiyanlıkla İlgili Eserleri

1. *Beginning the World*, (St. Martin Press, New York 1983). Hz. Âdem'den ba layarak Yahudilik ve H,ristiyanl,k çerçevesinde dinî hayat,n süreçlerinden bahsetmektedir.

2. *Tongues of Fire: An Anthology of Religious and Poetic Experience*, (Puffin 1985). nanc,n do as,n, ke fetmeye çal, an John Donne, Aeschylus, Czeslaw Milosz, and Emily Dickinson airleri ihtiva eden eserdir.

3. *The Gospel According to Woman: Christianity's Creation of the Sex War in the West*, (Anchor Books 1986).H,ristiyanl,k ve Bat, dünyas,n, tan,tan bir eser.

4. *The English Mystics of the Fourteenth Century*, (Victor Gollanez, ngiltere 1991). On dördüncü yüzy,lda ngilizlerin dini tecrübeleri hakk,nda bilgiler içermektedir.

E. Kişisel Biyografileri

1. *Through the Narrow Gate: A Memoir of Life In and Out of the Convent*, (St. Martin Press, New York 1981). Çocuklu unu, rahibelik hayat,n, ve rahibelikten ayr,lma süreçlerini anlatan bir eserdir.

2. *The Spiral Staircase*, (Knopf Mart 2004). Rahibelik hayat,ndan sonra geçirdi i evreleri ve eserlerini olu turma süreçlerini anlatan bir çal, mad,r.

III. İSLÂM HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

A. Din Olarak İslâm'ın Diğer Dinler Arasındaki Yeri

Armstrong'a göre slâm, Orta Do u'da, çe itli inanç sistemlerinin as,rılar boyunca birlikte var olmay, ba ard, , çok dinli bir ortamda do du.⁷⁹ Hz. Muhammed'ın getirdi i bu din, zaman içinde slâm adıyla tan,nd,. slâm her inanan,n kendini tam anlam,yla Tanr,øya teslim etmesi anlam,na geliyordu.⁸⁰

Armstrong, ÷slâmø kelimesinin, etimolojik olarak *selam* (bar,) kelimesiyle ilgili oldu unu ve bunun ilk y,llarda slâm inanc,ndaki bütünle meyi ve uyumu vurgulad, ,n.,⁸¹ ayr,ca pratik anlam,yla slâmø'n, Müslümanlar,n, yoksul ve yoksunlar,n iyi davran, gördükleri adil, e itlikçi bir toplum yarat,ımas, anlam,na geldi ini söyler.⁸²

Armstrong'a göre, baz, Araplar, ad, ÷Tanr,ø anlam,na gelen Allah'ın⁸³ Yahudiler ve H,ristiyanlar,n da tapt, , Tanr, oldu una⁸⁴ inan,yorlard,. Ama Araplar, ÷kutsal kitap insanları'n,n aksine, Tanr,ø'n, tap,na ,n, hat,rılanamayacak kadar eski zamanlardan beri korumalar,na ra men Tanr,ø'n, onlara bir kutsal kitap ya da vahiy göndermedi inin fark,ndayd,lar. Yahudiler ve H,ristiyanlar ile bir araya gelen Araplar, güçlü bir a a ,l,k kompleksi ya ,yorlard,. Tanr, Araplar, ilahi plan,ndan ç,karm, gibi görünüyordu. Ama Hz. Muhammed'ın geli i bu durumu de i tirecekti.⁸⁵

⁷⁹ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 23-24.

⁸⁰ Armstrong, *ae.*, s. 136.

⁸¹ Armstrong, *İslâm*, s. 39.

⁸² Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 229.

⁸³ Câhiliye Araplar, di er tanr, ve put adlar,ndan ayr, olarak en yüce mâbud ve yarat,c, tanr,y, ifade etmek üzere Allah kelimesini de kullan,yorlard,. Özellikle dua cümlelerinde ÷Yâ Allahø ve daha s,k olarak ÷Allahümmeø tabirlerine yer verilmesi, ayr,ca rahman ismi gibi Allah isminin de ço ulunun bulunmamas,, Araplar'ın inanc,nda bu isimlerin belirli ve bir olan tanr,y, gösterdi ini ifade etmektedir. Mustafa Ça r,c., öArap: slâm'dan Önce Araplar'da Dinø, *DİA*, III, 317.

⁸⁴ slâm'dan önceki Araplar,n Yahudilerle münâsabeti ve Yahudili in Araplar üzerine etkisine dair bilgiler hayli azd,r. slâm'dan önceki Araplar üzerinde H,ristiyanl, ,n etkisi daha güçlü olmu tur. Ça r,c., öArap: slâm'dan Önce Araplar'da Dinø, *DİA*, III, 320.

⁸⁵ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 59-60.

Armstrong slâmın farklı, , hususunu dile getirirken, slâm dinini putperestlikten ayrılan ilk Avrupalı, William Malmesbury oldu onu, onun Araplar ve Türklerin, yaratıcı tanrıya tapmaları, ve Hz. Muhammed'i Tanrı olarak de il, O'nun bir elçisi, Peygamberi olarak gördükleri ile ilgili görüşünü zikretmektedir. Armstrong'a göre bu, birçok batılı, kabul etmek istemediği bir görüştü. Bazılar, hâlâ Müslümanlar, Museviler ve Hristiyanlar ile aynı Tanrıya tapmaya inanmıyordu. Allah'ın tapkını, Roma panteonundaki⁸⁶ Jüpiter⁸⁷ gibi farklı bir ilah olduğu düşünmeyi tercih ediyorlardı. Diğerleri ise Hristiyanlar, Hz. sağıya gösterdikleri saygıya, Müslümanlar da Hz. Muhammed'e göstermelerinden rahatsızlık duyuyordu.⁸⁸

B. İslâm'ın Yahudilik ve Hristiyanlıkla İlişkisi

Armstrong'un iddia ettiği gibi, Hz. Muhammed 610 yıl, ramazan ayında inzivaya çekilip Hira Dağındaki⁸⁹ küçük mağarada ibadet ederken yeni dini vizyonunu kazanamadı. Araplar, birçoğu gibi, Hz. Muhammed'e, antik Arap panteonundaki adı, sadece "Tanrı" anlamına gelen Allah'ın, Yahudi ve Hristiyan tanrısıyla aynı oldu. Aynı zamanda ancak bu Tanrı'nın Peygamberinin halkın sorunlarını çözebileceğine de inanıyordu ama o Peygamberin kendisi olduğu o zaman için inanılmazdı.⁹⁰

Armstrong, Hz. Muhammed'in söylediği şeyin Menât, Lât, Uzzâ gibi popüler Arap tanrıçaları, kültürünü bırakmak ve yalnızca Allah'a tapmak olduğu özellikle vurgulamaktadır. Armstrong'a göre Tanrı, insanlar, cahil varlıklar olarak ya amaya terk etmemiştir: dünya üzerindeki her halka elçiler

⁸⁶ Panteon, bir mitoloji ya da dine özgün tüm tanrıların birliğidir. Ayrıca panteon terimi, Yunan ve Roma uygarlıklarında bir tapınağına, temsil etmek için de kullanılmaktadır. Aynı şekilde Roma merkezlerinde Panteon adıyla yapıları rastlanmaktadır. <http://www.msxllabs.org/forum/yunan-mitolojisi/309160-panteon-panteon-nedir-panteon-hakkında.html#ixzz1ZhosjG8M>, [03.10.2011].

⁸⁷ Jüpiter, Romalılar, büyük bir sevgiyle tapılan, yüce tanrılarından biridir. Onlara göre Tanrıların en güçlülerinden birisi olan Zeus ile denktir. Bir tanrı olan Atlas'a dünyayı taşıma görevini o vermiştir. [http://tr.wikipedia.org/wiki/J%C3%BCpiter_\(mitoloji\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/J%C3%BCpiter_(mitoloji)), [03.10.2011].

⁸⁸ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 34.

⁸⁹ Mekke'nin kuzeydoğusunda Kâbe'ye yaklaşık 5 km. uzaklıktadır. Cebelünür adıyla da bilinir. Fuat Günel, *öHira'da*, DİA, XVIII, 121.

⁹⁰ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 219.

göndermi ti⁹¹ ve slâm gelene i de bu ekilde gelen 124000 elçi oldu unu belirtecektir ki bu da sonsuzlu u ifade eden sembolik bir rakamdır. Armstrong, bu elçilerin hepsinin halkları,na ilahi kaynaktan gelen kutsal bir metin getirdiklerini, bu metinlerin Tanrı'nın dininin gerçeklerini farklı ekilde ifade edebilecekleri ama temelde mesajın daima aynı oldu unu ifade etmektedir.⁹²

Armstrong'a göre, Batılı Hıristiyanlar, Hz. Muhammed'in a ,rt,c, ve ba ar,l, dini vizyonları,na açıklamak için kullandıkları, yöntem, slâmın Hıristiyanlıktan sapma ve kâfirliklerin en büyüğü oldu unu iddia etmekte. Söylendiğine göre, dininden dönen bir rahip olan Sergius, Hıristiyan dünyasından kaçmak zorunda kaldığında, Hz. Muhammed'e s, ,nm, ve sapkın Hıristiyanlık anlayışını, onunla paylaşmış, t.⁹³

Armstrong'un iddiasına göre, Hz. Muhammed'in mesajı basitti. Araplara Tanrı hakkındaki yeni doktrinler öğretmiyordu;⁹⁴ t,pk, Museviler ve Hıristiyanlar gibi, çoğu Kureyşli dünyayı, Allahın yarattığına ve Mahşer Gününde insanları, yargılayacağına zaten inanıyordu. Hz. Muhammed yeni bir din kurdu unu⁹⁵ da

⁹¹ Kur'ân-, Kerîm'e göre bîşet ilk insan cemiyetinin ortaya çıkmasıyla başlamış, t,r. Allah başlangıçta tek bir ümmet olan insanlara, tarihinin en eski dönemlerinden itibaren müjdeleyici ve uyarıcı, nebîler göndermiş, anlaşılmaz, gidermek ve verilecek hükümlere esas teşkil etmesi için peygamberlerle birlikte kitap indirmiş (Bakara 2/213), ve her ümmete resul göndermiştir. (Nahl 16/ 36). A.Lütfi Kazanc., *öBîşetö, DİA, VI, 217.*

⁹² Armstrong, *İslâm*, s. 20-21.

⁹³ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 30.

⁹⁴ Kur'ân-, Kerîm, kronolojik olarak Tevrat, Zebûr ve İncil gibi diğer ilahî kitaplardan sonra gelmiştir. Dolayısıyla takdim ettiği din, tamamen yeni ve öncekilerden bütünü farklı, yeni bir din değil, Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlerce tebliğ edilen ilâhî dinin son ekli olarak tanımlanmış, t,r. Bu nedenle diğerlerini kuşatıcı, bir mahiyet arz etmekte, önceki peygamberlere inanmay, daha artı koymaktadır. (Mesela bk. Nîsa 4/ 136). Ömer Faruk Harman, *öKur'ân-, Kerîm ve Kitâb-, Mukaddesö, DİA, XXVI, 412.* Allahın varlığı, birliği, zât ve sıfatları, açışından O'nun mükemmelliğiyle nübüvvet ve ahiret inancı, gibi temel itikadî prensipler (zarûrât, dîniyye), bütün ilahî dinlerde de mevcut olarak kalmış, t,r. Günay Tümer, *öDinö, DİA, IX, 316.*

⁹⁵ Hz. Muhammed Kur'ân-, Kerîm'in talimi uyarınca kendisini bir din kurucusu olarak görmediği için açık ekilde öbir be'er-elçî oldu unu açıklama, t,r. (srâ 17/93). Hz. Âdem'den itibaren bütün insanlar, Allah tarafından gönderilen tevhîd dininin esasları,na kavrayıp benimseyecek ve hayatları,na bu esaslara göre düzenleyecek seviyede zihnî, ruhî ve bedenî kapasiteye sahip kılınmış, t,r. Allahın başlangıçtan itibaren insanlara bildirdiği dinin tevhid (hanîf) dini oldu unu ve onları,na bu dini benimsemeye yatkın bir fıtratta yaratılmış, belirtilmiştir. Herhangi bir hak dinin, peygamberine veya ortaya çıktığı, kavme nispet edilerek adlandırılmaz, slâm'ı telakkiyle başlangıçta da maz. Böyle bir adlandırılma ancak muharref ve batıl dinler için mevcuttur. Tümer, *öDinö, DİA, IX, 316.*

dü ünmiyordu; sadece eski tek tanr, inanc,n,⁹⁶, daha önce hiç peygamberleri olmam, Araplara yeniden getiriyordu.⁹⁷

Armstrong'un dü ünmesine göre, Hz. Muhammed'in ba ar,s,n,n en önemli yönlerinden biri, izolasyondur. Ona göre Hz. Muhammed'in Musevilik ve H,ristiyanlık dinlerinden haberi olmas,na ra men bilgisi çok s,n,rl,yd, ve srâilullar,ın,n peygamberlerinin aksine, Hz. Muhammed, kendi ivmesine, görü lerine sahip, as,rlar boyunca ahlak de erleri sunabilecek kurulu bir gelene in deste iyle tek tanr,c, bir çözüme yönelik çal, m,yordu.

Armstrong'a göre, Hz. sa ve Aziz Pavlus, Musevilik ile yeti mi leri ve ilk H,ristiyanlar, sinagoglarda tek Tanr,öya taparak yeti mi Museviler idi. Ama Hz. Muhammed, tamamen s,f,rdan ba lamak ve radikal tek tanr,c, inanç sistemini olu turmak için tek ba ,na mücadele etmek zorundayd,.⁹⁸

Hz. Muhammed'in, asla Yahudilerden veya H,ristiyanlardan slâm'ı kabul etmelerini istemedi ini -kendileri bunu yapmay, seçmedi i sürece- ifade eden Armstrong, zaten onlar,n kendilerine gelen geçerli ayd,nlanmalar, ald,klar,n, ve Kur'ân'ın inanç konusunda hiçbir zaman zorlama olmayaca ,n,⁹⁹ ,sarla vurgulad, ,n, da belirtmi tir. Ayr,ca Kur'ân'ın Müslümanlara, H,ristiyan ve Musevi karde lerine sayg, duymay, emretti ini,¹⁰⁰ bu halklar, -ehl-i kitab'ın¹⁰¹

⁹⁶ Kur'an-, Kerim'ede hanîf kelimesi kullan,lmaktad,r. Hanîf kelimesi Kur'an-, Kerim'ede bir taraftan Hz. brahim'ın iman,n, ifade etmek için ve mü rikli in kar ,t, olarak kullan,lrken di er taraftan da Hz. brahim'ın Yahudi ve H,ristiyan olmad, , (Âl-i mran 3/67; Bakara 2/135), Ehl-i Kitab'ın hanîfler olarak Allah'a kulluk etmekle emrolunduklar, (Beyyine 98/5) vurgulanmaktad,r. Ayr,ca Hz. Muhammed ve ona uyanlara hanîf olarak Allah'a kulluk etmeleri emredilmi tir. (Yunus 10/105; Rûm 30/30). Buna göre Hanîflik mü riklik olmad, , gibi Yahudilik ve H,ristiyanlık da de ildir; Allah'ın ba lang,çtan beri insanl, a bildirdi i, insan,n tabiat,na en uygun olan tevhid dinidir. aban Kuzgun, *öHanîfö*, *DİA*, XVI, 35.

⁹⁷ Armstrong, *İslâm*, s. 16.

⁹⁸ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 71.

⁹⁹ Bakara 2/256.

¹⁰⁰ Kur'an-, Kerim'ede sayg, duyma kelimesi geçmez ama Müslümanlar,n ehl-i kitab'ın bir k,sm,yla nas,l ili ki kurmalar, gerekti i hususunda u talimat verilir: *öKitap ehlinden zulmedenlerin dışında kalanlarla en güzel şekilde mücadele edin ve şöyle deyin: Bize indirilene de size indirilene de inandık. Bizim tanrımız da sizin tanrınız da birdir. Biz ona teslim olmuşuzdur.*" Ankebût 29/46.

¹⁰¹ Genellikle Yahudiler ve H,ristiyanlar için kullan,lan bu tabir Kur'an-, Kerim'ede, hepsi de Mekke döneminin sonlar, ile Medine döneminde inen âyetlerde olmak üzere otuz bir defa geçmektedir. Remzi Kaya, *öEhl-i Kitapö*, *DİA*, X, 516. Hz. Peygamber'in hayat,nda Müslüman

olarak tanımladığını, ve bunun, onlara gelen kitabın da aynı kaynaktan gönderildiğini gösterdiğini vurgulamaktadır.¹⁰²

Armstrong'a göre, Medine'de geçen ilk yıllarda, iki önemli gelişme yaşandı. Hz. Muhammed, Yahudi kabileleriyle böylesine yakın çalmak konusunda gerçekten heyecanlandı ve hicretten kısa bir süre önce, slâm, Musevilik ile daha yakından bağdaştırmak için bazı uygulamalar (Cuma günü ölen toplu olarak ibadet edilmesi ve Yahudilerin kefareti gününde oruç tutulması gibi) bile başlattı. Bununla birlikte küçük kabilelerdeki bazı Yahudiler dostça davranmış ve Hz. Muhammed'in Tevrat hakkındaki bilgilerini arttırmıştı.¹⁰³ Hatta Hz. Muhammed, Medine'nin dost Yahudilerinden, ayrıca İbrahim'in büyük oğlu İsmail'in öyküsünü de öğrenmişti.¹⁰⁴ Ama Medine'deki Museviler onu gerçek bir Peygamber olarak kabul etmediğinde Hz. Muhammed'in yaşadığı hayal kırıklığı, çok büyük olmuştur.¹⁰⁵

Watt'a göre, Kitâb-ı Mukaddes'e ait detaylı Yahudi eserleri Hz. Muhammed ve ashâbı tarafından bilinmekteydi. İlk Müslümanlar hicretten önce bile Arabistan'daki Yahudiler hakkında bazı şeyler bilmekteydiler. Buna rağmen Müslümanlar muhtemelen Medine'ye gidinceye kadar Yahudi ve Hıristiyanlarla az miktarda doğrudan münasebetleri vardı.¹⁰⁶

624 yılında gelindiğinde, Medine'deki Musevilerin çoğunun Hz. Muhammed ile uzlaşmaya gittiklerini, anlaşıldığını belirten Armstrong, Hz. Muhammed'in, tek bir inançta olduğu sandığı Musevilik ve Hıristiyanlık dinleri ile slâm arasında ciddi teolojik farklılıklar olduğunu örendiğinde çok ağrıdı, bunu ifade etmiştir.¹⁰⁷

ve Hıristiyan diyalogu hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Alıcı, *Müslüman-Hıristiyan Diyalogu*, İstanbul 2005, s. 343-346.

¹⁰² Armstrong, *İslâm*, s. 22-23.

¹⁰³ Armstrong, *ae.*, s. 30-31.

¹⁰⁴ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 246.

¹⁰⁵ Armstrong, *İslâm*, s. 30.

¹⁰⁶ W. Montgomery Watt, *İslâm Nedir?*, trc. Elif Rıza, İstanbul 1993, s. 102-103'ten naklen İsmail Hakkı Atçeken, *Öğüt, Öryantalistlere göre Asr-ı Saâdette Yahudilerö, İstem*, (Asr-, Saadet, Ek sayı-1), (2008), s. 232.

¹⁰⁷ Armstrong, *İslâm*, s. 31.

Armstrong, bu süreçten sonra Medine Yahudilerinin dü manl, , kal,c, oldu u anla ,ld, ,nda, Allahın yeni dinin ba ,ms,zl, ,n, ilan etti ini ve Hz. Muhammedın Müslümanlara Kudüs yerine Mekkeöye dönerek ibadet etmelerini emretti ini vurgulam, t,r. O, badet yönündeki bu de i ikli in (*kible*), Hz. Muhammedın en yarat,c, dinsel hareketi olarak görüldü ünü, Müslümanlar,n iki eski vahiyden ba ,ms,z olarak Kâbeöye dönmekle hiçbir kurumla m, dinle ba lar,n,n kalmad, ,n, ve yaln,zca Tanr,öya teslim olduklar,n, ilan ettiklerini dile getirmi tir.¹⁰⁸

Armstrong, eski sraillilerin ilk dinsel ba lant,lar,n, terk etmelerinin ve tek tanr,c,l, , kabul etmelerinin yedi yüz y,l ald, ,n,, oysa Hz. Muhammedın bu zorlu dönü ümü ya atmas,n,n yirmi üç y,l gibi k,sa bir süre içinde oldu unu da vurgulam, t,r.¹⁰⁹

IV. KUR'ÂN- I KERİM HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

A. Kur'ân-ı Kerîm'in Orjinalliği

As,rlar boyunca Bat, toplumunda slâmın orijinalli ini reddetmek için Kurânın ilahi kaynakl, olu u gerçe i reddedilmektedir. Kurânın asl,nda Hz. Muhammedın kendi iç sezgileriyle veya H,ristiyan din adamlar,ndan esinlenerek¹¹⁰ olu turdu u ki isel bir bilgi bütünü oldu unu iddia etmektedirler. Son y,llarda art,k yetkin a ,zlardan slâmı, orijinal bir din olarak ele alma artm, t,r. Bunlardan birisi de Armstrongdur.

Armstronga göre, Hz. Muhammed, 23 y,l boyunca Tanr,dan do rudan mesajlar ald, ,n, iddia eden ve bunlar, Kurân ad, verilen kitapta toplayan¹¹¹

¹⁰⁸ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 247.

¹⁰⁹ Armstrong, ae., s. 235.

¹¹⁰ H,ristiyan ilim adamlar,n, Hz. Muhammed hakk,nda tek söyledikleri ey, onun Yahudi-H,ristiyan gelenekten pek çok ey yönden etkilenmi oldu udur. Yine onlara göre Hz. sa hakk,nda Hz. Muhammedın söyledikleri ile H,ristiyanlar,n vahiy diye inand,klar, Yeni Ahit çeli mektedir. Bu yönüyle Kurân-, Kerîm ilahi kaynakl, olamaz. Hendrik Vroom, *No Other Gods: Christian Beliefs in Dialogue with Buddhism, Hinduism and Islâm*, Eerdmans 1996, s. 123-124. Mustafa Al,c., *Müslüman-Hristiyan Diyaloğu*, stanbul 2005, s. 343-346.

¹¹¹ Kurân-, Kerîm âyetlerinin Hz. Peygamberın sa l, ,nda bir araya getirilerek kitap ekline al,nd,na dair bir bilgi bulunmamaktadır. O dönemde Kur'an-, Kerimın iki kapak aras,na

biridir. Ona göre Kur'ân, Tevrat ya da Yasa'nın Sina Dağında Hz. Musa'ya indirildiği gibi tek seferde inmemiştir. Kur'ân, Hz. Muhammed'e satır satır, âyet âyet, bölüm bölüm inmiştir.¹¹² Bizde belirtmeliyiz ki, Armstrong'un ifade ettiği bu durum Kur'ân-, Kerim'de şöyle ifade edilmektedir: *Ölünkar edenler Kur'ân-ı Kerim ona bir defada topluca indirilmeli değil miydi? Dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için parça parça indirdik ve onu tane tane okuduk.*¹¹³

İnsanın ilk yaratılışından itibaren farklı, Peygamberler farklı, kitaplar gönderilse bile ilahi mesajın tek Allah inancına dayandığı, âyetlerdir. Armstrong, bu görüşü destekler mahiyette, Hz. Muhammed'in Hira dağında aldığı vahiylerde yeni bir şey olmadığını, aslında Tanrı'nın eski dininin tekrar ortaya çıkarıldığını, ama bilgileri Araplara getirme görevinin Hz. Muhammed'e verildiğini ifade etmiştir. Armstrong Hz. Muhammed'in kısa süre sonra Mekke'de tebliğ başlayacağı, Allah dininin kendisinin Hira dağında deneyimiyle başladığını, gün de il, yaratılışın başlangıcında olduğuunu belirtmiştir.¹¹⁴

Armstrong'a göre, Cebrâîl Hz. Peygamberin ilk vahye muhatap olduğu zaman gördüğü Allah'ın emirlerini peygamberlerine ulaştırılan bir melektir ve diğer kutsal dinlerde de benzer şekilde tasvir edilmektedir. Armstrong, slâm inancında Cebrâîl'in genellikle vahiy getiren Kutsal Rûh¹¹⁵ olarak tanımlandığını, ve onun Tanrı'nın insanlarla iletişim kurma aracı olduğuunu vurgulamıştır. Ona göre Cebrâîl, hiç de öyle küçük, doğal bir melek değil, kaçman olanaksız olduğuunu, karşı konulamaz, her yerde hazır ve nazır bir varlıktır. Hz. Muhammed, Armstrong'a göre, brani Peygamberlerin *kaddoş*, ilahi, adını,

alınmamasının sebebi Hz. Peygamber hayatta olduğundan vahyin ne zaman kesileceğinin bilinmemesidir. Abdülhamit Bir, *Ölünkar*, DİA, XXVI, 385.

¹¹² Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 64.

¹¹³ Furkan 25/32.

¹¹⁴ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 120.

¹¹⁵ Cebrâîl Kur'an-, Kerim'de Cibrîl, Rûhulkudûs, Rûhulemîn, Rûh, ve Rasûl şeklinde beşerî isimle ifade edilir. İlgili âyetlerde belirtildiğine göre Cebrâîl karşı konulamayan müthiş bir güce, üstün bir akla ve keskin bir bilgiye sahiptir. Ar'nın sahibinin nezdinde çok itibarlıdır ve meleklerin kendisine mutlaka itaat ettiği şerefli bir elçidir. (Necm 53/ 5-6; Tekvîr 81/ 19-21). Yusuf evki Yavuz-Zeki Ünal, *Ölünkar*, DİA, VII, 202.

verdi i, Tanrı'nın korkutucu yüzü olan, gerçekliğin ezici, esrarlı, yüzüyle karışılmamış, t.r.¹¹⁶

B. Kur'an'ın Nuzûlü, Derlenmesi ve İçeriği

Armstrong, Kur'anın nuzûlü, derlenmesi ve toplanması hususunda kaynaklarımıza uygun bilgiler verir. Armstrong'a göre Kur'an-, Kerîm Hz. Muhammed'e bugün bizim okuduğumuz s,ra içinde inmemiştir; olaylar, gerektikçe ve içsel anlamlarına göre, arada inmiştir. Her yeni bölüm ininde, okur-yazar olmayan Hz. Muhammed, bunları yüksek sesle tekrarlamış ve Müslümanlar bunları ezberlemiş ve okur-yazar olan bir azınlık da kaleme almış, t.r. Hz. Muhammed'in ölümünden yirmi yıl kadar sonra, vahiyler ilk kez resmi olarak bir araya getirilmiştir.¹¹⁷ Bize göre Armstrong'un dile getirdiği bu ifadeler, Kur'an-, Kerîm'in orijinal bir metin olduğunu kabul açısından son derece önemlidir.

Armstrong, Kur'an-, Kerîm Müslümanlar için kutsal olduğundan Allah'tan gelen vahiylerin Hz. Muhammed tarafından yüksek sesle okunduğunu, hafızlar tarafından okunup kaydedildiğini vurgulamış, t.r. Ayrıca Hz. Muhammed'in her gelen vahiy açıkladığını, âyetlerin kalpten öğrenildiğini ve okur-yazarlar tarafından yazıldığını ifade etmiştir.¹¹⁸

Kur'an, bizim için dünyevî ve uhrevî birçok bilgi, emir ve uyarı içermektedir. Hz. Peygamberin hayatı hakkında da önemli bilgiler verilmektedir. Biz bu bilgilerle efendimizin hayatını daha iyi anlamaktayız. Armstrong da Kur'anı, Hz. Muhammed hakkında önemli bir bilgi kaynağı olarak değerlendirileceklerini ölümünden sonra resmi olarak oluşturulmasıyla da özgün olarak kabul edilebileceğini belirtmektedir.¹¹⁹

Armstrong'a göre, Kur'anı Kerîm ini sırasıyla göre tertip edilmemiştir. Âyet-i kerimeler de peşisıra aynı konulardan bahsetmemektedir. Çok çeşitli konular konuların bütünlüğü içinde bir veya birkaç ayette ifade edilmektedir. Yine

¹¹⁶ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 223.

¹¹⁷ Armstrong, *ae.*, s. 226.

¹¹⁸ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 67; Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 226.

¹¹⁹ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 67.

Armstrong, Kur  n n ard, k s,ra izleyen bir nesir veya a ,klama, tart, ma olmad, n,,  e itli temalar üstüne görüler oldu unu¹²⁰ dile getirir. Ayr,ca Kur  n n, yaln,zca bilgi edinmek için okunacak bir kitap de il, ilahiyat duygusunu tatmak için okunan ve aceleyle de okunup geçilecek bir kitap olarak alg,lanmamas, gerekti ini, Kur  n okuman,n ruhsal bir disiplin i i oldu unu ve bunu H,ristiyanlar,n anlamamas,n,n da zorlu unu beyan etmi tir.¹²¹

Armstronga göre, do ru bir zihin yap,s,yla ele al,nd, nda, Kur  n n bar,nd,rd, , ilahî gücü hissetmek hiç de zor de ildir. H,ristiyan geleneklerine göre yeti en birinin bunu anlamamas, kolay de ildir, çünkü Hintliler, Yahudiler ve Müslümanlar,n aksine H,ristiyanlar,n Sanskritçe, branice ve Arapça gibi kutsal dilleri yoktur.¹²²

¹²⁰ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 226.

¹²¹ Armstrong, ae., s. 232.

¹²² Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 67.

İKİNCİ BÖLÜM

SİYER VE İSLÂM TARİHİNE BAKIŞI

I. İSLÂM TARİHÇİLİĞİ

A. Tarih Anlayışı

Armstrong'a göre tarihî dü ünceyi ifade eden herhangi bir görüşün, anlaşılabilir ve kabul edilebilir olması için objektif detaylara uygun olmalıdır. Çünkü tarihçinin kararları, onun değerlerine bağlı olarak subjektif bir nitelik kazanabilir. Bu nedenle tek bir tarih olgusundan söz etmek mümkün olmamakta ve tarihsel olaylar farklı yorumlanabilmektedir.

Ona göre günümüz tarihçisi Hz. Muhammed'in bağlı olduğu hareketin dini ve ideolojik yönlerini küçümsemekten ya da ihmal etmeden o günün sosyal, siyasi ve iktisadi şartları göz önünde bulundurarak tarih yazmalıdır. Aksi takdirde önyargılardan yani subjektiflikten kurtulamaz ve objektif bir tarih yazamaz.

Armstrong kutsal kitaplardaki tarihi seküler veya laik tarihten ayrılarak kutsal tarih olarak adlandırmaktadır. Yani dü ünrün tarih felsefesi konseptinde tarih, kutsal tarih ve seküler tarih olmak üzere ikiye ayrılmıştır. O Tevrat, İncil ve Kur'an-ı Kerim tarihini kutsal tarih olarak nitelendirmektedir. Ancak bir anlamda, kutsal tarihin belirgin özelliği olayların, Tanrı'nın etkin olması ve O'nun denetleyici bir güce sahip olmasıdır. Bu noktada göze çarpan unsur tarihte olayların, kendiliğinden değil de Tanrı'nın iradesi ile gerçekleştiğidir. Yani Tanrı belli zamanlarda tarihe müdahale eder, tarihi kurar ve yönlendirir.

Armstrong dinler tarihçisi olması nedeniyle tarihin merkezinde Tanrıyı konumlandırmaktadır. Eserlerinin genelinde Yahudi, Hristiyan ve İslâmın Tanrı anlayışını, bu dinlerin peygamberlerini, insanların inanç etrafında yaşadıkları boyuncu geçirdikleri safhaları zikretmektedir. Armstrong, tarih boyunca insanlar, ruhun bu

geçici dünyayı, a an boyutunu hissettiklerini,¹²³ insanlar insan olarak tanıdıkları, andan itibaren Tanrı'ya tapmaya başladıkları, ifade etmektedir.¹²⁴

Armstrong örneğin, toplumların dinle, , gidiatına rağmen, Tanrı düşüncesi milyonlarca insanı etkilemektedir¹²⁵ cümlesi ile dinin insanlık tarihi üzerinde etkisini ortaya koymaktadır.

Armstrong'a göre din yalnızca yönlendirici kralların ve rahiplerin başlangıçtaki laik yapıyla dümen tutup gitmiyor, insanlık için doğal yapı, da var. Gerçekte şimdi geçerli olan laiklik tamamiyle yeni bir gerçeklik ve insanlık tarihinde öncesi yoktur.¹²⁶

Armstrong Kur'an-, Kerîm'in Müslümanlara âdil bir toplum kurmak gibi tarihi bir görev verdiğini ve Müslümanların tarihe önem vermeleri gerektiğini vurgulamaktadır.¹²⁷ Armstrong ayrıca eserlerinde sürekli ehl-i kitabın kutsal tarih anlayışından bahsetmektedir.

Armstrong olayları değerlendirirken meydana geldiği dönemin şartlarına göre yorumlamalarda bulunmaktadır. Örneğin Hz. Peygamber'in Kureyş olayında o dönemde bir Arap'ın eften başka bir şey beklenemezdi demek ve tarihi kendi şartları içinde değerlendirilmeye çalışmaktadır.

B. Metodu, Üslûbu ve Kaynakları

Armstrong İslâm hakkında önyargılardan arınmış bir tarzla hareket etmeyi benimsemiş ve eserlerinin geneline bunu yansıtmaya çalışmıştır. Objektifliğini göstermek için diğer dinlerle mukayeseli bir tarz tercih etmiştir.

Armstrong Hz. Peygamber'in hayatı ve vefatından sonraki İslâm tarihi konularını, ilerleyen genellikle oryantalist tarihçilerin yazmış olduğu eserlerden veya İslâm tarihinin temel kaynaklarından İngilizceye yapılan çeviri eserlerinden faydalanmıştır.

¹²³ Armstrong, *Tanrının Tarihi*, s. 14.

¹²⁴ Armstrong, *ae.*, s.11.

¹²⁵ Armstrong, *ae.*, s.15.

¹²⁶ Armstrong, *ae.*, s.12.

¹²⁷ Armstrong, *İslâm*, s. 11.

Armstrong Hz. Muhammed'ın hayat,ın, yazarken öncelikle Batı'da asırlar boyunca slâm ve Hz. Muhammed hakkında ileri sürülen önyargılardan, gerçek olmayan bilgilerden ve sübjektiflikten bahsederek kendi duruşunu ortaya koymaya çalışmış, t.r. Genelde her dinin kendi değerlerine saygılı, bir yaklaşımla sergileyerek fikirlerini ifade etmesine rağmen eserlerinin geneline bakıldığında bazen de kendini sübjektiflikten kurtaramayan yorumlarda bulunduğu görülmektedir.

Armstrong eserlerinde bilimsel bir üslûp benimsemiş ama genel okuyucunun anlayabileceği bir dil kullanmış, t.r.

Armstrong kendisine karşı, gözüken ki ilere dahi karşı, olmaktan kaçınmış, yapıcı bir eleştirel dilini tercih etmiştir. slâm, Yahudilik, Hıristiyanlık, ve diğer dinler ve kurucular,ın, eserlerinde ilerken hedef almamış, gözetmiş, o dinlerin mensupları,ı, rencide edecek ifadelerden saklanmış, t.r.

Hz. Peygamber'in hayatı ile ilgili konularda Guillaume'ın, *The Life of Muhammed: A Translation of İshaq's Sirat Rasul Allah* (London, 1955) adlı eserinden, üretken bir yazardan yararlanmış, kitaplar dediği Montgomery Watt'ın *Muhammed at Mecca* (Oxford 1953), *Muhammed at Medina* (Oxford 1956) *Muhammed's at Mecca: History in the Quran* (Edinburg 1988), *İslam and İntegration of Society* (London 1961) adlı eserlerinden, Martin Lings'ın *Muhammed His Life Based on the Earliest Sources* adlı eserinden, slâm'ın yalnızca tarihinden ibaret olmadığını, bu geleneği evrensel çerçevede ortaya koyuyor dediği ve mutlaka okunmasını istediği Marshall Hodgson'ın *The Venture of İslam: Conscience and history in a World Civilization*, 3 Vols, (Chicago 1974) adlı eserinden, bir kısmını güncelliğini kaybetmesine rağmen yararlı bilgiler içeriyor dediği Tor Andre'ın *Muhammed: The Man and His Faith*, trans. Theophil Menzel (London 1936) adlı eserinden sıkı sıkıya alınmış, t.r.

Bunları da, ında Bernard Lewis'ın *The Arabs in History* (London 1950) ve *İslam from the Prophet Mohammad to the Capture of Constantinople* adlı eserlerinden, eserleri bana esin kaynağı oluyor dediği Wilfred Cantwell Smith'ın *İslam in Modern History*, (Princeton and London 1957) adlı eserinden, Marksist bir bilim adamından seküler bir yorum dediği Maxime Rodinson'ın

Mohammad, trans. Anne Carter, (London 1971) ve *Europe and the Mystique of İslam* (London 1988) adl, eserlerinden, Anne-Marie Schimmel'in *And Muhammad Is His Messenger* (Chapel Hill and London 1985) adl, eserinden, yine Armstrong'un çarp,c, bir bilimsel yap,t olarak nitelendirdi i A.J. Vensinck'in *The Muslim Creed: Its Genesis and Historical Development* (Cambridge 1932) adl, eserinden faydalanm, t,r.

Arapça temel eserlerden Taberî'nin *Târih ve Tefsirinden*, bn Sa'âd'ın *Tabâkâtü'l-Kübrâ's*,ndan, Buharî'nin *Hadis'inden*, Vak,dî'nin *Meğâzi'sinden*, bnü'd-Kelbî'nin *Kit'abü'l-Esnâm'*,ndan kaynak göstermekte fakat Arapça orijinal eserlerden direkt faydalanmamakta, alaca , bir metin veya konu varsa di er ingilizce eserlerde yap,lm, al,nt,lar, kaynak göstererek vermektedir. Örne in Muhammed b. shaq, *Sirat Rasul Allah*, 120, in A. Gulliaume, trans., *The Life of Muhammed: A Translation of İshaq's Sirat Rasul Allah* (London, 1955) ekinde bir kullan,m, tercih etmektedir. Bu Armstrong'un birincil kaynaklara ula ma noktas,ndaki eksikli ini ortaya koymaktad,r.

Armstrong, eserleri ngilizce yay,nlanm, Müslüman yazarlardan Seyyid Hüseyin Nasr'ın *Muhammed: Man of Allah* (London 1982), *İslamic Spirituality: Foundation* (London 1987) ve *İdeals and Realities of İslam* (London 1966) adl, eserlerinden; Ali eriatî'nin *Hajj*, trans. Laleh Bakhtiar (Tahran 1988) adl, eserinden, Fazlurrahman'ın *İslam and Modernity* (Chicago 1982) adl, eserinden, Muhammed kbal'ın *Six Lectures on the Reconstruction of Religious Thought in İslam* (Lahore 1970) adl, eserinden faydalanm, t,r.

Armstrong, Kur'ân-, Kerîm ile ilgili âyet veya yorumlar,nda Toshihiko zutsu'nun *Ethico-Religious Concept in the Qur'an* (Montreal 2002), Michael Sells'in *Approaching the Qur'an: The Early Revelations* (Ashland 1999), Muhammed Esed'in *The Message of the Qur'an* (Gibralto 1980) ve Arthur J. Arberry'nin *The Koran Interpreted* (Oxford 1964) adl, eserlerinden faydalanm, t,r.

Oryantalizm hususunda Edward Said'ın *Orientalism* (New York and London 1978) ve *Covering İslam* (New York and London 1981) adl, eserlerinden istifade etmi tir.

Armstrong'un Montgomery Watt ve Marshall Hodgson'un fikirlerinden etkilendi inin izlerine rastlad, ,m,z, belirtebiliriz. Mesela Watt'ın *Islam A Short History* adlı bir eserinin bulunması, ve Armstrong'un da eserine aynı ismi vermesi, ayrıca konu başlıklarını ve konuları özellikle bu iki oryantalistin kitaplarında kullandıkları, başlıklara ve konulara paralellik göstermesi, bizi bu yargıya varmaya yönlendirmiştir. Bunu göstermek adına konu içlerinde adı geçen bu iki oryantalistten ve diğerlerinden alıntılar yapmayı uygun gördük.

Armstrong'un batılı bir yazar olması, ancak slâm ve slâm tarihini konu edinen eserlerinde, Batıda ve slâm dünyasında çok iyi tanınan, Batı akademisi tarafından da takdir edilmiş ve ayrıca ömrünün çoğunu Fransa'da geçirmiş bir yazar olan Muhammed Hamidullah'ın alıntı yaptığı, veya atıfta bulunduğu bir cümleye rastlayamadık. Mesela 1975'te Sorbonne Üniversitesi'nin slâmoloji bölümünde doktora sunan bir öğrenciye, o zamanki bölüm başkanı, Charles Pellat, Muhammed Hamidullah'ın eserlerine de bakması gerektiğini hatırlattı.¹²⁸

Başka bir oryantalist olan Annemarie Schimmel de, Hamidullah'ın *La Vie du Propéte* (slâm Peygamberi) adlı eserini, Batı dilinde yapılmış modern bir çalışması olarak değerlendirilmekte, doğru kaynaklara dayanan ve Batıda eğitim görmüş çok dindar bir Müslüman'ın kaleminden çıkmış eser olarak zikretmektedir.¹²⁹

C. Hakkında Yapılan Değerlendirmeler

Gazeteci-yazar Cemal Uzak'a göre, Armstrong'un yazdığı, *Hz. Muhammed* adlı eser Batıda yazılmış en olumlu eser sayılabilir. Hatta Karen Armstrong'un bir Cizvit rahibesi geçmişi, Hristiyan dünyasının yüzyıllar boyu

¹²⁸ Suat Yıldırım, *Öğretmen Muhammed Hamidullah'ın Kalan Hırsı Sadece Yedi Yıl, XVI/157*, (2003), s. 36.

¹²⁹ Annemarie Schimmel, *Hz. Muhammed*, trc. Okan Aytulu, İstanbul 2008, s. 16.

biriktirdi i olumsuz pe in hükümleri izale aç,s,ndan kendisine çok daha güçlü avantaj ve ikna kabiliyeti sunuyor.¹³⁰

smail Hakk, Atçekenø göre Karen Armstrong, öldürülen airler, Benû Kaynukâ, Benû Nadr, Benû Kureyzâ, gazveleriyle Hayberøn fethi konusunda objektif yorumlar yapmakta, verdi i bilgiler temel kaynaklardaki nakillerle örtü mektedir.¹³¹

Ba ka bir yorumda slâm ve slâm Peygamberine dair Bat,øda yayg,n önyarg,lara kar , ç,kma çabas, ile ön plana ç,kmaktad,r. Yarg,lamaktan ziyade anlama çabas, takdire ayan olmakla birlikte, bu çal, malar birkaç istisna hariç klasik kaynaklardan yararlanmaks,z,n yaz,lmalar,n,n gösterdi i üzere konular, ile ilgili kaynak olma özelli ine haiz de illerdir.¹³²

Karen Armstrong popüler, üretken bir tarihçi olarak Tanr, dü üncesini onu a a ,layan kültürlü kesimden ve tek yönlü dü ünen taraftarlar,ndan kurtarmak istemektedir.¹³³

Karen Armstrong 20øye yak,n kitab,yla tek ba ,na bir bas,n endüstrisi olan yazard,r. Özellikle *Tanrı'nın Tarihi* adl, esrinden sonra dünyanın önde gelen ruhani meseleler tarihçisi oldu. En dikkat çekici ey ise onun kilisedeki hayat, reddedip kendisi için böyle bir kariyer olu turmas,d,r.¹³⁴

Roosvelt Enstitüsünden yap,lan yorumda, Karen Armstrongun dinci gruplar aras,nda karma a, yüzle me ve iddetin oldu u bir zamanda kar ,l,kl, anlay, , arayan önemli bir ses oldu u belirtilmektedir. Onun efkat üzerine ö retileri ve maneviyat kaynaklar,na olumlu yakla ,m, ile bar, ,n dini anlay, ta egemen olabilece i dü üncesinden övgüyle bahsedilmektedir.¹³⁵

¹³⁰ Cemal U ak, øTebrik ve Takrizø, Karen Armstrong, *Hz. Muhammed: İslâm Peygamberinin Biyografisi*, stanbul 2005, s. 4-5.

¹³¹ smail Hakk, Atçeken, øBaz, Oryantalistlere Göre Asr-, Saadette Yahudilerø, *İstem*, Ek say,-1, (2008), s. 253.

¹³² <http://www.sonpeygamber.info/karen-armstrongun-iki-kitabi-uzerine-degerlendirme2>, [03.10.2011].

¹³³ <http://www.nytimes.com/2009/10/04/books/review/Douthat>, [03.10.2011].

¹³⁴ www.salon.com/books/int/2006/05/30/armstrong, [03.10.2011].

¹³⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Karen_Armstrong=Reception, [03.10.2011].

Karen Armstrong aç,klay,c, ve izah edici tarz,yla modern dünya taraf,ndan üretilen korkulara kar , koymak için ihtiyaç duydu umuz bir insand,r.(Los Angeles Times).¹³⁶

Genel okuyucuya kendini kabul ettirecek parlak bir kavrama yetene ine ve alan,nda uzmanl, a sahiptir.(Rabbi Harold Kushner).¹³⁷

Karen Armstrong yirminci yüzy,lda inanç alan,nda bir bilgin olarak kendini tescil ettirmi tir.(The Sun Diego Union- Tribune).¹³⁸

II. HZ. MUHAMMED HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

A. Batı'da Hz. Muhammed Algısı ve Oryantalistler Arasında Karen Armstrong'un Yeri

Karen Armstrong neden Hz peygamberin hayat,n, yazm, t,r? Onun hayat,n, yazmaya götüren sebepler nelerdir?

Armstrong, Hz. Muhammed'in hayat,n, yazmas,n,n nedeninin Bat,l, insanlar,n ço onun slâm ile ilgili bilgilerinin büyük ölçüde Selman Rü di'in ÷ eytan Âyetleriø adl, kitab,na dayanmas, oldu unu ifade etmi tir. Hz. Muhammed'in gerçek hayat öyküsünün okurlara sunulmas, gerekti ine, çünkü dünya tarihi boyunca gelmi geçmi en önemli ahsiyetlerden biri oldu una inand, ,n, vurgulam, t,r.¹³⁹

Armstrong'un bu yöneli ine ipucu olabilecek bir kayda 2006 y,l,nda New York Public Radio'da yapt, , bir söyle ide de rastlayabiliyoruz. Armstrong, Hz. Muhammed'e olan sevgisinin gerekçesini "*Muhammed'in bizim gibi beşer olmasını sevdim*" diyerek aç,kl,yordu. Armstrong devam,nda onun hayat, hakk,nda bildiklerimizi ba ka hiçbir dinin peygamberi hakk,nda bilmedi imizi, Hz. sa'dan çok sonra geldi i için hayat, hakk,nda ayr,nt,l, bilgi var oldu unu ve

¹³⁶ Karen Armstrong, *The Battle for God*, Random House, New York 2001, s. 1.

¹³⁷ Armstrong, ae., s. 1.

¹³⁸ Armstrong, ae., s. 1.

¹³⁹ Armstrong, *Hiz. Muhammed*, s. 10.

ilk siyercilerin onun hayat,n,n her yönünü yazd,klar,n, hatta sadece mutlu taraflar,n, de il, s,k,nt,lar,n, da anlatt,klar,n, ifade ediyordu.¹⁴⁰

Armstrong, ayn, söyle ide, Hz. Muhammed'ın zorluklarla mücadele edi ini sevdi ini, onun, iddetin, ümitsizli in, vah etin hâkim oldu u bir topluma geldi ini ve böyle bir topluma, iddet kullanmadan bar, ve huzur getirmeyi ba ard, ,n, ifade etmi tir. Yine Armstrong'a göre, Hz. Muhammed, be alt, sene boyunca Mekke'li müriklerle sava m, t,. Ancak bu bir zorunluluktur; çünkü Mekkeliler Müslümanlar, kökten yok etmek istiyorlard, ve Hz. Muhammed'ın sava mak d, ,nda alternatifini olmam, t,. Ona göre, Hz. Muhammed mücadeleyi iddetle de il, iddete kar , olmakla kazanm, t,. Armstrong, Hz. Muhammed'ın iki sene boyunca, her türlü bask,lara ra men, iddet kullanmadan sab,r,la mücadele vermesi, Gandhi gibi bar, telkin eden liderlerin yapt, ,ndan geri kal,r bir yan, olmad, ,n, da belirtmi tir.¹⁴¹

Armstrong, onun hayat,n,n bir cihat oldu unu, ancak bu kelimeyi kutsal sava olarak anlamamalar, gerekti ini, çaba u ra anlam,nda anla ,mas,n,n uygun oldu unu da zikretmektedir. Armstrong, Hz. Muhammed'ın tam anlam,yla Arabistan'da sava , bar, a çevirmek için efor harcay,p ter ak,tt, ,n,, onun hayat,n,n h,rsa, adaletsizli e, kibre kar , yorulmaz bir mücadeleyle geçti ini, Hz. Muhammed'ın ki ili ini, iç dünyas,n, ve etraf,n, yorumlamada hem Müslümanlar hem de Bat, insanlar, için önemli bir ders oldu unu ifade etmektedir.¹⁴²

Armstrong, kendilerinin Bat, kültüründe haçl, seferlerinden bu yana slâm korkusuna sahip olduklar,n,, Müslümanlar ve Bat,l,lar aras,nda ac, ili kinin ba lang,c, olarak da özellikle Müslüman spanya'da Hz. Muhammed'e düzenlenen sald,r,n,n gösterilebilece ini vurgulam, t,r. Armstrong, Perfectus ad,nda bir rahibin Kurtuba'da Peygamberimiz'e yapt, , a ,r hakaretler sonucunda hapse at,lmas,n,n bu süreci ba latt, ,n, beyan etmi tir.¹⁴³

¹⁴⁰ <http://www.tumgazeteler.com/?a=2617652>, [03/05/2009].

¹⁴¹ <http://www.tumgazeteler.com/?a=2617652>, [03/05/2009].

¹⁴² Karen Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time*, London 2006, s. 19.

¹⁴³ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 22.

Armstrong'a göre, on ikinci yüzyılda Avrupa'daki Hıristiyan rahipler slâmı, kılıcın ve saldırganlığıyla inancı olarak görmüşler ve Hz. Muhammed'i de dünyaya silah gücü ile inancını kabul ettirmeye çalışarak birisi olarak lanse etmeye çalışmışlardır. Hatta onun çapkınlığı ve cinsi sapkınlığı olduğunu bile iddia etmişlerdir. Armstrong, Peygamber'in hayatı hakkındaki bu çarpık iddiaların Batı fikriyatında kabul edilir hale geldiğini ve Batı insanının daima Hz. Muhammed'i objektif bir şekilde anlamada zorlandığını, zikretmiş tir.¹⁴⁴

Armstrong ortaçağ zihniyetinde Hıristiyanların, slâm inancını, Hıristiyanlık dininin yanısıra ve saptırılmış bir biçiminden ibaret olarak gördüklerini belirtmiş tir. Hz. Muhammed'in, bir kâfir,¹⁴⁵ dünyayı aldatmak için Peygamberlik ilan eden bir arlatan, iğrenç yalanlar içinde yüzen bir sapkın ve insanlar, kılıcın gücüyle, dinlerinden döndüren birisi olarak lanse edildiğini vurgulamış tir. Armstrong, bu sürecin bir ara durulduğunu fakat Avrupa'nın uluslararası arenaya çıkmak istemesiyle Hz. Muhammed'e olan saldırılarını tekrar kullanılmaya başlandı, ve ortaya çıkmakta olan yeni Batılı kimliğin en büyük dümanı olduğunu ifade etmiş tir.¹⁴⁶

Armstrong'a göre, o dönemde Avrupa, barbar kabilelerin tehdidi altında kültürel bir lalim haline gelirken, slâm müthiş bir dünya gücü olarak varlığını sürdürüyordu. Sonrasında neredeyse bütün dünya slâm dinine dönmüş gibi görünecekti. Bu nedenle 18. yüzyıla kadar slâm, Batı için sürekli bir sorun oluyordu.¹⁴⁷

Batıda, asla slâm'a karşı hoşgörülü olmayı beceremediklerini itiraf eden Armstrong, bu inanç sistemiyle ilgili fikirlerinin daima kabaca, baştan savma ve kibirli olduğunu, ama artık bu tür cahilce ve önyargılı bir tutumu sürdürmeyeceklerini bilmeleri gerektiğini vurgulamış tir. Armstrong'a göre, eğer yirmi birinci yüzyıl Hıristiyan dünyasında daha iyi bir ilişki kurmak istiyorsak, Batılı halkların gezegeni paylaştıkları Müslümanları anlamayı, onların

¹⁴⁴ Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time*, s. 17-18.

¹⁴⁵ Armstrong, *Hı. Muhammed*, s. 43.

¹⁴⁶ Armstrong, ae., s.27.

¹⁴⁷ Armstrong, ae., s. 26.

inançlar,na, ihtiyaçlar,na, öfkelerine ve amaçlar,na saygı, duymay, öğrenmeye çal, malar, gerekti ini vurgulam, t.r. Ayrıca Armstrong, gerçekten bunu yapmak istiyorsak özgün dehas, ve bilgeli iyle bu karanlık ve korkutucu zamanlar, aydınlatabilecek Hz. Muhammed'ın hayat,ın, incelemekten daha iyi bir başlangıç dü ünelemeyece ini de ifade etmiştir.¹⁴⁸

Armstrong, Batıda özellikle 11 Eylül'den sonra slâmiyet'ın cinayet ve iddeti vurgulayan fanatik bir inanç sistemi oldu u yönündeki tüm olumsuz fikirlerin yeniden alevlendi ini, bu fikirlerini teyit etmek için de Kur'ân-, Kerîm'deki ateşli bölümlerin bulunup çıkarıldığını, ve âyetlerin a, r, c, l, , ve fanatizmi kolayca tevik edebileceğinin savunulduğunu belirtmektedir. Öte yandan Musevi ve Hıristiyan kutsal metinlerinin de aynı derecede kavgacı, özellikle gösterdi ini hiç kimsenin dikkate almadığını, hatta ncil'ın bir yerinde Hz. sa'ın, n bar, , de il, k, l, c, getirmek için geldi ini vurgulam, n, ifade etmektedir. Armstrong, Hıristiyan Sırları, Sırbistan'da sekiz bin Müslüman'ı katlederken kimsenin bu âyetlerden bahsetmedi ini, kimsenin Hıristiyanlık dinini tehlikeli ve iddet e ilimli bir inanç sistemi olarak görmedi ini de zikretmektedir.¹⁴⁹

Armstrong, 11 Eylül 2001'de, Dünya Ticaret Merkezi'nin yıkılmasıyla, ABD'deki Evangelistler ve bazı Batı medyası, eskiden beri sahip oldu u geleneksel dümanlık fikriyle Hz. Muhammed'ın düzeltilemeyecek kadar bir savaş başlatmış oldu u iddiasını, devam ettirdiklerini, bazıları ise onun bir terörist ve subyancı oldu u iddia ettiklerini vurgulam, t.r.¹⁵⁰

Armstrong'a göre, a, r, uç görüşteki insanlar, Batı dünyasını slâm dünyasına karşı yeni bir Haçlı Seferi içinde oldu uunu ispat etmek için bu dü ünceleri ileri sürmü tür. Ancak kendilerinin bu baş nazca dü ünceyi daha fazla desteklenmesine izin veremeyeceklerini, Hz. Muhammed'ın zorbalığını, n adam, olmadığını, çünkü bu önyargıları Batı kültürünü karakterize eden hoş görüşü, özgürlükçü dü ünce ve merhamet gibi dü üncelere zarar verdi ini ifade etmiştir. Armstrong, kendilerinin Hz. Muhammed'ın pek çok başarılarını, takdir etmek ve

¹⁴⁸ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 15.

¹⁴⁹ Armstrong, *ae.*, s. 10-11.

¹⁵⁰ Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time*, s. 17-18.

onun hayat,na daha tarafs,z bir bak, aç,s,yla yakla mak zorunda olduklar,n, ve liberal ilkelerin, dü üncelerin tekrardan Ortaça zihniyetindeki önyarg,larla savunulmas,n,n yanl, l, ,n, beyan etmi tir.¹⁵¹

Armstrong, Bat,l, insanlar,n, slâmiyetâi âdil bir ekilde yarg,layacak veya bu konular, yap,c, bir ekilde tart,acak kadar derin bir anlay, a sahip olmad,klar,n,,¹⁵² bu kötü halin düzeltilmesinde ne gibi katk,s, oldu unu anlamak için on dört yüzy,l önce kutsal ehir Mekke'nin hemen d, ,nda bir da ,n zirvesinde yaln,z kalan bir Peygamber'ın bulundu u trajik bir dünyaya gitmek gerekti ini vurgulam, t,r.¹⁵³

Armstrong, ncilâ okudu unuzda, sa'n,n güldü ü bir sahneye rastlan,lmad, ,n,, ama Hz. Muhammed'ın s,k s,k gülümsedi ini ve insanlarla zaman zaman akala t, ,n, görebilirsiniz demektedir. slâm tarihi kay,tlar,nda onu çocuklarla oynarken, e leriyle tart, ,rken, bir dostu öldü ünde ac, ile a larken, herhangi bir baba gibi sevinçten yeni do mu çocu u gururla etraf,ndakilere gösterirken görebildi imizi ifade etmektedir.¹⁵⁴

Bu ifadelerden anl,yoruz ki Armstrong, Hz. Muhammed'ın bir Peygamber olmas,na ra men be erî özelliklerinden ve misyonunu yerine getirirken sab,r,l, ve bar, ç,l bir politika izlemesinden etkilenmi tir. Bu izlenimler onu slâm' ve Hz. Peygamber'â ara t,rmaya sevk etmi olmal,d,r.

B. Hz. Peygamber'in Doğduğu Yer Olan Mekke'de Gündelik Hayat

Armstrong'a göre, Arabistan, uygar dünyadan uzak kalm, t,. Zorlu iklimleri, Araplar,n açl,k s,n,r,nda ya ad, , anlam,na geliyordu; kendilerini Sâsâni Pers ülkesine veya Bizans'a sokacak ürün fazlalar,na sahip olmalar, mümkün de ildi.¹⁵⁵ Bu nedenle çölde pek çok Arap, sürülerini bir su kuyusundan di erine götürerek, yiyecek ve g,da için di er kabilelerle umutsuzca yar, arak ya am sava ,

¹⁵¹ Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time*, s. 18.

¹⁵² Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 11.

¹⁵³ Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time*, s. 20.

¹⁵⁴ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 69.

¹⁵⁵ Armstrong, *İslâm*, s. 20.

veriyordu.¹⁵⁶ Montgomery Watt, Araplar, n göçebe ya ay, ,n,n büyükba hayvanc,l, a, özellikle deve yeti tirmeye dayand, ,n,, bedevilerin k, ,n çukur yerlerde, yaz,n ise vahalarda ye illik devam edene kadar kald,klar,n, ve bedevinin temel besin maddesinin süt oldu unu zikreder. Özellikle Mekke'de hiçbir tar,m,n mümkün olmad, ,n, belirtir.¹⁵⁷

Marshall Hodgson'a göre de, bedevîlerin vahalar,n d, ,nda sürüleriyle beraber ya am alanlar, çok k,s,tl,d,r. Bu nedenle çöl artlar,na dayan,kl, olan develerin onlar,n ya ant,s,nda vazgeçilmez bir yeri vard,r.¹⁵⁸

Armstrong, Kurey kabilesinin bu zor artlar yüzünden çevre ülkelerle ticaret yapmaya ba lad, ,n, ve bu ekilde zenginle ti ini, Mekke'nin giderek bir ticaret merkezi haline geldi ini, ama sald,rgan ve açgözlü zenginlik aray, , s,ras,nda kabilenin baz, eski geleneklerinin kayboldu unu ileri sürer. Göçebe ya am prensiplerinin gerektirdi i gibi kabilenin daha zay,f üyeleriyle ilgilenmek ve onlar, korumak yerine, Kurey lilerin imdi daha yoksul aile gruplar, veya klanlar, ezme pahas,na para kazanmaya çal, t,klar,n,, bu nedenle Mekke'de ve bütün yar, madada bir huzursuzlu un var oldu unu dile getirir.¹⁵⁹

Ba ka bir oryantalist olan Delcambre ise, Mekke'de hayat,n çok pahal,la t, ,n,, ticari vurgunculu un ortal, , kas,p kavurdu unu, baz, kimselerin bir i aristokrasisi olu turduklar,n, ve bunlara -Harem Kurey liler' dedi ini ifade etmektedir. Delcambre, buna kar ,l,k Mekke'nin çevresine yerle mi olan hariçteki Kurey lilerin ve Mekke'nin di er sakinlerinin o kadar avantajl, siyasi ve ticari bir statüden yararlanamad, ,n,, bunlar,n borç içine sokulmu bedeviler, azad edilmis fakat her zaman efendileri taraf,ndan himaye edilen köleler, ufak zanaatkârlar, çaresiz yetimler ve yabanc, kökenli baz, H,ristiyanlar (ameleler,

¹⁵⁶ Karen Armstrong, *Muhammadö, Encyclopedia of Religion*, (Second Edition), ed. Lindsay Jones, NewYork 2005, IX, 6220.

¹⁵⁷ Montgomery W. Watt, *Muhammed Mekke'de*, trc. M. Rami Ayas-Azmi Yüksel, Ankara 1986, s. 8-9.

¹⁵⁸ Marshall G.S Hodgson, *İslâm'ın Serüveni*, trc. zzet Akyol v.d r., stanbul 1993, s. 84-85.

¹⁵⁹ Armstrong, *İslâm*, s. 15.

demirciler, arap satıcılar,, su taşıyıcılar,, hacamatçılar, maceracılar) oldukları, vurgulamaktadır.¹⁶⁰

Armstrong, Kâbe'nin muhtemelen kutsal,ından dolayı, Mekke'de ve çevresinde iddetin yasak olduğu unu belirtir. Bu durumun Arap steplerine iyice yerleşmiş olan kronik kabile savaşlarından uzak bir şekilde, orada barınma içinde ticaret yapmay, mümkün kıldı,ını,, altıncı yüzyıl boyunca Kureyş'in, baharat ticaretinde Mekke'yi hayati öneme sahip bir durak¹⁶¹ ve Arabistan'daki en önemli yerleşim merkezi haline getirdiğini, Mekkelilerin böylece, rüyalarında göremedikleri kadar zengin oldukları, vurgular.¹⁶² Ayrıca Armstrong, bölgenin büyük güçleri olan Persler ve Bizanslıların Arabistan'ın bu zorlu arazisine ilgi duymadıkları, için, Kureyş'in büyük güçlerin kontrolü dışında, modern bir ekonomi yarattığını, ifade eder.¹⁶³

Armstrong'a göre, Mekke'deki bu aşırı kapitalizm, Hz. Muhammed'in kendi kabilesi olan Haşimoğulların, da içeren zayıf baz, kollarına pahalıya mal olacak şekilde Kureyş'in baz, kollarının zengin olmasına neden oluyordu. Eski değerler kayboluyor yeni hiçbir şey onları yerini almıyordu ve Kureyş daha başarılı, mensupları, bu gelişmelerle doğal olarak mutluysen, zayıf kollar tehlikeye düşmüş ve kaybolmuş oldukları, hissediyorlardı.¹⁶⁴

Delcambre ise, Mekke'deki bu ticari tutkunun toplumu derinleştirdiğini, dul ve yetimlerin art,ık himaye edilmediğini, yoksulların karınlarını doyurulmadığını,, aile ve kabilelerin dayan,mas, olan aşabiyetçiliği saygı duyulmadığını,, altın (dinarlar) ve gümüşlerin (drahmelerin) onlara tercih edildiğini ifade etmektedir.¹⁶⁵

Armstrong, Hz. Muhammed'in Kureyş'in parayı din edindiğini bildiğini, fakat Kureyş'in maddiyatçı, olmasına,na aşırı, olmadığını,, çünkü her Bedevi

¹⁶⁰ Annemarie Delcambre, *Allah'ın Resulü Hz. Muhammed*, İstanbul 2004, s. 24.

¹⁶¹ Armstrong, öMuhammadö, *Encyclopedia of Religion*, IX, 6220.

¹⁶² Karen Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, trc. Oktay Özel-Hamide Koyukan-Kudret Emiro lu, Ankara 2008, s. 215.

¹⁶³ Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time*, s. 34.

¹⁶⁴ Armstrong, öMuhammadö, *Encyclopedia of Religion*, IX, 6220.

¹⁶⁵ Delcambre, *Allah'ın Resulü Hz. Muhammed*, s. 24.

a iletinin her gün yok olmakla kar , kar ,ya oldu u Arap lnde elde ettikleri zenginliklerin onlar için çok önemli oldu unu belirtir. Armstrong ayr,ca, bu ticaret sayesinde elde edilen zenginli in Araplar,gbebe ya am,n tehlikelerinden kurtard, ,n, ve salg,n a ilet iddetinden korudu unu beyan eder.¹⁶⁶

Armstrong, Hz. Muhammedn, bu yeni kendine yeterli kltnn a iletinin da ,mas, anlam,na da gelebilece ini bildi ini, Kurey n ya am,n,n merkezine bir ba ka a k,n de er koymay,, bencillik ve h,rs,n, yenmeyi renmedike, a iletinin ahlakî a,dan paralanaca ,na ve siyasal olarak birbiriyle mücadele eder duruma dce ine emin oldu unu ifade eder.¹⁶⁷ Bu dncelere ek olarak Armstrong, slâm ncesi dönemin Müslümanlar,n *cahiliye* ad,n, verdi i son a amas,nda, Mekke toplumunda yayg,n bir tatminsizlik ve ruhsal huzursuzlu un bulundu unu da vurgular.¹⁶⁸

C. Mekke'de Cahiliye İnanç Sistemi

Armstronga göre, Araplar,n geleneksel anlamda dinle uyucak durumlar, yoktu. Pagan ilahlar panteonu vard, ve Araplar bu putlara tapard,. Fakat Araplar, bu ilahlar,n ve kutsal yerlerin ruhsal ya amdaki yerlerini a,klayan bir mitoloji geli tirmi de illerdi. Zaten o dönemde Araplar ölümden sonra ya am inanc, olmad, ,n, ve bunun yerine, zaman veya kader olarak çevrilebilecek olan *dehrn*¹⁶⁹ stnl ne inand,klar,n, belirten Armstrong, lm oran,n,n çok yüksek oldu u bir toplumda bunun öneminin anlam,n da zor olmad, ,n, vurgulamaktad,r.¹⁷⁰

Armstronga göre, Mekke mrikleri ölümden sonraki ebedi hayata, yapt,klar,ndan hesaba ekileceklerine inanm,yorlar veya inanmak istemiyorlard,. Kurn-, Kerimn kötülük i leyenlerin cezaya arpt,r,laca ,ndan bahsetmesinden

¹⁶⁶ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 216.

¹⁶⁷ Armstrong, ae., s. 216.

¹⁶⁸ Armstrong, ae., s. 218.

¹⁶⁹ Dehr kelimesi, uzun bir zaman veya dünya hayat,ndaki zaman dilimi anlam,ndad,r. Ebu-Fazl Cemliddn Muhammed b. Mukerram b. Manzr, (v. 711), *Lisnu'l-'Arab*, IV, Beyrut 1990, s. 292. Kullan,ld, , ba lamlara göre zaman, devir, a ve as,r,lar, kapsayan uzun zaman dilimi anlamlar,na geldi i gibi, ba lang,c, ve sonu bilinmeyen en uzun zaman dilimine de denilmektedir. Zeki Duman, *Beyânu'l-Hak*, Ankara 2008, II, 631.

¹⁷⁰ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi* s. 217.

memnun olmuyorlardı,. Kötü al, kanlıklarından, haksız kazançlarından insanlar, ezmelerinden, içki, fuhu gibi slâmın yasakladığı, günahlardan dolayı, hesap vermeyi düşünmek bile istemiyorlardı,. *ÖHayat, ancak bu dünyada yaşadığımızdır, ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman (dehr) helak eder*¹⁷¹ diyorlar ve ahireti inkar ediyorlardı,.¹⁷² Bu âyetten maksat, putperestlerin ahirete, öldükten sonra bir hayata inanmadıkları, onları bir kâsım olumsuz davranışlarına bu inançsızlığı, kaynaklık ettiğini açıklamaktır.¹⁷³

Armstrong, Bedeviler Tanrı ile çok fazla ilgilenmeseler bile, her kabilenin kendine ait taş heykelden yapılmış bir putu olduğunu, Kureyşlilerin ve konfederasyondaki üye kabilelerin putlarını toplayıp Haremâ yerle tirdiklerini, bu sayede Mekke'yi ziyaret ettiklerinde herhangi bir kabile üyesinin kendi tanrısına tapabileceğini ifade etmiştir.¹⁷⁴ Bu düşününce doğrudan sonucu olarak put evlerinde çok sayıda tapınak yapılmıştı. Herkes bir tapınak sahibi olmak ister, buna gücü yetmeyenler Kâbe'nin veya diğer tapınaklardan birinin önünde hoşuna giden bir taş diker ve bu taşın etrafında tapınarak, tavaf eder gibi dönerlerdi. Ayrıca, her aile bir put edinip evine koyarak ona tapardı.¹⁷⁵

Armstrong, Kâbe'nin içinde büyük ve kırmızımsı, bir taş tanrı yapılmış Hübel tanrısına bulunduğunu,¹⁷⁶ Kâbe'nin dışında ise Allah'ın kızı olarak bilinen Lât, Menât, Uzzâ adlı üç tanrıçanın¹⁷⁷ bulunduğunu, bunların özellikle yerle ilgili topluluklarda oldukça ünlü olduklarını ifade etmiştir.¹⁷⁸ Watt, bu putların önemi ile ilgili olarak, Ebû Süfyan'ın Uhud Savaşı'na giderken Lât ve Uzzâ'yı yanına aldığını, bunun Yahudilerin kutsal sandıklarına, savaşta birlikte götürmelerini hatırlattığını, ve Arabistan'daki puta tapınan insanların şimdi sihir

¹⁷¹ Câsiye 45/24.

¹⁷² İbrahim Sarıçam, *Hız Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2005, s. 97.

¹⁷³ Hayreddin Karaman, v.d.r., *Kur'an Yolu Türkçe Tefsir ve Meal*, Ankara 2008, V, 20.

¹⁷⁴ Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time*, s. 31.

¹⁷⁵ İbnü'l-Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm*, trc. Beyza Düğün, Ankara 1969, s. 39.

¹⁷⁶ Kâbe'de 360 put vardı, ve bunların en büyüğü ve en önemlisi Hübel'di. Hübel putunun kırmızımsı, akikten insan suretinde yapılmış olduğu, sahilinin kırılması üzerine Kureyşlilerin ona altından bir el yaptırarak, bir süre Kâbe'nin dışında olmasına rağmen sonradan içeri alındığı, rivayet edilir. İbnü'l-Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm*, s. 27-28.

¹⁷⁷ Kur'an-ı Kerim'de bu putların adları, ayetlerde geçmektedir. *Öğördünüz mü o Lât ve Uzzâ'yı? Ve üçüncüleri olan öteki, Menât'ı?* Necm 53/19-20.

¹⁷⁸ Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time*, s. 40.

seviyesinde oldu unu gösterdi ini ifade etmi tir.¹⁷⁹ Armstrong ise, Araplar,n bir k,z çocu u do du unda bunu ans,zl,k olarak kabul etmeleri ve bir k,sm,n,n k,z evlatlar,n, öldürmelerine ra men neden bu tanr,çalara Allahøn k,zlar, dendi ini anlamad, ,n, belirtmi tir.¹⁸⁰

Armstrong, putperestli e ra men Araplar,n, tanr,lar,n içinde en önemlisi oldu unu dü ündükleri Allahøa inand, ,n, ve Kâbeønin sahibi olarak Oña tapt,klar,n, zikreder.¹⁸¹ Burada unu ifade etmeliyiz ki, Kurân-, Kerîmøde, mü riklerin, putlardan ayr, olarak kendilerini, gökleri ve yeri yaratan,n Allah oldu unu bildikleri,¹⁸² ya mur ya d,ran ve topra , canland,ran,n Allah oldu una inand,klar,,¹⁸³ Allahøa yakla t,rs,n diye putlara tapt,klar, buyurulmaktad,r.¹⁸⁴ Armstrongøa göre O, dolayl, olarak ula ,lan bir figürdü. Gerçekten Allah onlara göre sorumsuz, eve gelmeyen ilgisiz bir baba gibiydi.¹⁸⁵

Armstrongøa göre Mekke, uzun zamand,r Arabistanøn en kutsal ehriydi. ehri kalbindeki küp biçimli mabet olan Kâbe bir hac mekân, olarak tarihsel bir öneme sahipti. Orijinal öneminin unutulmas,na ra men her y,l güçlü bir dînî tecrübeyi icra etmek için Araplar, yar,madan,n her taraf,ndan gelirlerdi.¹⁸⁶

Delcambreøe göre Mekkeliler inanç konusunda son derece ho görülü idiler. E er onlar adeta müze gibi bir yerde bütün bu putlar, bir araya toplam, larsa, bunun nedeni her yabanc,n,n kendi putlar,na tapmas,n,, ayr,ca bütün Arabistanøn Mekkeøyi büyük bir hac yeri olarak de erlendirmesini sa lamakt,. Dolay,s,yla, Recep, Zilkade ve Muharrem aylar,nda hac,lar bu inanç objeleri etraf,nda ayin yaparcas,na dönerlerken oraya olan insan ak,n,n, hayal edebilirsiniz.¹⁸⁷

¹⁷⁹ Watt, *Muhammed Mekke'de*, s. 30.

¹⁸⁰ Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time*, s. 41.

¹⁸¹ Armstrong, ae., s. 40.

¹⁸² Zümer 39/38.

¹⁸³ Ankebut 29/63.

¹⁸⁴ Zümer 39/3.

¹⁸⁵ Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time*, s. 40.

¹⁸⁶ Armstrong, öMuhammadö, *Encyclopedia of Religion*, IX, 6220.

¹⁸⁷ Delcambre, *Allah'ın Resûlu Hz. Muhammed*, s. 22.

Marshall Hodgson'a göre Kurey lilerin konumları,, dinî biçimler içinde kurumsallaşmış, ticaret panayırı, hac organizasyonu biçimini almış, Mekkelilerin bu zamanlarda geliş-gidiş güvenli ini koruma gayesiyle yıl, dört ay, kutsal barış ayı, olarak belirlemeleri, kabilenin büyük çoğunluğunda kabul görmüştü. Kutsal ayların zamanını belirlemek için Mekkeliler, yaygın şekilde kullandıkları kendi takvimlerinden yararlandılar. Kendi aralarındaki dayanışma, Mekke'ye yapılan hac seferinin hedefini teşkil eden Kâbe'deki ibadet vesilesiyle sağladılar. Bu ibadet, Arap putperestliğinin olancağı, gelişimini temsil ediyor gibi gözüküyor.¹⁸⁸

Armstrong'a göre, Araplar yaşamını sürdürebilmesi için zorunlu olan toplumsal ruhun halk arasında gelişmesine yardımcı olmaya yönelik olarak *mürüvvet* adıyla anılan bir ideoloji geliştirdi ve bu ideoloji dinin seviyelerinden çoğunu yerine getiriyordu.¹⁸⁹ Mürüvvet kavramı, cesaret, sabır ve katlanmayış, kabilenin zayıflıklarını korumayı, düşmanları meydan okumayı, kabileye herhangi bir yanlış hareket yapıldığında öç almak için kendini adamayı içeren bir sistemdi.¹⁹⁰ Watt'a göre, çöl artlarında yaşamı sürdürmek için kabile dayanışması zorunludur. Çünkü hem tabiatın güçlerine hem de hasım kimselere karşı, bakılmadık yerde yardımına gerek duymaktaydı.¹⁹¹

Bütün bunlara rağmen Armstrong, Arapların, Bizans ve Pers imparatorluklarında sürdürülen Musevilik ve Hristiyanlık inançlarının kendi pagan dinlerinden daha gelişmiş ve güçlü olduğunu bildiklerini iddia eder. Kurey lilerden bazıları Musevi ve Hristiyanları tapmış, Tanrının kendi mabetlerindeki en yüce Tanrı olan Allah olduğunu inanmaya başladıkları, ama Allahın o zamana kadar Araplara kendi dillerinde bir kitap ya da bir peygamber göndermediğini ifade eder.¹⁹²

¹⁸⁸ Hodgson, *İslâm'ın Serüveni*, s. 94.

¹⁸⁹ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 217.

¹⁹⁰ Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time*, s. 24.

¹⁹¹ Watt, *Muhammed Mekke'de*, s. 23.

¹⁹² Watt'a göre, Araplar arasındaki bu tektanrıçlık önsözleri, esas itibarıyla Hristiyan ve Yahudi etkilerinden ileri gelmektedir. Arapların, Hristiyan ve Yahudilerle temas fırsatları vardı. Gücüne ve yüksek kültürüne çok imrendikleri Bizans imparatorluğu Hristiyan;

Armstrong'a göre, gerçekten de Museviler ve Hristiyanlar, ilahi plan,nda b,rak,ld,klar, konusunda Araplar ile dalga geçiyorlard,. Bütün bunlar,n üstüne Arabistan'da kabileler birbirleriyle sava ,yor, kan davalar, hiç bitmiyor, o co rafyada dü ünen insanlar,n gözünde Araplar kay,p bir ,rk gibi görünüyordu. Sanki uygar dünyadan d, lanm, lard, ve Tanr, bile onlara ald,rm,yordu.¹⁹³

Ama Kurey lilerin bir pazar ekonomisi geli tirmeye ba lad,klar,nda, bak, aç,lar,n,nda de i meye ba lad, ,n, söyleyen Armstrong, o dönemde birço onun hâlâ eski paganizmden memnun oldu unu, ama tek bir Tanr,øya tapma e iliminin giderek artt, ,n, vurgular. Armstrong, Mekke'de geli en yeni uygarl,k içinde¹⁹⁴ kronik ve y,k,c, sava larla, en iyi Arap geleneklerine ve kabile kanunlar,na kar , ç,kan bir adaletsizli in sürdü ünü ve ileriye do ru yolun, ancak tek bir Tanr,ødan, adalet ve e itlik ruhuyla birle mi bir ümmetten geçti ini de zikreder.¹⁹⁵

Armstrong'un yukar,daki fikrinin men ei olabilecek bir görü olarak Watt'ın ifadesini zikredelim. Watt, Hanifler'ın yeni bir inanç arad,klar,n,nda bir derece do ru oldu unu, Arabistan'ın, özellikle Mekke'nin dini durumunda, alt,nc, yüzy,l,nda sonunda oldu u gibi bir bo lu un var oldu unu belirtmi tir. Bu bo lu un fark,nda olup en derin ihtiyaçlar, tatmin etmek için bir ey bulmakta istekli, herhalde birçok ciddi dü ünen ki ilerin oldu unu vurgulam, t,r.¹⁹⁶

D. Hz. Muhammed'in Doğumu, Çocukluğu ve Gençliği

Karen Armstrong, Hz. Muhammed'ın 570¹⁹⁷ y,l,nda Arabistan'ın Hicaz bölgesindeki Mekke'de, yönetici kabile Kurey 'ın en seçkin aile gruplar,ndan biri olan¹⁹⁸ Ha imo ullar,øna mensup olarak¹⁹⁹ 12 Rabi'ülevvel'de do du unu belirtir.²⁰⁰

Habe istan'da böyleydi. Pers mparatorlu unda bile Hristiyanl,k güçlü idi. Watt, *Muhammed Mekke'de*, s. 33-34.

¹⁹³ Armstrong, *İslâm*, s. 16.

¹⁹⁴ Armstrong, ae., s. 20.

¹⁹⁵ Armstrong, ae., s. 21.

¹⁹⁶ Watt, *Hz. Muhammed Mekke'de*, s. 35.

¹⁹⁷ Montgomery Watt'da 570 tarihini vermektedir. Watt, *Hz. Muhammed Mekke'de*, s. 39.

¹⁹⁸ Ba ka bir oryantalist olan Delcambre'de ayn, görü ü benimser. Delcambre'ye göre, Hz. Muhammed V. yüzy,lda Mekke'yi fetheden ünlü Kurey kabillesinden gelmektedir. Dedesi

Armstrong'un vermi oldu u 570 tarihi slâm tarihi kaynaklar,na uygun de ildir. Baz, oryantalistler gibi²⁰¹ Armstrong da bu tarihi vermeyi tercih etmi tir.

Peygamber Efendimizin do um tarihi ile ilgili olarak kaynaklar,m,zda ise, Fil y,l,nda²⁰² Rebî'ul evvel ay,n,n on ikisinde Pazartesi gecesi do du u,²⁰³ Fil olay,n,n meydana geldi i y,lda, bu olaydan 55 gün sonra ve kamerî aylardan Rebî'ul evvel'in on ikinci gecesinde do du u,²⁰⁴ miladi 571 y,l, Nisan ay,n,n 20'ünde (9 Rebî'ul evvel), Fil vakas,ndan 50-55 gün sonra dünyaya geldi i,²⁰⁵ ayr,ca farklı olarak da, Miladi 569 y,l,nda do du u ile ilgili görü ler vard,r.²⁰⁶ Ancak genel kabul gören kanaate göre Hz. Peygamber, Fil Vakas,ndan 50-55 gün sonra, 571 y,l,n,n Rebî'ul evvel ay,nda Pazartesi günü sabaha kar , dünyaya gelmi tir. Do um tarihinin kesin olarak bilinmemesinin sebebi o dönemde Araplar aras,nda belirli bir takvimin kullan,lmamas,d,r.²⁰⁷ Günümüzde kabul gören 20 Nisan (9 Rebî'ul evvel) 571 tarihidir. Kutlu do um programlar, da bu tarihe göre planlanmaktadır,r.

Armstrong, Hz. Muhammed'in do umundan k,sa süre önce babas,n,n vefat etti ini ve geriye 5 deve ile bir hizmetçi köle b,rakt, ,n, vurgulam, t,r.²⁰⁸ Kaynaklar,m,zda Abdullah b. Abdülmuttalib tereke olarak, Ümmü Eymen (Bereke) ad,nda bir köle kad,n, 5 adet deve, birkaç davar, bir adet k,l,ç ve bir miktar gümü para b,rakm, t,r.²⁰⁹

Abdülmuttâlîb, bu kabilenin en ünlü temsilcilerinden ve kentin en güçlü kabile reislerinden biridir. Mekke'de ziyaretçilere su da ,tma i i (sikâye) Abdülmuttâlîb'in kabilesine aittir. Bu onun ailesinin gücünü kan,tlayan onursal bir görevdir. Delcambre, *Allah'ın Resûlu Hz. Muhammed*, s. 14-15.

¹⁹⁹ Armstrong, "Muhammad", *Encyclopedia of Religion*, IX, 6220; Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time*, s. 35.

²⁰⁰ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 103.

²⁰¹ Ali Himmet Berki-Osman Keskiolu, *Hâtemü'l-Enbiya Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 37.

²⁰² Muhammed b. Şâk b. Yesâr,(v. 151), *Sîretü İbn İshâk*, tahk. Muhammed Hamidullah, ys., 1981, s. 25.

²⁰³ İbn Hi'âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Beyrut 1936, I, 167.

²⁰⁴ İbn Sa'âd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 100-101.

²⁰⁵ Salih Suruç, *Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı*, stanbul 2004, I, 55; Ali Himmet Berki-Osman Keskiolu, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 37.

²⁰⁶ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, trc. Salih Tu , stanbul 1990, I, 39.

²⁰⁷ Casim Avc., *Hz. Muhammed'in Peygamberlik Öncesi Hayatı*, stanbul 2008, s. 71.

²⁰⁸ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 103; Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time*, s. 35-36.

²⁰⁹ İbn Sa'âd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 100; M. As,m Köksal, *İslâm Tarihi*, stanbul 1999, I, s. 24.

Armstrong'a göre Kurey liler, çocukları, daha sağlıklı oldu una inandıkları, için ehir hayatından uzak olan bedevî kabilelerine geçici bir dönem verirdi. Hz Peygamberin annesi Âmine de çocuğunu bir sütanneye vermek istemi ti ama o kadar yoksuldu ki kimse çocuğunu almak istemiyordu.²¹⁰ Bu noktada onu ifade etmeliyiz ki, kaynak eserlerimizde, Hz. Peygamber'i hem öksüz hem de yoksul bir ailenin çocuğu oldu u için almaya yana madıkları,²¹¹ bu yetim çocuğun annesi ve dedesi bize ne kadar ihsanda bulunabilir ki diyerek onu kabul etmedikleri, zikredilmektedir.²¹²

Martin Lings'e göre o dönemde sütanneler çocuk emzirmek için doğrudan bir ücret istemiyorlardı, çünkü çocuğa verilen süt karşılığında para almak erefsizlik sayılıyordu. Aldıkları karşılık daha dolaylı ve uzun süreye bağlandı.²¹³

Armstrong'a göre sonunda başka bir çocuk bulamayan Beni Sa'ad kabilesinden Halime Hz. Muhammed'e talip oldu. Sütannesinin başta çekingenliği Hz. Peygamber'in evlerine bereket getirmesiyle sevince dönüştü.²¹⁴ Bunun dışında kaynaklarımızda, Halime annemiz almadan önce, Hz. Peygamber'in Ebû Leheb'in câriyesi Sevde tarafından emzirildiği zikredilmektedir.²¹⁵

Armstrong'a göre Hz Peygamber 6 yaşına kadar süt ailesinin yanında kaldı, ve çetin bedevi yaşam hakkında tecrübe kazandı.²¹⁶ Sütannesinin yanında kaldığı süre ile ilgili kaynaklarda 4,²¹⁷ 5,²¹⁸ ve 6,²¹⁹ yaşları geçmektedir. Genel kabul gören 4 yaşına kadar kaldığı, ile ilgili görüşlerdir.²²⁰

²¹⁰ Armstrong, *Hız. Muhammed*, s. 103-104.

²¹¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 171-172; Avcı, *Hız. Muhammed'in Peygamberlik Öncesi Hayatı*, s. 80.

²¹² İbn Sa'ad, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 102-103; Muhammed Akir, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1993, I, 196.

²¹³ Martin Lings, *Hız. Muhammed'in Hayatı*, trc. Nazife İman, İstanbul 2006, s. 29.

²¹⁴ Armstrong, *Hız. Muhammed*, s. 104.

²¹⁵ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, Beyrut 1996, I, 103; Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 40.

²¹⁶ Armstrong, *Muhammed Prophet for Our Time*, s. 36.

²¹⁷ Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Ca'fer b. Vehb, *Târihu'l-Ya'kûbî*, tahk. Abdü'l-Emir Minha, Beyrut 1413/1993, I, 331; Suruç, *Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı*, s. 87-88.

²¹⁸ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 103; İbrahim Sarıçam, *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2005, s. 62; Ali Himmət Berki, Osman Keskiolu, *Hâtemü'l-Enbiya Hız. Muhammed'in Hayatı*, s. 39.

Mekke'ye getirildikten k,sa bir süre sonra Hz. Muhammed'in annesinin vefat etti ini²²¹ söyleyen Armstrong, anne ve babas,n, yak,n zaman içinde kaybetmesinin Hz. Muhammed'e derin bir etki b,rakt, ,n, ve bu nedenle ileriki hayat,nda yetimlerin durumlar,yla hep ilgilendi ini belirtir. Armstrong'a göre, Hz. Muhammed bundan sonra ilk olarak, gençli inde çok ba ar,l, bir tüccar olan dedesi Abdülmüttâlib'in yan,nda ya ad,. Ya l, adam Hz. Muhammed'i tam bir gözde yapt,. Abdülmüttâlib, o ullar,n, etraf,na toplay,p Kâbe'nin gölgesinde sahip oldu u çarda ,nda²²² oturmaktan ho lan,rd,. Hz. Muhammed onun yan,nda oturmaya al, ,kt, ve dedesi sevgiyle onun s,rt,n, s,vazlard,.²²³

Armstrong'a göre, dedesi Abdülmüttâlib öldü ünde Hz. Muhammed sekiz ya ,ndayd, ve kendisine miras olarak bir ey kalmam, t,. Bundan sonra Hz. Muhammed, i leri bozuk olsa bile Mekke'de büyük sayg, gören ve Ha imo ullar,ın,n yeni efi olan amcas, Ebû Tâlib'in yan,nda²²⁴ ya amaya ba lad,. Ebû Tâlib ye enine çok dü kündü²²⁵ ve karde leri de onun e itimiyle ilgileniyorlard,. En gençleri olan Hamza, müthi güçlü bir adamd, ve Hz. Muhammed'e sava sanatlar,n,, usta okçulu u ve yetkin k,l,ç kullanmay, ö retti.²²⁶

Armstrong, küçük ya ta öksüz kald, ,ndan amcas, Ebû Tâlib taraf,ndan büyütülen ve nazik bir ekilde muamele görmesine ra men Mekke'nin kavgac,

²¹⁹ Said Havva, *el-Esâs fi 's-Sünne*, trc. Abdurrahman Ali, v.d r., stanbul 1989, I, 144.

²²⁰ Suruç, *Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı*, I, 87-88.

²²¹ Hz. Peygamber Efendimiz 6 ya ,ndayken annesi Âmine Mekke ile Medine aras,nda bir yerle im yeri olan Ebvâ'da vefat etti. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 177.

²²² Abdülmüttâlib için Kâbe'nin gölgesinde bir dö ek konulurdu. Onun o ullar, o dö e in etraf,nda oturlard,. Dö e in üzerine o ullar,ndan hiçbiri oturmazd,. Hz. Peygamber büyüümü bir çocuk iken geliyor ve onun üzerine oturuyordu. Onu indirmek istediklerinde Abdülmüttâlib: *öğlum bırakınız, Allah'a and ederim ki onun için bir şeref vardırö* diyerek müdahale ediyor, sonra da onu kendisiyle birlikte dö e e oturtuyor ve eliyle onun s,rt,n, s,vazl,yordu. Onun yapt,klar,n, gördükçe seviniyordu. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 178.

²²³ Armstrong, *Muhammed Prophet for Our Time*, s. 36.

²²⁴ Abdülmüttâlib'in o lu Ebû Tâlib'e Hz. Peygamberle ilgili vasiyeti için bk. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 189.

²²⁵ Ebû Tâlib ve e inin Hz. Muhammed'e yakla ,mlar, ile ilgili bak,n,z. bn Sa'ad, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 119-120.

²²⁶ Armstrong, *Muhammed Prophet for Our Time*, s. 36.

ehrinde marjinal bir ahsiyet olan ve gençli i boyunca fakir bir hayat süren Muhammedde yoksulluk tecrübesinin derin bir etki b,rakt, , tahlilini de yapar.²²⁷

Hz. Muhammedın çok yetenekli bir genç oldu unu ve Mekkeede güvenilir, æel-Eminø²²⁸ olarak bilindi ini vurgulayan Armstrong, Hz Peygamberın ortalama kiloda, parlak ve etkileyici vücuduyla yak, ,kl,, saçlar, ve sakallar, gür ve k,v,rc,k ayr,ca çarp,c, bir ekilde veciz bir ifadeye sahip biri oldu unu da aç,kça ifade eder. Fakat öksüz statüsünün onu geride tuttu unu, yeteneklerine uygun bir mevkîye gelememi ama ticaret kervanlar,n, Suriye ve Mezopotamyaaya götürülen bir tüccar²²⁹ oldu unu belirtir.²³⁰ Biz burada unu belirtmeliyiz ki, æel-Eminø olarak bilinen ve Kâbeø de Haceruø-Esvedån konmas,nda hakemlik yapan²³¹ Hz. Peygamberın Mekkeede belli bir statüye ve sayg,n ki ili e sahip oldu u â ikard,r.

Armstronga göre, Hz. Muhammedın hayat,n,n ilk dönemleri hakk,nda çok az ey bilinmektedir. Ölümünden sonra, do umundan itibaren gelecekteki büyüklü ünü i aret eden efsaneler geli mi tir fakat 25 ya lar,na kadar bu muhte em gelecekle ilgili çok az i aret vard,r.²³² Armstronga göre Hz. Peygamberin misyonuna ba lamas,ndan önceki hayat,yla ilgili bilgileri sadece Kurânıda bulabiliriz.²³³

E. Hz. Hatice ile Evlenmesi

Armstronga göre, Hz. Muhammedın gençli indeki ans,zl, , 595 y,l,nda döndü. Zengin bir i kad,n, olan Hatice b. Huveylid Hz. Muhammeda baz, ticaret mallar,n, Suriyeøye götürmesi için i e ald, ve ondan o kadar etkilendi ki evlenme

²²⁷ Armstrong, øMuhammadö, *Encyclopedia of Religion*, IX, 6220.

²²⁸ bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 210. Ayn, ifadeler Marshall Hodgsonun eserinde geçmektedir. Hodgson, *İslâm'ın Serüveni*, s. 97.

²²⁹ Marshall Hodgson, Hz. Muhammedın bir tüccar olarak, yetene ini, kendisinden ya ça büyük olan ve sonradan evlendi i zengin bir dulun, Hz. Haticeın hizmetindeyken de gösterdi ini ifade etmi tir. Hodgson, *İslâm'ın Serüveni*, s. 97.

²³⁰ Armstrong, øMuhammadö, *Encyclopedia of Religion*, IX, 6220.

²³¹ bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 209-210; bn Saød, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 145-147.

²³² Armstrong, øMuhammadö, *Encyclopedia of Religion*, IX, 6220.

²³³ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 23-24.

teklif etti.²³⁴ Hz. Hatice, Hz. Muhammed'den oldukça ya l, olmas,na ra men evlilik gerçekte ti ama bu sadece bir mant,k evlili i de ildi.²³⁵ Burada unu belirtmeliyiz ki, Hz. Hatice'nin ya ,yla ilgili olarak kaynaklar,m,zda, onun Hz. Peygamber ile evlenirken 40,²³⁶ 37,²³⁷ ve 28²³⁸ ya ,nda oldu u ile ilgili görü ler vard,r. Bu en son ifade edilen 28 ya rivayeti zay,f kabul edilmekle birlikte hepsi de slâmiyetten önce olmakla birlikte Hz. Hatice'nin bu evlilikten 7 çocuk sahibi olu u gerçe iyle daha iyi ba da maktad,r.²³⁹

Armstrong'a göre, Hz. Muhammed Hatice'yi gerçekten sevdi ve bu çiftin bebekli inde ölen bir o lu ve hayatta kalan; Fât,ma, Zeynep, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ad,nda dört k,z, oldu.²⁴⁰ Kaynaklar,m,zda, nübüvvetten önce Kâs,m, Zeynep, Rukiyye, Ümmü Gülsüm ve Fât,ma'n, n do du u, nübüvvetten sonra ise Tayyib ve Tâhir diye isimlendirilen Abdullah'ın do du u zikredilmektedir.²⁴¹ Dolay,s,yla Hz. Peygamber, Hz. Hatice'den ikisi erkek, dördü k,z olmak üzere toplam alt, çocuk sahibi olmu tur.

F. Hz. Peygambere Gelen İlk Vahiy

Armstrong, Hz. Muhammed'in 40 ya ,na gelene kadar düzenli bir ekilde her y,l ruhsal bir çekilme dönemi ya ayarak ve uzun süre yaln,z kalarak kendini Tanr,øya ibadete adad, ,n, ve Peygamberli ine yak,n zamanlarda sabah,n ilk , , , gibi umut ve vaat yans,tan rüyalar²⁴² görmeye ba lad, ,n, ifade eder. Armstrong'a göre muhtemelen bu rüyalar ve dü ünceler Hz. Muhammed'e Mekke'deki

²³⁴ Bu evlili e Hz. Hatice'nin arkadaş lar,ndan Nefise bnt Münye'nin arac,l,k etti i de söylenmektedir. bn Sa'ød, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 131. Evlilik süreci ile ilgili geni bilgi için bk. bn Sa'ød, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 129-134.

²³⁵ Armstrong, öMuhammadö, *Encyclopedia of Religion*, IX, 6220.

²³⁶ Taberî *Târihu'l-Umem ve'l-Mulûk*, Beyrut 1987, II, 367; Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 108; M. Ya ar Kandemir, öHaticeö, *DİA*, XVI, s. 465.

²³⁷ Zübeyr b Bekkar, *el-Müntahâb min Kitab-i Ezvâci'n-Nebî*, n r. Sekine e - ehabi, Beyrut 1983, s. 23-24.

²³⁸ bn Sa'ød, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, VIII, 17; Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I, 108.

²³⁹ Kandemir, öHaticeö, *DİA*, XVI, 465.

²⁴⁰ Armstrong, öMuhammadö, *Encyclopedia of Religion*, IX, 6220.

²⁴¹ bn shâk, *Sîret-ü Ibn Ishâk*, s. 61,229; bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 133, bn Sa'ød, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 202.

²⁴² Nübüvvetin ilk ba lang,c, Rüya-, Sâd,ka'ød,r. Resûlulah'ın her gördü ü rüya sabah,n ayd,nl, , gibi meydana gelirdi. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I/249-250; Taberî, *Târihu'l-Umem ve'l-Mulûk*, II, 384.

keyifsizli i do ru bir ekilde te his etmesine yard,mc, oluyordu ve ayn, zamanda bu Araplar,n *tahannus*²⁴³ dedi i ruhsal bir egzersizdi.²⁴⁴

Armstrong, 610 y,l,n,n kutsal Ramazan ay,nda bir Arap tüccar,n dünyan,n tarihini de i tirecek dînî bir tecrübe ya ad, ,n, ifade eder. Öyle ki o, her y,l bu dönemde Muhammed b. Abdullahın Mekke yak,n,ndaki Hira Da ,ın,n zirvesindeki bir ma arada inzivaya çekildi ini,²⁴⁵ burada dua etti ini, oruç tuttu unu ve fakirlere sadaka da ,tt, ,n, belirtir. Armstrong, Hz. Muhammedın 610 y,l, Ramazan ay,n,n 17. günü²⁴⁶ böyle bir inziva esnas,nda ezici bir gücün varl, ,n, hissederek uyand, ,n, belirtir.²⁴⁷

Armstrong, Hz. Muhammedın deh et içinde s,kl,kla insanlar, do ru yoldan ç,karan ve Arabistan bozk,rlar,nda yaln,zca avlanan ate li bir ruh olan cin taraf,ndan sald,r,ya u rad, ,n, dü ündü ünü iddia etmi tir. Hatta ona göre cin, genellikle Arabistan kâhin ve ozanlar,na ilham veren bir varl,k olarak bilinirdi.²⁴⁸

Bu cin hikâyesine Delcambreın ifadelerinde de rastlamaktay,z. Ona göre, çölün insanlar, bat,l inançl,d,rlar, hiçbir zaman cinleri, u ursuz kötü yarat,klar, k,zd,r,mamak gerekti ini dü ünürler. Cinler her yerde bulunur ve insan,n onlar, kendine yararlı, k,lmas, önemlidir. Aksi takdirde ki i üzücü, kötü

²⁴³ Tehannus: Teberrür= iyile me demektir. Hz. Muhammed her senede bir ay Hira ma aras,nda itikâf ederdi. Bu Kurey ın cahiliyye de Tehannus dedi i eydi. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 251; Ali Osman Ate , *Oryantalistlerin Hz. Peygamberle İlgili İddialarına Cevaplar*, stanbu, 1996, s. 58-59; Sar,çam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 81. Tahannüsün ıpurlara tapmaktan uzak durmak ve Hz. brahimın dinine yönelmek anlam,ndaki *tahannüf* kar ,l, ,nda kullan,ld, ,n, kabul edenler de vard,r. A.Lütfi Kazanc,, *öBîçetö, DİA*, VI, 217.

²⁴⁴ Armstrong; *Hz. Muhammed*, s. 113.

²⁴⁵ Hz. Peygamber senede bir ay Hira da itikaf ederdi. Bu ibadetini bitirdi i zaman Mekke ye iner evine girmeden önce Kâbe ye gider, oray, yedi kere veya Allahın istedi i süre kadar tavaf eder sonra evine dönerdi. Nihâyet Allahın elçi olarak gönderdi i senede Hira ya ç,km, t,. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 251-252.

²⁴⁶ Resûl-i Ekrem e 40 ya ,ndayken Hira ma aras,nda, Ramazanın 27. gecesi mele in geldi i zikrediliyor. Taberî *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, II, 376-377; bn Saad, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 194; Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 115; Ayr,ca, Hz. Muhammed e 40 ya ,ndayken Peygamberli in srafil taraf,ndan getirildi i, Cebrailın ise 43 ya ,nda iken gelmeye ba lad, , da ifade edilir. Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, II, 378; bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut 1992, III, 4-5.

²⁴⁷ Armstrong, *İslâm*, s. 15-16.

²⁴⁸ Armstrong, *Muhammed Prophet for Our Time*, s. 21.

olaylar,n içine sürüklenebilir.²⁴⁹ Marshall Hodgson da Araplar,n bir cinler âlemi içinde mütalaa ettikleri baz, varl,klara belirli kabilelerin korucular, olarak ciddi biçimde ulûhiyet izafe ettiklerini ifade etmektedir.²⁵⁰

Bu noktada unu ifade etmeliyiz ki, Araplarøn cinlerle ilgili belirli inançlar, vard,. Kurœân-, Kerîm de, Araplar,n baz,lar,n,n cinleri yeryüzünde oturan ilahlar olarak kabul ettikleri ve cinlere tapt,klar,,²⁵¹ Allahœda cinler aras,nda akrabal,k ba , oldu unu ileri sürdükleri,²⁵² cinleri Allahœ ortak ko tuklar, belirtilmektedir.²⁵³

Karen Armstrong, yukar,daki ifadelerinden farkl, olarak ba ka bir eserinde Hz. Muhammedœn kendisine bir mele in göründü ünü, mele in õOku!õ²⁵⁴ diye k,sa emir verdi ini buna kar ,l,k Yahudi Peygamberlerin genellikle Tanr, kelam,n, söylemekten çekinmeleri gibi, Hz. Muhammedœn de õBen okuma bilmemõ diyerek itiraz etti ini aç,klamaktad,r. Armstrong, bunun üzerine mele in Hz. Peygamberœ çok büyük bir güçle sard, ,n, ve Hz. Muhammedœn bütün solu unun kesildi ini hissetti ini, melek taraf,ndan bu ekilde üç kere s,k,ld,ktan sonra, Hz. Muhammedœn a z,ndan yeni bir kitab,n ilk sözlerinin döküldü ünü belirtmektedir.²⁵⁵ Armstrongœ göre Tanr, sözü Arapçada ilk kez dile gelmektedir ve bu kitap sonunda Kurœân ad,yla bilinecektir.²⁵⁶

Armstrongœ göre sonunda Tanr,, Kurey lilerœ de bir Peygamber ve kitap göndermi ti.²⁵⁷ Fakat Armstrong, bu korkunç deneyim sonras, Hz. Muhammedœn do al olarak kar,s, Hz. Haticeœnin yan,na gitti ini ifade etmi tir. Ona göre Hz. Muhammed el ve ayaklar, üstüne sürünerek, korkunç titremeler içinde, kendisini

²⁴⁹ Delcambre, *Allah'ın Resûlu Hz. Muhammed*, s. 22.

²⁵⁰ Hodgson, *İslâm'ın Serüveni*, s. 94.

²⁵¹ Sebe 34/41.

²⁵² Sâffât 37/158.

²⁵³ Enœam 6/100.

²⁵⁴ Alak 96/1-5.

²⁵⁵ Kaynaklar,m,zda bu olay ayn, ekilde ifade edilmektedir. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 252-253.

²⁵⁶ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 222.

²⁵⁷ Armstrong, *İslâm*, s. 21.

kar,s,n,n kuca ,na atm, ve õBeni örtün! Beni örtün!ö diye ba ,arak, kendisini bu ilahi varl,ktan korumas, için e ine yalvarm, t.,²⁵⁸

Armstrongun, yukar,daki el ve ayaklar, üzerine sürünerek ifadesini biraz abartt, ,na inanmaktay,z. Kaynaklar,m,zda, Cebrâîl gökte otururken Hz. Muhammedın ona hareketsiz bir ekilde bakakald, , ve eve geç kalmas, üzerine de Hz. Haticeın onu bulmak için adamlar,n, gönderdi i belirtilir. Bu adamlar,n Hz. Peygamberı bulamad,klar,, ancak Cebrâîl ayr,ld,ktan sonra Hz. Peygamberın eve geldi i zikredilir.²⁵⁹ Bu ifadelerin d, ,nda vahyi ald,ktan sonra h,zl, bir ekilde eve geldi i,²⁶⁰ kalbi titreyerek Hiraıdan inip Hz. Haticeye geldi i,²⁶¹ bütün vücudu titremeler içinde eve döndü ü ve sükûnete kavu abilmek için örtülere büründü ü²⁶² ifadeleri geçmektedir.

Armstronga göre, Hz. Muhammed, korkusu biraz yat, ,nca kar,s,na *mecnûn* olup olmad, ,n, sormu ²⁶³ Hz. Hatice de mecnun olmad, , hususunda onu ikna etmi tir.²⁶⁴ Ayr,ca unu belirtmeliyiz ki, ilerleyen zamanlarda mü riklerin kendisine *mecnûn* demeleri üzerine Allah Teâla: õ(*Resûlüm*), *sen Rabbinin nimeti sayesinde mecnûn değilsin*”,²⁶⁵ ve “(*Resulüm*), *sen öğüt ver. Rabbinin lütfü ile sen ne bir kâhinsin ne de bir mecnûn*”²⁶⁶ buyurarak Hz. Peygamberı teskîn etmi ve vazifesini hat,rlatm, t,r. Armstronga göre, sonunda Hz. Muhammed durumun böyle oldu una ikna olmu ve Kurey æ tebli e ba layarak, onlara kendi dillerinde inen kitab, aktarmaya ba lam, t,r.²⁶⁷

Bütün peygamberler ilk vahiyle muhatap olduklar,nda ilahî a ,rl,k nedeniye bir zorluk ve korku ya am, lard,r. Armstrong, Hz. Muhammedın vahiy

²⁵⁸ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 224.

²⁵⁹ bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 253.

²⁶⁰ bn Saıd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 194-195.

²⁶¹ bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, II, 7.

²⁶² Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 75; H. brahim Hasan, *İslâm Tarihi*, stanbul 1996, I, 99.

²⁶³ Hz. Muhammedın endi e ve korkusu mahiyetini bilmedi i bir durumla kar ,la mas,ndan kaynaklan,yordu. O nedenle bunun bir cinnet alameti, bir kehanet ba lang,c, olabilece i kayg,s,n, ta ,m, ve Hz. Haticeye durumu izah etmi tir. bn Saıd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 195; Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 115.

²⁶⁴ Hz. Haticeın Hz. Peygamberı teskin etmesiyle ilgili bak,n,z. Taberî, *Târihu'l-Umem ve'l-Mulûk*, II, 384; bn Saıd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 195.

²⁶⁵ Kalem 68/2.

²⁶⁶ Tûr 52/29.

²⁶⁷ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 224.

alma sürecindeki s,k,nt,lar,n,, *õRuhumun bedenimden ayrıldığını hissetmediğim hiçbir vahiy almadım* hadis-i erifiyle aç,klamaya çal, m, t,r. Bu Armstronga göre ac, verici bir yarat,m süreci olmu tur. Bazen sözel mesaj son derece aç,k bir ekilde ve s,k,nt,s,z meydana gelmi , mele i bir insan k,l, nda görmü ve söylediklerini duymu tur. Ama di er zamanlarda, daha ac, verici ve karma ,k bir süreç cereyan etmi tir.²⁶⁸

Armstrong, vahiy geldi i zaman Hz. Muhammed^{õn} bütün vücudunun kas,ld, ,n,, sanc, saplanm, gibi k,vrand, ,n,; serin bir gün olsa bile iddetli ekilde terledi ini ifade etmi tir. Armstrong, Hz. Muhammed^{õn}, halk,n,n kar ,la t, , büyük sorunlar, tüm ça da lar,ndan daha derin bir ekilde alg,lad, ,n,, olaylar, dinlerken sadece politik aç,dan geçerli ve etkili de il, ayn, zamanda ruhsal aç,dan ayd,nlat,c, bir çözüm bulmak için çabalad, ,n, söylemi tir.²⁶⁹

Peygamberlik ya am, boyunca Allah^{õn} Hz. Muhammed^e Kur^{õn}olu turmas,n, sa layan vahiyler gönderdi ini belirten Armstrong, Hz. Muhammed^{õn} bir krizle veya ikileme kar ,la t, ,nda derin bir ekilde kendi içine döndü ünü ve ilahi gücün f,s,ldad, , bir çözümünü buldu unu, dolay,s,yla hayat,n,n sürekli olarak ilahi boyutla ve ölümlü dünya aras,nda bir -diyalog^ø ekinde geçti ini de ifade etmektedir.²⁷⁰

Armstrong, Hz. Muhammed^{õn} iki y,l boyunca ba ka vahiyler de gelmesine ra men bu deneyimden e i Hatice ve onun kuzeni Varaka bin Nevfel^{õden} ba ka kimseye söz etmedi ini ve o ikisinin vahiylerin Tanr,^{õdan} geldi ine emin olduklar,n, söylemektedir.²⁷¹ Bu noktada unu belirtmeliyiz ki Armstrong yukar,daki ifadelerinde zaman ve ki iler hakk,nda eksik bilgi vermi tir. Çünkü kaynaklar,m,zda slâm^{õa} davetin üç y,l gizlice sürdü ü, bu dönemde önce e i Hz. Hatice, yak,n dostu Ebû Bekir, Ali b. Ebû Tâlib, Zeyd b.

²⁶⁸ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 123.

²⁶⁹ Armstrong, *İslâm*, s. 17.

²⁷⁰ Armstrong, ae., s. 16.

²⁷¹ Armstrong, ae., s. 16.

Hârise, kızılar, Zeynep, Rukiyye ve Ümmü Gülsûm ile babalarının Müslüman oldukları, ile ilgili bilgiler mevcuttur.²⁷²

Ancak Armstrong'a göre, 612 yılında açıldan tebliğ²⁷³ etmeye sevk edildikten sonra zaman içinde Hz. Muhammed'i izleyenler ortaya çıkmaya başladılar.²⁷⁴ Genç kuzeni Ali b. Ebû Tâlib, arkadaşı, Ebû Bekir ve Ümeyye ailesinden genç tüccar Osman b. Affân Hz. Muhammed'e inanmaya başlayanlar, birçok uyarılarında çok sayıda kadın da vardı, daha çok yoksul kesimden; onanlar arasında Mekke'deki yeni e itsizlikten memnun olmayanlar ve bunu Arap ruhuna yabancı, oldu unu hissedeni.²⁷⁵

Armstrong Hz. Muhammed'in Mekke'de tebliğ e başladığında, rolü konusunda çok kapsamlı bir dü üncesi olmadığında, yeni evrensel bir dinin kurucusu oldu unu inanmadığında, Kureyş e eski tek Tanrı, dinini getirdi ini dü ündü ünü iddia etmektedir. Ona göre Hz. Muhammed, başlangıçta öteki Arap a iretlerine tebliğ edece ini bile dü ünmemi ti, yalnızca Mekke ve çevresindeki halka hitap edece ini dü ünüyordu.²⁷⁶

Armstrong'un yukarıdaki yargıya varmasının nedeni Kur'ân-, Kerîm 'deki u âyettir: *Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'ân vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir.*²⁷⁷

Armstrong'a göre, ilk müminlerin çoğu sadece Kur'ân'ın saf güzelliğinden etkilenerek imana gelmişlerdi. Çünkü Kur'ân, büyük bir sanat eserinin etkisiyle onları zihinsel önyargılardan arındırıyor, en derin tutkularını, en derin özlemlerini onlara hatırlatıyor, onları, yaşam tarzlarını, bir bütün olarak

²⁷² Kaynaklarımızda, Allah Teâlâ'nın Peygamberine açıldan tebliğ i emretmesine kadar geçen sürenin büyükten itibaren 3 sene olduğu zikredilmektedir. bn Hiâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 257-279; Mustafa Fayda, *öMuhammedö*, *DİA*, XXX, 411.

²⁷³ bn Hiâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 280; bn Sa'ad, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 199; Fayda, *öMuhammedö*, *DİA*, XXX, 411.

²⁷⁴ Armstrong, *İslâm*, s. 16.

²⁷⁵ Armstrong, *ae.*, s. 16.

²⁷⁶ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 227.

²⁷⁷ ürâ 42/7.

de i tirmeleri için zihinsellikten çok daha üstün, duygusal ve ruhsal ekilde etkiliyordu. Yine Armstrong'a göre bu imana geli lerin en etkileyici örneklerinden biri, eski putperestli e kökünden ba l,, Hz. Muhammed'ın mesaj,na kesinlikle kar , ç,kan ve yeni dinin kökünü kaz,maya kararlı olan Ömer b. el-Hattâb'ın hidayetidir. Ama bn Hattâb ayn, zamanda Arap iiri konusunda bir uzmand,. Kur'ân âyetlerini ilk duydu u anda, s,ra d, , güzelli i kar ,s,nda etkilenmekten kendini alamam, t.,²⁷⁸

G. Mekke'de Zulüm

Armstrong'a göre Hz. Muhammed bu ekilde küçük bir inanan grubu toplad, ve zaman içinde yetmi kadar aile slâm'a girdi. Ba lang,çta Mekke'deki en güçlü adamlar Müslümanlara ald,rm,yorlard, ama 616 y,l,na gelindi inde, babalar,n,n dinine küfretti ini ve Peygamber oldu unu iddia eden bir arlatan oldu unu dü ündükleri Hz. Muhammed'e gittikçe k,zmaya²⁷⁹ ba lad,lar.²⁸⁰

Armstrong, Kur'ân'da -Cehaletin Babas,ø olarak an,lan Ebû Cehil'ın,²⁸¹ Hz. Muhammed'ın bir zamanlar yak,n dostu olan Ebû Süfyan'ın ve sâd,k bir pagan olan Süheyl bin Amr'ın atalar,n,n inanc,ndan vazgeçme fikrinin hepsini rahats,z etti ini belirtmi tir. Armstrong bu ki ilerin Hz. Muhammed'ın Mekke'ın liderli ini ele geçirmek için komplo kurdu undan korktuklar,n, ifade etmi tir. Ayr,ca Kur'ân-, Kerîm'ın, Hz. Muhammed'ın politik bir fonksiyonu olmad, ,n,, sadece bir -uyar,c,ø²⁸² oldu unu söylemesine ra men Allah'ın elçisi oldu unu

²⁷⁸ Armstrong, *İslâm*, s. 18. Bu konu ile ilgili geni bilgi için bk. bn shâk, *Sîret-ü İbn İshâk*, s. 161-163.

²⁷⁹ Hz. Peygamber ve ona inananlara Kurey'ın durumu iddetlendi. Ayak tak,m,n, Hz. Peygamber'e sald,rtt,lar, ona eziyet ettiler ve onu iir, sihir, kehanet ve cünun ile itham ettiler. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 308. Ebû Cehil bir gün Safa'da Hz. Peygamber'e rastlad,. Ona eziyet verdi ve sövdü. Ondandinini ay,plamak ve durumunu zay,fl,kla itham etmek gibi ho una gitmeyen baz, eylerden dolayı, intikam ald,. Hz. Peygamber onun bu hakaretlerine kar ,l,k vermedi. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I, 311.

²⁸⁰ Armstrong, *İslâm*, s. 24-25.

²⁸¹ As,l ad, Amr b. Hi âm'ın, r. slâm'a ve Müslümanlara olan dü manlı ,ndan dolayı, Ebu'ð-Hakem olan künyesi, Hz. Muhammed taraf,ndan Ebû Cehil olarak de i tirilmi tir. Mehmet Ali Kapar, ðEbû Cehilö, *DİA*, X, 117.

²⁸² a iye 88/21-22.

söyleyen bir adam,n, kendileri gibi s,radan ölümlülerin hâkimiyetini kazanmakta ne kadar zorlanaca , dü üncesine de sahip olduklar,n, zikretmektedir.²⁸³

H. Garânîk Hadisesi

Armstronga göre, eytan Âyetleri öyküsü²⁸⁴ ne Kurân'da ne de herhangi eski sözlü veya yaz,l, kaynaktaki yer al,r. Hz. Peygamberin en yetkin biyografisi olan bn shâkân *Sîret*inde de yoktur. Ancak onuncu yüzy,l tarihçisi Ebû Câfer et-Taberînin (v. 923) eserinde²⁸⁵ sözü edilir.²⁸⁶

Armstronga göre Taberî, Hz. Muhammedin tanr,çalar,n kültünü reddettikten sonra kendisiyle a iretinin ço unlu u aras,nda geli en gerginlikten rahats,z oldu unu ve eytandan ald, , ilhamla *benâtullah* melekler gibi efaatçiler olarak sayg, göstermeye izin veren baz, sahte âyetler sarf etti ini anlat,r. ÷ eytan Âyetleriø ad, verilen bu cümlelerde üç tanr,ça (Lât, Menât ve Uzzâ) Allahda e it de il; fakat insanlar ad,na Oña arac,l,k yapabilecek daha küçük ruhsal varl,klard,r. Taberîye göre daha sonra Cebrâîl Peygambere bu âyetlerin eytan kaynaklı oldu unu ve Kurân'dan ç,kart,lmalar, gerekti ini bildirmiş , onlar,n yerine benâtullahın yans,t,m ve hayal ürünü oldu unu bildiren âyetleri²⁸⁷ vahyetmiş tir.²⁸⁸

Ünlü bir müste rik olan Reinhart Anne Dozy, Habe istan'a göçten sonra Hz. Muhammedin neredeyse yaln,z kald, ,n, ve Mekke e raf,yla bir anla ma yapmak zorunda kald, ,n, iddia ediyor. Dozy, Mekke e raf,n,n Hz.

²⁸³ Armstrong, *İslâm*, s. 25.

²⁸⁴ Baz, slâm tarihi kaynaklar,nda yer alan ve "Garânîk K,ssas,ø diye bilinen bu habere göre Peygamberimiz Kâbe'nin yan,nda Necm Sûresi'ni okurken, *öGördünüz mü o Lât ve Uzzâ'yı? Ve üçüncüleri olan ötekini, Menât'ö*(Necm, 19-20) âyetlerini okuduktan sonra, *öBunlar yüksek kuğulardır, onların şefaathleri umulurö* sözlerini eytan,n telkiniyle söylemiş . Secde ayetine gelince secdeye varmış , bütün kâfirler de secde etmiş ler. Mü rikler, putlar,n Hz. Peygamber tarafından övülmesine sevinmiş ler. Ak am olunca Cebrâîl gelerek Hz. Peygamber'e *öAllah tarafından vahy edilmeyen sözleri söylediğiniö* bildirmiş , Hz. Peygamber buna çok üzülmüş ve eytan,n söyledi i sözleri iptal etmiş . bn Sa'ad, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 205-206; Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, II, 420-424.

²⁸⁵ Garânîk hadisesinden sadece Taberînin eserinde de il (Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, II, 420-424), bn Sa'adın eserinde de bahsedilmektedir. (bn Sa'ad, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 205-206.

²⁸⁶ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 236.

²⁸⁷ Necm 19/23.

²⁸⁸ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 236-237.

Muhammedden Lât, Menât ve Uzzâ'ye, tan,mas,n,, kar ,l, ,nda da kendisinin Allah taraf,ndan gönderildi ini tan,yacaklar,na söz verdiklerini ifade ediyor. Sonuçta Hz. Muhammedden öneriyi benimsemiş zayıf, , gösterdi ini iddia ve iftira ediyor.²⁸⁹

Armstrongun ifadesine göre, eğer böyle bir şey varsa, Hz. Muhammed eytan ayetleri olay,nda çok tanrı,ç,l,klâ herhangi bir uzlaşma yapmış, de ildir. eytanın rolünden bahsetmekle de, Kurânın eytan taraf,ndan herhangi bir anda bulandırıldı, , anlam,n, ç,karmak do ru de ildir.²⁹⁰ Bu ifadelerle Armstrong, Garânik K,ssas,ın,n bir anlamda uydurma olduğunu teyit etmiştir.

İ. Boykot

Armstronga göre, Kurey ile yaşanan kopmadan sonra Müslümanlar için Mekke'de yaşama imkanı, bir hale geldi. Ayrı korumas,na sahip olmayan köleler ve azatlılar o kadar iddetli sorgulamalara uğradılar ki,²⁹¹ bazıları, i kencede öldü.²⁹² Bundan sonra Mekkenin lideri konumunda olan Ebû Cehil, Hz. Muhammedden kabilesine boykot uyguladı,²⁹³ ve Kurey lilerin Müslümanlar ile ticaret yapmasını, ve evlenmesini yasakladı. Bu, kimsenin onlara yiyecek satamayacağı, anlam,na geliyordu. Armstronga göre bu yasak iki yıl sürdü²⁹⁴ ve yiyecek kıtlığı, muhtemelen Hz. Muhammedden sevgili eşi Hz. Hatice'nin ölümünün en önemli nedeniydi.²⁹⁵

Kaynaklar,m,zda boykotun sona ermesinden sonra, Hz. Peygamberi koruyan ve seven amcası, Ebû Tâlib ve Hz. Peygamberin eşi Hz. Hatice'nin k,sa

²⁸⁹ Reinhart Peter Anne Dozy, *İslâm Tarihi*, Trc. Vedat Atilla, İstanbul 2006, s. 46-47.

²⁹⁰ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 237.

²⁹¹ Kenceye uğrayanların durumu ve isimleri hakkında bilgi için bk. Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 188-224.

²⁹² Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 244.

²⁹³ Mekke mürikleri, Hz. Hamza ve Hz. Ömer'in Müslüman olmaları, Habeistan gidenlerin de korunması, nedeniyle Hz. Muhammedden öldürmeye karar verdiler. Öldürülünceye kadar Hişam ve Muttalib oğulları ile aralar,nda barış, emniyet, akrabalık ve karışıklık, hukuka saygı, bulunmadığı, açkça ifade ederek, bu iki kabileyi düman ilan ettiler. Ebû Tâlib, ye enini ve kabile mensupları, emniyet altına almak için onları, Ebû Tâlib mahallesine (Ebû Ebû Tâlib) taşıdı. Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 265-266.

²⁹⁴ Kaynaklar,m,zda boykotun 3 yıl sürdüğü (616-619) ifade edilmektedir. Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 270-271; Sarçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 106.

²⁹⁵ Armstrong, *İslâm*, s. 25-26; Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 244.

süre arayla vefat ettikleri ifade edilmiştir.²⁹⁶ Ebû Tâlib boykotun kalkmasından sekiz ay yirmi gün sonra, Hz. Hatice de ondan kısa bir süre sonra, Peygamber'inin 10. Yılında, 10 Ramazan/ 19 Nisan 620'de vefat etmişlerdir. Bu yıl Hz. Peygamber'in ifadesiyle üzüntü yılı, (Âmü'l-Hüzn) olarak anılır.²⁹⁷ Dolayısıyla bunu diyebiliriz ki, Hz. Hatice'nin boykottan sekiz ay sonra vefat etmesi nedeniyle Armstrong'un onun açlıktan ölmüş olabileceği yargısı, zorlama bir fikir olarak gözükmemekte ama üç yıl boyunca aç kalmanın Hz. Hatice'ye zarar verdiği gerçeği de göz ardı edilmemelidir.

Armstrong, bu boykotun bazı Müslümanlar, ekonomik açıdan kesinlikle perişan ettiğini ifade etmiştir.²⁹⁸ Boykot esnasında hac mevsiminde ve haram aylarda davar, çarşı, ihtiyaçların, temin edebilmelerine rağmen kervan ticareti yapamadıkları için Hz. Peygamber, Hz. Hatice ve Ebû Tâlib tüm servetlerini tüketmişlerdir.²⁹⁹ Armstrong, bunlardan daha kötüsünün, 619 yılında yasak kaldırıldıktan sonra, Hz. Muhammed'in amcası ve hâmisisi Ebû Tâlib'in ölümü olduğunu ve Hz. Muhammed'in bundan sonra kendisini himaye altına alacak Mekke'de bir nef bulmakta büyük zorluk yaşadığını,³⁰⁰ ümmetin Mekke'deki konumunun giderek zayıfladığını, ve kesinlikle yeni bir çözüm bulunması gerektiğini düşünmektedir.³⁰¹

J. Akabe Biati

Armstrong'a göre Yesrib'de göçebe hayat bırakarak, pek çok kabilelerle iktidar fakat kabilesel savaşlar, kanlı, o kadar yerleşimci ki bir arada

²⁹⁶ Hicretten üç yıl önce Ebû Tâlib ve Hz. Hatice'nin aynı yıl içinde vefat ettikleri ile ilgili bilgiler için bk. İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 57; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, II, 120; M. Ya'ar Kandemir, *öHatices*, *DİA*, XVI, 466. Hicret'in onuncu senesinde Ebû Tâlib'in vefat ettiği, Hz. Hatice'nin de 3 gün sonra, 5 gün sonra, 25 gün sonra, 5 ay sonra vefat ettiği ile ilgili bilgiler için, cenaze namazı, daha fazla kılınmadığı, için namazsız Hâcun adlı yere defnedildikleri ile ilgili bilgiler için bk. Belâzûrî, *Ensâbu'l-Eşraf*, I, 273.

²⁹⁷ Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 107.

²⁹⁸ Armstrong, *İslâm*, s. 26.

²⁹⁹ Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 106.

³⁰⁰ Ebû Tâlib'in ölümü üzerine Hâcunulların reisi olan Ebû Leheb, kazı kardeşlerinin, yıla Hz. Peygamber'in himayesini üzerine almaya razı gösterdi. Ancak bir müddet sonra Ukbe b. Ebû Muayy ve Ebû Cehil'in tahrikleriyle bu kararından vazgeçti. Mustafa Fayda, *öMuhammed*, *DİA*, XXX, 413.

³⁰¹ Armstrong, *İslâm*, s. 26.

ya amalar, imkâns,z hale gelmi ti. Sonuçta Yesrib, bir kan davas,n,n ard,ndan bir di erine tutuluyordu. Bu kabilelerden baz,lar, Yahudili e girmi veya Yahudi soyuna mensuptu ve Yesrib halk, monoteistik fikirlere â inayd,. Mekke'deki ailelerinin baz,lar, gibi eski putperestlikle o kadar ilgili de illerdi ve tek bir toplumda birlikte ya aman,n bir yolunu bulma konusunda umutsuz idiler. Mekke'de Tanr,ın, elçisi oldu unu iddia eden bir Peygamber oldu unu duydular ve arad,klar, eyin o olabilece ini dü ündüler.³⁰²

Bütün bu olanlardan sonra Armstrong, Hz. Muhammed'in, Mekke'nin 250 mil kuzeyinde bir tar,m merkezi olan Yesrib'ten gelen elçi grubunu dinlemeye haz,r oldu unu zikretmektedir. Medine'den gelerek 620 y,l,ndaki hac s,ras,nda Hz. Muhammed'e yakla an elçiler, slâm'a girdiler³⁰³ ve Müslümanlara ba l,l,k sözü verdiler.³⁰⁴

Burada unu belirtelim ki, Armstrong yukar,da Akabe görü mesinden bahsetmekte fakat eserinde Birinci Akabe Biat,ından bahsetmemektedir. Kaynaklar,m,zda Akabe görü mesine kat,lan bu alt, ki iden sonra ikinci sene (m 621), ensardan on iki ki inin panay,rda haz,r bulundu u ve Hz. Muhammed ile kad,nlar biat, ile biatle tikleri ifade edilmektedir. (Harp farz k,l,nmadan önce oldu u için -kad,nlar biat,ø'da denmektedir.)³⁰⁵

Armstrong, 622 y,l,n,n hac döneminde Mekke'de düzenlenen panay,rlara kat,lan kalabal,k bir grubun Medine'den Mekke'ye do ru yola ç,kt, ,n, ve yap,lan ikinci Akabe görü mesinde her biri di eriyle sava mayaca ,na ve birbirlerini ortak dü manlar,ndan koruyacaklar,na dair söz verdiklerini ifade eder. Bu görü mede içlerinden 73 erkek ve 2 kad,n,n Müslüman oldu unu belirtir.³⁰⁶ Bu say,lar kaynaklar,m,za uygundur.³⁰⁷ Kaynaklar,m,zda farklı olarak, ikisi kad,n

³⁰² Armstrong, öMuhammadö, *Encyclopedia of Religion*, IX, 6223.

³⁰³ Hz. Peygamber, hem cahiliyye dönemi hacc,na hem de çevrede düzenlenen panay,rlara kat,lan Medine'den Hazreçli bir toplulukla kar ,la t,. Onlar, slâm'a davet etti ve Kur'ân-, Kerîm okudu. Onlar Müslüman oldu ve ayr,l,p gittiler. Onlar Hazreçli alt, erkek idi. Bu kaynaklarda -Akabe Görüşmesi olarak geçmektedir. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 70-72; bn Sa'ad, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 217-218; Ahmet Önkâl, öAkabe Biatlar,ö, *DİA*, II, 211.

³⁰⁴ Armstrong, *İslâm*, s. 26.

³⁰⁵ bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 73; bn Sa'ad, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 220.

³⁰⁶ Armstrong, *Hz. Muhammed*, s. 214-215.

³⁰⁷ bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 97-110; bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 164-165.

olmak üzere 70 ki i olduklar.,³⁰⁸ ellisi Hazreçdi geri kalan Evsdi yetmi i a k,n erkek olduklar, ile ilgili görü ler de vard,r.³⁰⁹

K. Hicret

Armstronga göre, Müslümanlar, tarihi, Hz. Muhammedın do umuyla veya ilk vahiyleri almasıyla de il, slâmın siyasal bir gerçekli e dönü türmeye ba layarak tarihteki ilahi plan, uygulamaya ba lad,klar, *Hicret*de ba lat,rılar.³¹⁰

Delcambreğe göre slâm tarihinde hicret çok önemli bir olaydır, çünkü hicret, zaman,, hicretten önce ve hicretten sonra diye ikiye ay,rılmaktadır. Hicretten önce kabile te kilat, ça ,dır. Hicretten sonra ise, dini bir mesaj üzerine kuruldu u kadar, inananlar,n olu turdu u bir topluluk te kilat,na da dayanan yeni bir ça d,r.³¹¹

Armstronga göre Akabe Biatları,nda Medineeden söz alan Hz. Muhammed kendisine inananlar, Mekkeeden Medineğe göçe ya da hicret etmeye haz,rı,yordu³¹² ama hicret yalnızca co rafi bir de i iklik de ildi. Mekkeedeki Müslümanlar Kurey lileri geride b,rakacak ve kendileriyle hiçbir kan ba , bulunmayan yabancı, bir kabilenin sürekli korumas, altına gireceklerdi. Bu daha önce benzeri görülmemi bir hareketti ve Araplar için en az kendi putperest tanr,çaları,n,na a ,lanması, kadar hakaret anlam, ta ,yordu.³¹³

Armstrong 622 y,l,nda 70 kadar Müslüman,n aileleriyle birlikte Yesribğe gitti ini belirtmiştir.³¹⁴ Ayr,ca onur k,r,c, bu ayr,lmayla öke olan ve bu

³⁰⁸ bnüç-Esîr, *el-Kâmil fi 't-Târih*, Beyrut, 1979, II, 98.

³⁰⁹ bn Saâd, *et-Tabakâtü 'l-Kübrâ*, I, 221-222.

³¹⁰ Armstrong, *Tanrı 'nın Tarihi*, s. 247.

³¹¹ Delcambre, *Allah 'ın Resûlu Hz. Muhammed*, s. 65.

³¹² Ensar, slâmın ve ona tabi olanlara yardım etmek üzere Peygamberimize biate ettikleri ve Müslümanlar, ba r,na bast,klar, zaman Hz. Peygamber, muhacirlerden ve Mekkeedeki Müslümanlardan olan ashab,na, Medineğe hicret etmelerini ve Ensardan olan karde lerine kavu malar,n, emretti. bn Hi âm, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, II, 111; bn Saâd, *et-Tabakâtü 'l-Kübrâ*, I, 226. Ayr,ca, Hz. Peygamber hicret etmekle emr olundu ve u ayet nazil oldu: *öDe ki: Rabbim! Beni dahil ettiğın yere hoşnutluk ve esenlikle dahil et, çıkaracağın yerden de hoşnutluk ve esenlikle çıkar. Katından beni destekleyecek bir kuvvet ver.*" (*İsra*, 17/80). bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, III, 173.

³¹³ Armstrong, *Hiz. Muhammed*, s. 216.

³¹⁴ Armstrong, *Tanrı 'nın Tarihi*, s. 244.

geli meye kendilerini al, t,ramayan Kurey lilerin, Arabistanın en derin ve en güçlü kutsallar,yla alay edildi i için Yesribdeki ümmeti yok etmeye yemin ettiklerini vurgulam, t,r.³¹⁵

Kaynaklar,m,za göre Kurey liler, Hz. Muhammedın taraftar buldu unu, memleketinden ba ka bir yerde taraftar,n,n ço ald, ,n,, muhacirlerden olan ashab,n (Habe istanға göç edenler) ona kat,ld,klar,n, gördüklerinde, onlar,n bir yurda yerle mi olduklar,n, ve kuvvet te kil ettiklerini anlad,lar. Hz. Muhammedın de onlara kat,lmas,ndan çekindiler ve ayr,ca onun sava için ashab,n, toplad, ,n, zannettiler. Bunun üzerine Kure liler bütün kararlar,n, ald,klar, Dâruın-Nedveıde topland,lar. Buras, Kusay b. Kilâbın evi idi. Bu toplant,da Hz. Muhammedı ne yapacaklar,n, tart, t,lar. Uzun tart, malar sonucunda, her kabileden, kavmi aras,nda erefli, kuvvetli ve nesebi yüksek bir gencin seçilmesine, bunlar,n her birine birer keskin k,l,ç verilmesine ve hep birlikte Hz. Muhammedı öldürmelerine karar verdiler.³¹⁶

Kurân-, Kerîmıde mü riklerin kurdu u bu tuzak öyle ifade edilmektedir: *ÖHatırla ki, kâfirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni yurdundan çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar sana tuzak kurarlarken Allah da onlara tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir.*³¹⁷ Taberî tefsirine göre, bu âyeti kerîme ile Hz. Peygamberı Allahın kendisine bah etti i nimetler hat,rlat,lmaktad,r. Çünkü bir zaman Mekkeıde Dâruın-Nedveıde Kurey li mü rikler ona kar , suikast veya hapsedme yahut sürgün etme planlar, kuruyorlard,, eytan da ö üt veren bir ihtiyar suretinde meclislerine kat,lm, idi. Onlar tuzak kurarlarken Allah da onlar,n tuzaklar,n, bo a ç,karacak tedbirler al,yordu.³¹⁸

³¹⁵ Armstrong, öMuhammadı, *Encyclopedia of Religion*, IX, 6220.

³¹⁶ bn Hi âm, *es-Sıretü'n-Nebeviyye*, I, 124-126; bn Saıd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 227; Taberî *Târihu'l-Umem ve'l-Mulük*, II, 448; bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 173-174.

³¹⁷ Enfâl 8/30.

³¹⁸ Ebû Câfer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Gâlib et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîl-i Âyi'l-Kur'ân*, tahk. Muhammed Ali es-Sâbûnî-Salih-Ahmed R,za, trc. Mehmet Keskin, stanbul 2006, II, 318.

Armstrong'a göre Hicret, Müslüman ça ,n,n ba lang,c,n, i aret eder, çünkü ancak bu noktada Hz. Muhammed Kur'ân idealini tam olarak uygulamaya ba layabilmi ve slâm, tarihte önemli bir unsur haline gelmi tir. Dolay,s,y la hicret sadece adres de i ikli i de ildi. Hz. Muhammed, birbirleriyle kan ba ,yla de il, ortak bir ideolojiyle ba lanan³¹⁹ bir kabilenin lideri olmu tu ve bu, Arap toplumunda son derece çarp,c, bir yenilikti. Kimse Kur'ân inanc,na dönmeye zorlanm,yordu ama Müslümanlar, mü rikler ve Museviler³²⁰ tek bir topluma dahil idi. Bunlar birbirlerine sald,ramazd, ve birbirlerini korumaya yemin etmi lerd i. Bu s,ra d, , yeni -*süper kabile* haberi yay,l,nca, o dönemde kimse hareketin uzun ömürlü olaca ,na inanmasa da Hicretten on y,l sonra, 632'de Hz. Muhammed ölmeden önce, bunun tüm Arabistan'ı birle tirebilecek bir ba lang,ç oldu u anla ,ld,.³²¹

L. Mescid-i Nebevi

Armstrong'a göre Medine, mükemmel Müslüman toplumunun kal,b,na örnek olu turan ilk ehirdir. Hz. Muhammed buraya geldi i zaman yaptı , ilk ey cami yaptı,rmak³²² oldu. Erken dönem slâmî yapı, örne inin ilki olarak,³²³ kaba ve sade bir binayd,. Çat,n,n a aç gövdeleri ile desteklendi i, k,blenin bir ta ile i aretlendi i ve Hz. Muhammed'in hutbe vermek için bir a aç kütü ünün üzerine ç,kt, , bir yapıyd,. Bu camide Müslüman toplumun, sosyal, politik, askerî ve dinî

³¹⁹ Hz. Peygamber'in Muhacirler ile Ensâr aras,nda karde lik tesis etmesi ve Yahudilerle sald,rmazl,k antla mas, yapmas,. bk. bn Hi âm, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, II, 151-152; bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, III, 222-224.

³²⁰ Medine'deki ilk anayasan,n 25. maddesinde -*Benû Avf Yahudileri müminlerle birlikte bir ümmettir. Yahudilerin dinleri kendilerine, Müslümanların dinleri kendilerinedir. Buna gerek Mevlaları gerekse bizzat kendileri dahildir*'denilerek Yahudilerin can ve mal güvenli i sa lanm, t,r. Muhammed Hamidullah, *el-Vesâiku 's-Siyâsiyye*, trc. Vecdi Akyüz, [ts], s. 69.

³²¹ Armstrong, *İslâm*, s. 33.

³²² Hz. Peygamber devenin çöktü ü yere bir mescit yapmaya karar verdi. Medinelilerin hurma kuruttu u bu araziyi sat,n almak istedi inde sahipleri kar ,l,ks,z vermek istediler. Ancak Hz. Peygamber bunu kabul etmedi. Arazinin de eri olan 10 dinar, Hz. Ebû Bekir ödedi. O arazinin üzerine mescit in a edildi. bn Sa'âd, *et-Tabakâtü 'l-Kübrâ*, I, 239. Hz. Peygamber mescit ve meskenler yapı,l,ncaya kadar Ebû Eyyûb'un evinde kald,. bn Hi âm, *es-Sîretü 'n-Nebeviyye*, II, 143.

³²³ Etraf, belli bir yere kadar kerpiç olan yapı,n,n, hurma a ac,ndan direkleri ve bu direklerin üstünde hurma dallar, vard,. Onun üstü de hurma lifleri ile örtülmü tü. bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, III, 214.

meselerini görmek, tart, mak için bir avlusu da vard., Hz. Muhammed ve e leri, avlunun kenarındaki küçük kulübelerde³²⁴ ya arlard.,³²⁵

M. Seriyeler

Armstrong'a göre, Hz Muhammed ve Mekke'den göç eden Müslümanların Medine'de para kazanmak için yapabilecekleri bir şey yoktu; ekip biçmelerine yetecek bir alan yoktu ve olsa bile onlar çiftçi değil, tüccar ve iş adamıydılar. Ensar olarak bilinen Medineliler, onlara sürekli yemek veremiyorlardı, ve bu yüzden göçebeler, o dönemde Arabistan'da bir tür ulusal spor olarak kabul gören *akıncılığ*ı meslek edindiler. Aynı zamanda bu spor, ekilecek yeterince alan olmayan bir yerde kaynakları yeniden değerlendirilmesini sağlamak için de kabaca bir yoldu. Ancak, gruplar rakip kabilelerden bir kervana saldırıp ganimeti yağmalarlardı, ama kan davasıyla karşılaşmamak için herhangi birini öldürmemeye çalışıyorlardı.³²⁶

Armstrong sürekli seriyeleri ve gazveleri yağmacılık olarak nitelirmektedir. Hatta daha ileride konu edineceğimiz üzere, Hz. Ömer'in fetihlerinin tamamen pragmatik olduğunu ve o fetihlere katılanların sadece kazanç istediklerini belirtmektedir. Armstrong'un bu ifadelerinin temelini Montgomery Watt'a görmekteyiz. Watt, göçebe Arap kabilelerinin asırlarca öteki kabilelerin üzerine baskın yapmak veya onları yağmalamak âdetinde olduklarını, yağma hâdisesinde, mukavemet olmadıkça, müddetçe can kaybının az olduğunu ifade etmiştir.³²⁷

Watt'a göre, Hz. Muhammed'in Medine'ye 622 yılında vâki olan hicretinden sonra, bilhassa Mekke'den onunla beraber gelen ashabından bir kısmı, gerçekten *yağmacılık* denenen bir şekilde iktisat etmeye başladılar. Belki de bu, Kur'an-ı Kerim'de "Allah yolunda savaşmak veya Allah yolunda cihâd etmek" diye

³²⁴ Hz. Peygamber'in evleri 9 tane idi. Onların bir kısmı, yapraklar, gitmiş hurma budağından çamurla inat edilmiş ve çatış, yine hurma budağından yapılmıştı. Bir kısmı ise birbirine geçirilmiş tahtalardan birbiri üstüne yapılmış ve üstü yine hurma budağı ile örtülmüştü. İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 143.

³²⁵ Armstrong, *İslâm*, s. 27-28

³²⁶ Armstrong, *ae.*, s. 32-33.

³²⁷ Watt, *İslâm Avrupa'da*, s. 22-23.

zikredilen bir mücadeleye di erlerini te vik etmek içindi. Watt, cihad,n bedevilerin ya mac,l, , yüzünden ç,kmas, nedeniyle i tirakçilerin ço unun dîni bir maksattan ziyade maddi gâyelerle hareket ettiklerini belirtmi tir.³²⁸

Yukarıdaki ifadeler Armstrong'ın bu konudaki fikri temelleri hususunda açık bir bilgi vermektedir. Seriyye, gazve ve fetihlerin ç,kar amaçlı oldu unu dü ünme bizim cihad ve fetih anlay, ,na tamamen ayk,r,d,r diye dü ünmekteyiz. Armstrong, Kur'ân-, Kerîm'ın asla sava , kutsal saymad, ,n,, öldürmeyi, saldırganlı, , ve talanc,l, , lanetledi ini belirtmesine³²⁹ ra men yine de ya mac,l,ktan ve ç,karc,l,ktan bahsetmesi içinde bulundu u ikilemi gözler önüne sermektedir.

Armstrong, Kurey liler'ın elinde zulüm görmü ve evlerinden uzakla maya zorlanm, olan göçebelerin, zengin Mekke'di kervanlara ak,nlar düzenlemeye,³³⁰ böylece gelir elde etmeye ba lad, ,n, ama ki inin kendi kabilesine saldırmaları,n,n daha önce benzeri görülmemi ölçüde ciddi bir de i iklik oldu unu ifade eder.³³¹

Marshall Hodgson'a göre, Müslümanlar,n bask,na ç,kması,n,n normal Arap bask,nlar,ndan ayrıran iki önemli sebebi vard,. İlk olarak bu gazveler, mutlaka gerekli olmasa da, Hz. Muhammed'ın kendi adamları,n,n Medine'de ba ,ms,z bir iktisadi konuma erimeleri için önemli bir araçtı,. Ki, bu iktisadî ba ,ms,zlık gerçekleşirse, Medine'deki yeni cemaatin hayat ve cemiyet düzeni yapmac,k kalırd,. İkinci olarak, bask,nlar belki ilahi gazap ta ,yan fiillerle, hatta bizatihi Kur'ân-, Kerîm'de emredilen bir mücâhedenin tezahür ediyor olaca , fiillerle Kurey lilerin kibrini kırılmalıyd,. Hz. Muhammed, ticaretlerini tahrip etmek ve

³²⁸ Watt, *İslâm Avrupa'da*, s. 23.

³²⁹ Armstrong, *İslâm*, s. 46.

³³⁰ İlk seriyyelerden birinin komutanı, olan Hz. Hamza, 200 kişilik bir ekibiyle Ebû Cehil liderli indeki Kurey li bir kervana rastlam, , ancak aralar,nda sava olmam, t.r. bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 232. Yine ilk seriyyelerden sayılan Ubeyd b. Haris b. Abdülmüttâlib'ın seriyyesinde ise 60 kişilik ekip mü riklerle kar ,laşım, ama sadece ok at, lar, yapılm, t.r. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 241; bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 233.

³³¹ Armstrong, öMuhammadö, *Encyclopedia of Religion*, IX, 6224-6225; Armstrong, *İslâm*, s. 33.

onlar, slâm'da beklediklerinden daha fazla bir şey olarak kararla t,rmak istemi olmal,yd.,³³²

N. Kible Değişikliği

Armstrong'a göre, Ocak 624'te Hz. Muhammed en yarat,c, hareketlerinden birini yaptı,. Namaz s,ras,nda, cemaate Kudüs yerine Mekke'ye do ru ibadet etmelerini söyledi.³³³ Kaynaklar,m,zda bu olay öyle geçmektedir. Hz. Peygamber'in Medine'ye geli inden on sekiz ay sonra aban ay,nda³³⁴ sahabilerine Benî Selime mescidinde ö le namaz,n,n ilk iki rekât,n, k,ld,rd,ktan sonra k,blenin de i mesi ile ilgili ayet nazil oldu: *“(Ey Muhammed!) biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu görüyoruz. İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kibleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir.ö*³³⁵ Bunun üzerine Hz. Peygamber yüzünü Kâbe'ye çevirdi. Hz. Peygamber bir vakitte iki ayr, k,bleye dönmü olarak namaz k,ld, , için bu mescide iki k,bleli mescit (mescid-i k,bleteyn) ad, verilmi tir.³³⁶ Armstrong'a göre, k,blenin bu ekilde de i mesi bir ba ,ms,zl,k i aretiydi. Kâbe'ye dönerek ncil ve Tevrat'tan çok önce ya am, olan Hz. İbrahim'in gerçek tektanr,c, dinine döndüklerini gösteriyorlard.,³³⁷

Armstrong, ilk zamanlar Müslümanlar,n Kâbe ile sembolize edilen putperest dine s,rtlar,n, döndüklerini ve imdi takip etmeye kararl, olduklar, monoteistik gelene e do ru uzand,klar,n,, Müslümanlar,n namaza duru unun, onlar,n köklü tutum ve davran, lar,n, de i tirmek için tasarland, ,n, ifade etmi tir.³³⁸

³³² Hodgson, *İslâm'ın Serüveni*, s. 115.

³³³ Armstrong, *İslâm*, s. 31.

³³⁴ İbn Hi şâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 257.

³³⁵ Bakara 2/144.

³³⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 241-242.

³³⁷ Armstrong, *İslâm*, s. 31-32.

³³⁸ Armstrong, *öMuhammadö, Encyclopedia of Religion*, IX, 6221.

O. Bedir Savaşı

Armstrong, Batıda Hz. Muhammed'in genellikle isteksiz bir dünyada zorla slâmı kabul ettiren bir sava önderi olarak tanımlıyor, oysa gerçeğin oldukça farklı olduğunu belirtir. Armstrong, Hz. Muhammed'in ya da onun için savaştığını ve Kur'an'da birçok Hıristiyan'ın kabul edeceği bir adil sava teolojisi geliştiren, hiçbir zaman kimseyi dinini değiştirmeye zorlamadığını,³³⁹ vurgular.³⁴⁰ Armstrong'un bu ifadelerini şu şekilde temellendirebiliriz. Batılılar genellikle Hıristiyanlar, dinleri, dini, slâmın ise sava ile ortaya çıktığını ve yayılmaya başladığını iddia ederler. Hâlbuki Hz. Muhammed'in hayatında yapılmış olan savaşlar, altmış üç yıllık hayatının sadece elli üç gününü kapsamaktadır. Bu savaşlar da, sadece savunmaya dönük ve zulmü engellemeyi hedef almışlardır.³⁴¹

Armstrong'a göre, 13 Mart 624'te Hz. Muhammed, yolumu kesmek için muhacirlerden oluşan bir ekiple birlikte sahil kenarına gidince olanlar oldu. Bu süreçte, duydukları haberler üzerine Kureyşliler kervan, savunmak için bir ordu gönderdiler³⁴² ama Müslümanlar Bedir kuyusunun başında Mekkelilere karşı, aca, bir zafer³⁴³ kazandılar.³⁴⁴

Mekkeliler sayıca üstün olmalarına rağmen, eski Arap tarzında umursamaz bir cesaretle, her şeyi kendi adamlarına önderlik ederek ve ortak bir strateji izlemeden savaşıyorlardı. Hz. Muhammed'in savaşları, ise iyi eğitim almış, ve tek bir kumandanın emri altında hareket ediyorlardı. Bu zafer bedevi

³³⁹ bk. Bakara 2/256.

³⁴⁰ Armstrong, *İslâm*, s. 27.

³⁴¹ Hakyemez, *Örüntüsel Oryantalizme Göre Hz. Muhammed*, s. 176.

³⁴² Hz. Peygamber, Ebû Sufyan b. Harb'in içinde Kureyş'in malları, ve ticaret yolları bulunan büyük bir kabileyle karşılaşmadan döndüğü haber aldı. Hz. Peygamber: *Ölümde Kureyş'in kabileleri, onları onların malları vardır. O halde ona doğru gidiniz, belki Allah sizi onunla ganimetlendirir.*” deyip sefer emri verdi. Ebû Sufyan bu haberi aldı ve Mekke'ye yardım gelmeleri için bir elçi gönderdi. Kureyş'in emirleri hepsi hazırlanmıştı, yardım koştular. bn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, II, 257-258.

³⁴³ Bu savaşta Kureyşlilerden 71 kişi öldürüldü. Vâkidî, *Kitâbu'l-Meğâzi*, Beyrut 1424/2004, I, 144. Başka bir kaynağa göre bu savaşta Kureyşlilerden 70 kişi öldürüldü bir o kadar, da esir alındı. Müslümanlar ise 600, muhâcir, 800 ensardan olmak üzere 14 şehit verdiler. bn Sa'âd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 17.

³⁴⁴ Armstrong, *İslâm*, s. 33.

kabilelerini etkilemi , hatta bazılar, güçlü Kurey 'in bu ekilde hezimete u ramandan büyük zevk alm, lard.,³⁴⁵

Marshall Hodgson, Bedir kuyular, civarında Müslümanlar, n kendilerinden iki kat üstün Mekke kuvvetiyle karşı karşıya geldi ini, Hz. Muhammed'ın ustaca idaresi ve ashab, n, n yüksek cövaler, yan, sıra sıra, bir disiplin içinde olmaları, n, n Müslümanlara tatminkâr bir zafer kazandı, n, belirtmiştir.³⁴⁶

P. Uhud ve Hendek Savaşları

Armstrong'ın ifadesine göre, Ebû Süfyan Bedir Savaşı'ndan sonra Medine'deki Müslümanlara karşı, iki büyük saldırı gerçekleştirdi. Amacı, sadece Müslümanlar, savaşı yenmek değil, onları tamamen ortadan kaldırmaktı. Dolayısıyla ilk Müslüman toplumu tamamen yok olma tehlikesiyle karşı karşıya idi. 3/625 yılında, Mekkeliler Uhud Savaşı'nda Müslümanları, ağır bir yenilgiye³⁴⁷ uğrattılar.³⁴⁸

Marshall Hodgson, Uhud savaşı'nda Hz. Muhammed'ın belli siperleri korumakla görevli adamlar, n, n, onun emirlerinin aksine yarımaya katılmak için buldukları siperleri terk etmeleri nedeniyle, savaşı'n bir yenilgiye dönüştürdü ama Hz. Muhammed'ın yaralanmasına rağmen yerini terk etmeyerek geri çekilme için bir yer bulduğunu ifade etmektedir. Kureyşlilerin kendilerini Medinelilerin istihkaklarına saldıracak kadar güçlü hissetmeyerek, biraz prestij

³⁴⁵ Armstrong, *İslâm*, s. 33.

³⁴⁶ Hodgson, *İslâm'ın Serüveni*, s. 117.

³⁴⁷ Uhud günü bela, musibet ve imtihan günü oldu. Allah onunla mü'minleri denedi. Kalplerinde küfür oldu u halde dilleriyle iman, ikrar eden kimselerden olan münafıklar, ise onunla imtihan etti. Ve o gün Allah dostlarından ahadet ve keramet vermek istediklerine rahmet etti. İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 112. Uhud Savaşı'nda Müslümanlar, n içine düştü ü durumun yenilgi olarak değerlendirilmemesi gerekir. Evet, Müslümanlar yara alm, lardır, yetmi şehit vermişlerdir, ama dümana teslim olmam, lar, savaştan yılmam, lar ve toprak kaybetmemişlerdir. Hepsinden önemlisi düman ordusu Müslümanlardan esir ve ganimet elde edememiştir. Hatta Medine'ye saldırıya bile cesaret edemeyip Mekke'nin yolunu tutmuşlardır. Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 177. Bu savaşı'ta bir rivayette ensardan 70 kişinin şehit olduğu u, başka bir rivayette ise 4 muhacir 70 ensar 74 kişinin şehit olduğu u zikredilmektedir. Vâkidî, *Kitâbu'l-Meğazi*, I, 257.

³⁴⁸ Armstrong, *İslâm*, s. 34.

kazanm, olarak, ama Hz. Muhammedø boyun e diremeden geri çekildiklerini vurgulamaktad,r.³⁴⁹

Armstrongø göre, iki y,l sonra Medineøde yap,lan sava ta Müslümanlar onlar, ilginç bir sürprizle kar ,lad,. Hz. Muhammed, Medineøyi korumak için ehrin etraf,na çok derin ve geni bir hendek kazd,rm, t,.³⁵⁰ Sava lar, hâlâ bir süvari oyunu gibi gören Kurey liler, böyle bir strateji hilesini hiç duymam, lard, ve atlar,n,n etkisiz kald, ,n, görünce ne yapacaklar,n, a ,rm, lard,. Hz. Muhammed, on bin Mekkelioye kar , üç bin Müslüman ile kar , durmu tu.³⁵¹ Üstelik kimsenin burnu kanamam, t,.³⁵² Kurey lilerø kar , kazand, , bu ikinci zafer bir dönüm noktas, oldu.³⁵³

Armstrongø göre, Hendek sava ,ndan sonra göçebe kabileler, Hz. Muhammedøin kesinlikle yükseldi ine ve Kurey tahakkümünün geride kald, ,na inand,lar. U runda sava t,klar, tanr,lar,n etkisiz olduklar, ortadayd,. Kabilelerin birço u Müslüman toplumla ittifak kurmak istiyorlard,. Mekkelilerden baz,lar, Medineøye göç etmeye ba lad,. Sonunda ölümcül tehlikelerle dolu be y,ldan sonra, Hz. Muhammed art,k Müslüman toplumun hayatta kalaca ,na inanabilirdi.³⁵⁴

R. Kaynuka, Nadir ve Kureyza Kabileleri

Armstrongün belirtti ine göre, Medineøde üç Yahudi kabilesi, Kaynukâ, Nadr ve Kureyzâ, Hz. Muhammedøi yok etmeye kararl,yd,lar ve her biri Mekke ile ayr, ayr, ittifak kurmu tu. Güçlü ordular, vard, ve aç,kça Müslümanlar için tehdit olu turuyorlard,.³⁵⁵ kamet yerleri bir ku atma an,nda kolayl,kla Mekke

³⁴⁹ Hodgson, *İslâm'in Serüveni*, s. 130.

³⁵⁰ Hz. Peygamber mü riklerin sava için icmâ ettiklerini duydu u zaman Medine etraf,nda hendek kazd,rd,. Hz. Peygamber Müslümanlar, sevaba tergib ve te vik için bizzat kendisi de onlarla birlikte çal, t,. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 226.

³⁵¹ Hz. Peygamber hende i bitirdi i zaman Kurey toplam on bin ki iyle gelmi ti. Hz. Muhammed ise üç bin ki iyle ordugâh kurmu tu. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 230-231.

³⁵² Bu sava esnas,nda alt, Müslüman ehit dü mü , mü riklerden de üç ki i ölmü tür. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 264; Vâkidî, *Kitâbu'l-Meğazî*, I, 421-422.

³⁵³ Armstrong, *İslâm*, s. 34.

³⁵⁴ Armstrong, ae., s. 34-35.

³⁵⁵ Armstrong, ae., s. 35.

ordusuna kat,labilme ve ümmete içeriden sald,rabilme imkân, verdi i için gizli bir tehlikeydiler. 625 y,l,nda Kaynukâ³⁵⁶ böyle bir isyana kalk, ,p ba ar,s,z oldu unda, Arap geleneklerine uygun olarak Medineøden sürüldüler.³⁵⁷

Armstrongø göre, Hz. Muhammed Nadir kabilesine güvence verdi ve onlarla özel bir anla ma yapt, ama onlar,n da kendisini öldürtmek için komplo kurdu unu ö rendi inde, onlar da sürüldüler³⁵⁸ ve yak,nlardaki Yahudi yerle im merkezine göç ederek, kuzey Arap kabileleri aras,nda Ebû Sufyan için destek toplamaya ba lad,lar. Nadir, Medine d, ,nda da tehlikeli oldu unu kan,tlam, t.,³⁵⁹

Hendek Sava ,ønda Kureyzâ kabilesi Mekkeønin taraf,n, tutunca ve Müslümanlar kesinlikle yenilgiye u rayacak gibi görününce, Hz. Muhammedø'n bu kez merhamet göstermedi ini zikreden Armstrong, bu olay sonucunda Kureyzâ

³⁵⁶ Hz. Peygamber Medineøye hicret etti i zaman ehriñ yar,ya yak,n nüfusunu Yahudiler te kil ediyordu. Hz. Peygamber Yahudilere kar , ho görülü davrand,. Medine sakinleriyle yapt, , antla maya onlar, da dâhil etti. Ancak bekledikleri Peygamber Yahudilerden gelmedi i için Resul-i Ekremø'n Risâletini benimsemediler. Ayr,ca Müslümanlar, dinlerinden döndürmek için çe itli faaliyetlere giri iyor, Kur'ân-, Kerîm ve Hz. Peygamberle alay ediyorlard,. Müslümanlar,n Bedir Gazveøşinden galibiyetle ç,kmas, bir gerginli in meydana gelmesine yol açt,. Beni Kaynuka çar ,s,na giden Müslüman bir kad,n,n tâcize u ramas, ve yard,ma gelen sahabinin tâcizi yapan yahudiyi öldürmesi, kendisinin de ehit edilmesi üzerine antla ma bozuldu. Resul-i Ekrem evval 2 (Nisan 624) tarihinde Beni Kaynukaø,n üzerine yürüdü ve onlar, slâmø davet etti. Yahudiler bunu reddedip kalelerine çekilince kaleyi ku atma alt,na ald,; sonunda Yahudiler teslim oldu. Hz. Peygamber kabile mensuplar,n,n üç gün içerisinde Medineøyi terk etmelerini istedi. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 51-52; bn Saød, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I, 371-372; bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 4-5; Mustafa Fayda, øMuhammedø, *DİA*, XXX, 416-417.

³⁵⁷ Armstrong, øMuhammadø, *Encyclopedia of Religion*, IX, 6225.

³⁵⁸ Hz. Peygamber Benî Nadirø, eman antla mas,ndan dolayı, iki ki inin diyeti için yard,m istemeye gitmi ti. Ancak oturdu u evin çat,s,ndan ta dü ürüp onu öldürme plan, kurdular. Allah (c.c), Resul-i Ekremø haber verdi ve o da oradan kalk,p Medineøye gitti. Ashab,na Benî Nadirle harp yapmay, ve üzerlerine gitmeyi emretti. Onlar, kalelerinde muhasara etti. Muhasara uzay,nca kalenin etraf,ndaki hurmal,klar,n kesilmesini ve yak,lmas,n, emretti. Nadiro ullar, d, ar,dan bekledikleri yard,m gelmeyince anla ma yoluna gittiler. Hz. Muhammed øden kendilerinin kaleden ç,kmas,n, ve canlar,na dokunmamas,n, talep ettiler. Kendilerine, silahlar, hariç develerinin götürebilece i kadar yükle ayr,lma izni verildi. Onlar oradan ayr,l,p Hayberø gittiler. amø gidenleri de oldu. (4/625). bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 199-201; Taberî, *Târihu'l-Umem ve'l-Mulûk*, III, 150-153; Fayda, øMuhammedø, *DİA*, XXX, 417.

³⁵⁹ Armstrong, *İslâm*, s. 35.

kabilesinden yedi yüz erke in öldürüldü ünü³⁶⁰ ve çocuklarla kad,nlar,n köle olarak sat,ld, ,n, belirtmi tir.³⁶¹

Kaynaklar,m,zda bu olay öyle geçmektedir. Medineøde kalan son Yahudi kabilesi Benû Kurayzâ antla maya göre ehrin savunmas,na kat,lmas, gerekti i halde Hendek Gazvesi esnas,nda bu art, ihlal ettiler ve kendi topraklar,na gittiler. Gazvenin hemen akabinde Hz. Peygamber üzerlerine gitti ve onlar, slâmøa ça ,rd,. Kabul edilmeyince teslim olmalar,n, istedi. Bu da kabul edilmeyince muhasara ba lad,. On be veya yirmi be gün süren muhasaradan sonra eski müttetikleri Evs kabilesinden Saød b. Muâzøn verece i hükme raz, oldular.³⁶²

Yine kaynaklar,m,za göre Saød b. Muâz, sava acak gücü olanlar,n öldürülmesine, kad,n ve çocuklar,n esir edilmesine ve mallar,n,n ganimet olarak al,nmas,na kara verdi. Hz. Peygamber ihanetin cezas,n, ölüm oldu unu bildiren Yahudilerin kutsal kitab, Tevratøa uygun dü en³⁶³ bu cezay, uygulad,. Hz. Peygamber Medineøde Benû Neccarødan Harisøn k,z,n,n evinde onlar, hapsetti ve sonra Medine çar ,s,na ç,k,p orada birtak,m hendekler kazd,rd,. Kaz,lan bu hendeklerde 600 veya 700 ki inin ba lar, vuruldu. Kureyzâødan sadece bir kad,n Hallad b. Suveydøn üzerine de irmen ta , at,p öldürdü ü için boynu vurulmu tur.³⁶⁴

Armstrongøa göre, Kureyzâ katliam, elbette ki korkunç bir olayd, ama bu olay, günümüzün standartlar,yla de erlendirmek yanl, olur. Bu çok ilkel bir toplumdur; Müslümanlar yok olmaktan k,l pay, kurtulmu lard, ve Hz. Muhammed sadece Kureyzâøy, sürgün etmekle yetinseydi, Hayberødeki Yahudi kuvvetlerine kat,lacaklar,n, ve Müslüman toplum üzerine bir sava daha getireceklerini

³⁶⁰ Saød b. Muazøn hükmü do rultusunda 600 veya 700 erke in boynu vurulmu tur. bn Saød, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 74. Ayr,ca, 400 veya 800-900 aras, erkek olduklar, rivayetleri de zikredilmektedir. bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, IV, 126.

³⁶¹ Armstrong, *İslâm*, s. 35.

³⁶² Fayda, *öMuhammedø*, *DİA*, XXX, 417.

³⁶³ Tesniye XX:10-15.

³⁶⁴ bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 251-253; Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, III, 179-181.

biliyordu. Yedinci yüzyılda Arabistan'da, bir Arap efin Kureyzâ gibi hainlere merhamet göstermesi beklenemezdi.³⁶⁵

Marshall Hodgson'a göre birçok eski halklar arasında oldu u gibi Arap geleneklerine gere de dü man esir al,n,nca, kad,lar ve çocuklar kölele tirilir, ama yeti kin erkekler kendilerine köle olarak güvenilmeyece inden ya öldürülür ya da fidye için tutulurlard,. Hz. Muhammed bu sefer fidyeye izin vermedi ve say,lar, 600 kadar olan erkeklerin tümünün öldürülmesine ,srar etti.³⁶⁶

Ba ka bir oryantalist olan Maxim Rodinson yukarıdaki ifadeleri teyit eden u görüşü dile getirmi tir: "Kureyzâ'nın Medine'de kalması, sürekli tehlike arz ediyordu. Medine'den gitmelerine izin vermekse, Hayber'deki slâm kar ,t, entrika yuvas,ın, güçlendirmekten ba ka bir i e yaramayacakt,."ö³⁶⁷

Aynı zamanda Armstrong, Hz. Muhammed'in Kureyzâ'ya kar ,ac,mas,zl, , ve verdi i kararlar,ın, dü manl,klar, olabilecek en çabuk ekilde sona erdirmeye amac,ın ta ,d, ,n, ve Hz. Muhammed'in yar,amadada salamaya çal, t, , türden büyük bir de i ikli in, kan dökmeden bar,lamayaca ,n, da özellikle ifade etmi tir.³⁶⁸

S. Hudeybiye

Armstrong'a göre, Hendek Sava ,ından sonra Hz. Muhammed Mekkelileri yenilgiye u ratm, , Medine'de isyanc,lar, bast,rm, t, ve art,k daha bar, ç,l bir yöntem izleme zaman,ın geldi ini düşünüyordu. Zilkade 6/Mart 628'de, çat, may, sonuca ula t,ran yarat,c, ve cüretkâr bir plan, uygulamaya koydu. Mekke'ye hacca gidece ini ilan etti ve gönüllülerden kendisine e lik etmelerini istedi.³⁶⁹

³⁶⁵ Armstrong, *İslâm*, s. 35.

³⁶⁶ Hodgson, *İslâm'ın Serüveni*, s. 131.

³⁶⁷ Maxime Rodinson, *Hz. Muhammed*, trc. Atilla Tokatl,, İstanbul 1994, s. 165.

³⁶⁸ Armstrong, *İslâm*, s. 36.

³⁶⁹ Hicretin alt,nc, yıl,ında Hz. Peygamber umre yapmak üzere sava niyeti olmaks,z,ın Mekke'ye yola ç,kt,. Umre için ihrama girdiler. Hz. Peygamber beraberlerinde 70 deve sevk etti. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 321-322.

Bin kadar Müslüman³⁷⁰ beyaz hac k,yafetlerini giyerek Mekke'ye do ru yola koyuldular. Kurey liler silahs,z hac,lar, iddetin yasak oldu u bölgeye ula madan önce sald,rmak için hareket ettiler ama Hz. Peygamber onlar, yan,ltt, ve Hudeybiye'de kamp kurdu.³⁷¹ Kurey liler bu bar, ç,l gösteri sayesinde Müslümanlar ile bir anla ma yapmak zorunda kald,lar.³⁷²

Armstrong'a göre, Hudeybiye bar, antla mas, iki taraf için de istenmeyen bir hareketti. Müslümanlar,n birço u eyleme geçmek istiyor, anla man,n utanç verici oldu unu dü ünüyordu ama Hz. Muhammed zaferi bar, ç,l yöntemlerle kazanmaya kararl,yd,. Hudeybiye ba ka bir dönüm noktas, oldu. Daha fazla bedeviyi etkiledi ve slâm inanc,na girmek daha da güçlü bir e ilim haline geldi.³⁷³

Marshall Hodgson, Hudeybiye'de yap,lan antla ma gere i Kurey lilerin bedevi müttefiklerine kendilerini terk etme ve Hz. Muhammed'in saflar,na kat,lma izni vermek zorunda kald,klar,n, ve gerçekten de baz, müttefiklerin hemen böyle yapt, ,n, ifade eder. Ayrıca Hz. Muhammed'in çoktan beri sahip oldu u yüksek prestij ortam, içinde, onun Hicaz'daki kabile sistemi asl,nda üstü kapalı, bir ekilde Kurey lilerin tasvibin uygun hale getiriliyor; ve eski Mekke sisteminin zaman içerisinde de i mesine izin veriliyordu.³⁷⁴

Delcambre ise, Hudeybiye'nin sahabeler için gerçek bir hayal k,r,kl, , oldu unu fakat önderleri Hz. Muhammed'in, bunda beklenmedik bir ba ar, oldu unu anlad, ,n, çünkü Mekkelilerle Müslümanlar,n ilk kez e it artlarda bar, masas,na oturdu unu belirtmi tir.³⁷⁵

³⁷⁰ 700 ki i veya 1400 ki i olduklar,, bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 321-322; ayr,ca, 1400,1500 veya 1600 ki i olduklar, ile ilgili rivayetler vard,r. bn Sa'ad, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II, 95.

³⁷¹ Mekke'ye elçi olarak gönderilen Hz. Osman'ın ehit edildi i haberi üzerine orda bulunan müslümanlar, Hz. Peygamber'e biat etmi lerdir. Bu biat, Beyâtü'r-R,dvan olarak an,lmaktad,r. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 329.

³⁷² Hz. Ali, sulhun maddelerini yazm, t,r. bn Hi âm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 329-332.

³⁷³ Armstrong, *İslâm*, s. 37.

³⁷⁴ Hodgson, *İslâm'ın Serüveni*, s. 134.

³⁷⁵ Delcambre, *Allah'ın Resûlu Hz. Muhammed*, s. 96.

T. Mekke'nin Fethi

Armstrong, Kurey liler, Hz. Muhammed'in müttefiklerinden bir kabileye saldı, r, p Hudeybiye anlaşması, n, çince, ³⁷⁶ Peygamber'in on bin kişilik bir orduyla Mekke'ye yürüdü ünü belirtir. ³⁷⁷ Bu ezici güç ve ta, d, , anlam kar, s, nda ezilen Kurey liler'in, ehir kap, lar, n, açt, klar, n, ve Hz. Muhammed'in tek bir damla bile kan dökmeyen ³⁷⁸ Mekke'yi fethetti ini ifade eder. Yine Armstrong Hz. Muhammed'in Kâbe'nin içindeki ve etrafındaki putlar, k, r, p Kâbe'yi Allah'a adan, n, ve eski pagan hac ritüellerini Hz. İbrahim, Hacer ve Hz. İsmail'in hikâyesiyle birleştirerek yeni bir slâmî önem ve anlam kazandı, n, zikreder. ³⁷⁹

U. Vefatı ve Sonrası

Armstrong'a göre, Hz. Muhammed 632 yılında sevgili eşi Ayşe'nin kollarında öldüünde, Arabistan'daki kabilelerin neredeyse hepsi Arap konfederasyonuna katılmış, veya slâm inancına dönmüştü. Hz. Muhammed'in yaşamı ve başarıları, Müslümanların ruhsal, politik ve ahlakî vizyonları, sonsuza kadar etkileyecekti. ³⁸⁰ Hz. Muhammed ümmetine ilahi güce mükemmel teslimiyet konusunda ideal örnek olmuştur ve Müslümanlar, ruhsal ve sosyal yaşamlarında bu standartlara ulaşmaya çalışacaklardır. ³⁸¹

³⁷⁶ Benû Bekr ile Huzaa kabilesi arasında bir savaş çıktı. Hz. Peygamber araya girdi. Benû Bekr Kurey'in ahdine ve onları ahdine girmeye karar verdi. Huzaa da Hz. Peygamber'in ahdine ve ahdine girmeye karar verdi. Kurey Benû Bekr'e silah yardım yaptı, ve onlarla beraber gece savaşta. Böylece Kurey, Hudeybiye Antlaşması'na aykırı davrandı. İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, IV, 31-32.

³⁷⁷ Müslümanlardan Mekke'nin fethine katılanlar, 10 bin kişiyi oldukları kaynaklarımıza uygundur. bk. İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, IV, 63.

³⁷⁸ Resûl-i Ekrem kumandanlarına mecbur kalmadıkça savaşmamaları, kaçınmaları, takip etmemelerini, yaralıları ve esirleri öldürmemelerini bildirmişti. Askeri harekâtın sonunda sadece direniş gösteren 12 veya 13 mürik öldürülmüş, iki veya üç Müslüman da şehit olmuştu. İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, IV, 50; Fayda, Muhammed, *DİA*, XXX, 419. Vâkıf de ise 14 mürikin öldürüldüğünü, 2 Müslümanın da şehit edildiğini kayd etmektedir. Vâkıf, *Kitâbu'l-Meğâzî*, I, 293.

³⁷⁹ Armstrong, *İslâm*, s. 38.

³⁸⁰ Armstrong, *ae.*, s. 38.

³⁸¹ Armstrong, *ae.*, s. 39.

Armstrong'a göre, Hz. Muhammed asla ilahi bir varlık olarak görülmemiştir ama "Mükemmel insan" olarak kabul edilmiştir. Tanrı'ya teslimiyeti öylesine tamdır ki bu teslimiyet onun Arap dünyasını, sonsuza dek de iktidarsını ve Arapların uyum içinde yaşamasını sağlamıştır.³⁸²

Armstrong, Muhammed'in ahlak, başarı ve Araplara kendilerine yüzyıllardır yararlı olan paganizmin artık çarçur dünyada geçersiz olduğunu gösterdiğini zikretmektedir.³⁸³

V. Hz. Muhammed'in Eşleri

Armstrong'a göre Arabistan'da çok evlilik yaygın olmasına rağmen, Hz. Muhammed Mekke'deyken sadece Hz. Hatice ile evli kalmıştır. Hatice kendisinden yaşça bir hayli büyüktü ama Hz. Muhammed'e en azından altı çocuk doğurmuş, bunlardan sadece dört kız hayatta kalmıştır. Medine'de Hz. Muhammed büyük bir efendi olmuştur ve büyük bir haremünün olması bekleniyordu. Ne var ki bu evliliklerinin çoğu politiktir. Bu yeni süper kabileyi kurarken, en yakın dostlarından bazılarıyla bağlantılarını, daha da güçlendirmek için, evlilikle mühürlemek istemiştir. Hz. Aïşe ve Hz. Hafsa dışındaki eşlerinden çoğu hâmleri olmayan daha yaşlı kadınlar veya ümmetin müttefiki haline gelen kabilelerin efelerinin akrabalarıdır.³⁸⁴

Armstrong, Hz. Muhammed'in çok sayıda eşi olduğunu, Batıda genellikle ehvet düğünü olarak algılandığını, ama Peygamber'in daha sonraki bazı sâlm hükümdarları gibi kendisini cinsel zevke kapılmadığını, düğünün kesinlikle yapılmadığını vurgular.³⁸⁵ Başka bir oryantalist Delcambre de Hz. Peygamberin evliliklerinin çoğunun kökeninde, yaşça bir siyasi neden ya da çölün yasasına saygı olduğunu belirtir.³⁸⁶

³⁸² Armstrong, *İslâm*, s. 39.

³⁸³ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 250.

³⁸⁴ Armstrong, *İslâm*, s. 28-29.

³⁸⁵ Armstrong, *ae.*, s. 28.

³⁸⁶ Delcambre, *Allah'ın Resûlü Hz. Muhammed*, s. 106.

Armstrong, Hz. Muhammed'ın kadınlardan arkadaşlıktan gerçekten hoşlanan o ender erkeklerden biri olduğunu, yakın dostlarından bazıları Hz. Muhammed'ın emellerine karşı, yumuşak, nazik ve hatta kendilerini savunup cevap verebilmelerine yardım, destek, belirtir. Armstrong, bir Peygamber olmasına rağmen Hz. Muhammed'ın emellerine yardım ettiği için, kendi giysilerini onardığı, emelleriyle arkadaş olmaya çalıştı, sükunetli, sükunetli onları sefere götürdü ve fikirlerini almak için ciddi emellerine yardım, destek, belirtir.³⁸⁷

Armstrong'a göre, bugün Batıda İslam'ın kalıtımsal olarak kadın dümanı, bir din olarak tanımlamak yaygınlaştı. İslam öncesi cahiliye döneminde, Arabistan'da çok emellik yaygın, ve kadınlar babalarından evinde kalıyordu. Hz. Hatice gibi seçkin kadınlar önemli derecede iktidar ve ayrıcalık sahibi olabiliyordu. Fakat çokluk kölelerle aynı konumda gibiydi.³⁸⁸ Fiilen büyük çokluk için kadın hakları, veya insan hakları, yoktu. Kadınlara sadece hayvanlar veya kölelerden biraz daha iyi davranılıyordu.³⁸⁹ Ayrıca kız çocukların öldürülmesi de yaygın.³⁹⁰

Armstrong'a göre kadınlar Muhammed'ın dinini ilk seçenler arasında, ve onların kurtuluşunun yüreğinde yer eden bir tasarıydı. Kur'an, kız çocukların öldürülmesini kesinlikle yasakladı, ve Araplar, kız çocuklarında pişmanlık göstermelerini engelledi. Ayrıca kadınlara miras ve boşanma konularında yasal haklar verildi. Çoğu batı, kadın on dokuzuncu yüzyıla kadar buna benzer haklara sahip olamadı.³⁹¹

Armstrong'a göre Medine'deki ilk toplumda kadınlar, ya da her yerinde tam olarak yer alıyorlardı, ve Arap geleneklerine uygun olarak, bazıları, savaşta erkeklerin yanında kılıç sallıyorlardı. İslam, asla bastırıcı bir din olarak

³⁸⁷ Armstrong, *İslam*, s. 28.

³⁸⁸ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 250.

³⁸⁹ Armstrong, *Muhammed*, *Encyclopedia of Religion*, IX, 6224.

³⁹⁰ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 250.

³⁹¹ Armstrong, *ae.*, s. 250.

görmemi lerdi ama sonralar,, H,ristiyanl,кта oldu u gibi, erkekler inanc, kendi egemenlikleri alt,na ald,lar ve kad,nlar, istedikleri ekle sokmaya çal, t,lar.³⁹²

³⁹² Armstrong, *İslâm*, s. 30.

III. HZ. PEYGAMBER SONRASI DÖNEME BAKIŞI

A. Dört Halife

Armstrong'a göre, Hz. Muhammed'in ardından gelenler Peygamber de il, kendi sa duyular,na dayanarak hareket etmek zorunda olan s,radan insanlard,. Bunlar imdi herkesin birbirini tan,d, ,, resmiyete, formaliteye, bürokrasiye ihtiyaç bulunmayan Medine toplumundan farklı yapı,lara da liderlik edeceklerdi.³⁹³

Armstrong, Hz. Muhammed'in ölümünden sonra, önde gelen Müslümanlar,n, ümmetin alaca , biçim konusunda karar vermek zorunda oldu unu belirtmi tir. Bu nedenle ço unlu un oyuyla ilk halife olarak Hz. Ebû Bekir'in seçildi ini³⁹⁴ ifade etmi tir. Ümmetten bazı,lar,n,n Hz. Muhammed'in en yak,n akrabası, Ali b. Ebû Tâlib'in halife olmas,n, istedi ini ama onun genç ve deneyimsiz olmas, nedeniyle kabul edilmedi ini zikretmi tir.³⁹⁵

Kaynaklar,m,zda, Hz Ebu Bekir'in Medinelilerin ço unlu undan biat ald,ktan sonra Hz. Ali'yi de getirtti i belirtilmektedir. Hz Ali'nin *öben Resulullah'ın ailesi efrâdı olarak kim olursa olsun (Emr'e) daha yakın olduğumuzun delillerini ortaya koyabilirim*" diyerek kendisiyle isti are edilmemesinden dolayı, memnuniyetsizli ini aç,kça beyan etti.³⁹⁶ Buna ra men bir rivayete göre orada biat etmi tir,³⁹⁷ bir rivayete göre ise alt, ay sonra Hz. Fat,ma'n,n vefat,ndan sonra biat etmi tir.³⁹⁸ Dolay,s,yla bize göre bu olay,n Hz. Ali'nin genç ve deneyimsiz olmas,yla ilgisi yoktur.

Armstrong'a göre, Hz. Ebû Bekir dönemi (632-634), k,sa ama önemliydi. Çe itli kabileler ümmetten ayr,lmak ve eski düzenlerine geri dönmek istemi lerdi.

³⁹³ Armstrong, *İslâm*, s. 39-40.

³⁹⁴ Hz. Peygamberin vefat,ndan sonra Ensâr'dan olu an bir grup Benû Sâide gölgeli inde Sa'd bin Ubâde'ye meyletiler. Ali b. Ebû Tâlib, Zübeyr b. Avvam, Talha b. Ubeydullah ise ayr,l,p Fât,ma'n,n evinde toplandı,lar. Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'ı alarak Benû Saide gölgeli ine gitti ve oradaki tart, malardan sonra Hz. Ebû Bekir'e biat edildi. bn Hi am, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, IV, 306-308. Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, IV, 37-43.

³⁹⁵ Armstrong, *İslâm*, s. 40-41.

³⁹⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, s. 1110-1111.

³⁹⁷ bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI, 306.

³⁹⁸ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, II, 1111.

Ama bu geni çapta bir dinden dönme olay, de il, sebebi tamamen politik ve ekonomik olan isyanlard,. Ama Armstrong'a göre, i in en ilginç yan,, isyanc,lar,n birço unun ba kald,r,lar,na dini mazeretler bulmaya çal, mas,d,r. Bunlar s,k s,k kendilerinin de Peygamber oldu unu iddia ediyor güya Kur'ân-, Kerîm tarz,nda vahiyler üretiyorlard,.³⁹⁹ Muhtemelen bu dinden dönme mücadeleleri s,ras,nda Müslümanlar, Hz. Muhammed'ın son ve en büyük peygamber oldu unu gerçekten anlamaya ba lam, lard,. Hz. Ebû Bekir ba kald,r,lara bilgelikle ve efkatle yakla t,, böylece Arabistan'ın birle mesini tamamlad,.⁴⁰⁰

Armstrong'a göre, Hz. Ömer döneminde Araplar Irak'a, Suriye'ye ve M,s,r'a dald,lar ve pe pe e çarp,c, zaferler kazand,lar. Kadisiye Sava ,nda Pers ordusunu bozguna u ratt,lar ve ba kentlerini dü ürdüler. Bizans mparatorlu u'ndan ise daha sert bir direni gördüler ve Bizans'ın Anadolu'daki topraklar,n, fethedemediler. Ancak Yermük Sava ,nda⁴⁰¹ (636) büyük zafer kazand,lar. 638'de Kudüs'ü⁴⁰², 641 y,l,na kadar Suriye⁴⁰³, Filistin ve M,s,r'a⁴⁰⁴ tamamen kontrol alt,na ald,lar. Armstrong'a göre, Hz. Peygamber'ın vefat,ndan bir as,r sonra slâm mparatorlu u, Pirenelere'den Himalayalara' kadar uzan,yordu.⁴⁰⁵

Armstrong'ın iddias,na göre, Hz. Ömer dünyay, fethetmek konusunda ilahi bir emir ald, ,na inanm,yordu ve Hz. Ömer ve sava ç,lar,n,n amac, tamamen pragmatikti. Ümmetin bütünlü ünü korumak için ortak bir faaliyet ve varl,k,lar,n,

³⁹⁹ Hz. Peygamber vefat edince birçok Arap kabilesi irtidat etti. Medine'de nifak zuhur etti. Benû Hanife kabilesi ile birçok kimse Yemâme'de peygamberlik iddias,nda bulunan Müseylemetü'd-Kezzab'ın saflar,na kat,ld,. Benû Esed ve Tay kabileleriyle birçok insan da yine peygamberlik iddias,nda bulunan Tuleyha el-Esedî'ye kat,ld,lar. bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI/315. Hâlid b. Velîd komutas,ndaki ordu bu ridde isyanlar, ile ilgilenirken Müseylimetü'd- Kezzâb'ın toplad, , orduyu da yenmi ve Müseylime de sava ta öldürülmü tür. bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI, 330.

⁴⁰⁰ Armstrong, *İslâm*, s. 40-42.

⁴⁰¹ Asl,nda Yermük Sava , Hz. Ebû Bekir zaman,nda Hâlid bin Velîd komutas,nda cereyan ederken Hz. Ebû Bekir'ın vefat, ve yerine Hz. Ömer'ın halife oldu u ile ilgili haber sava meydan,na ula m, t,r. bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VII, 12.

⁴⁰² Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, IV, 434-441; bnu'd-Esîr, *el-Kâmil*, II, 499-502.

⁴⁰³ bnu'd-Esîr, *el-Kâmil*, II, 402-407.

⁴⁰⁴ Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, V, 83-94; bnu'd-Esîr, *el-Kâmil*, II, 564-568.

⁴⁰⁵ Armstrong, *İslâm*, s. 44.

sürdürmek için de kazanç istiyorlardı. Asırlar boyunca Araplar yarımada, n d, n da kalan daha zengin topraklara akınlar yapmay, hayal etmi lerdı.⁴⁰⁶

Marshall Hodgson'a göre fetih Müslüman devletinin esas, kabul ediliyordu ve fetihlerden elde edilen ganimet divandaki derecelerine göre kayıtlı, erkekler ve nadiren kadınlara ferdî aylıklar halinde dağıtılıyordu. Devletin en çekici maddi kaynağı olan ganimetin dağıtılmasıyla birlikte, fetihleri sürdürmek de tabii ki arzulanır bir şey oldu. Ama gerçekte Hz. Ömer'in niyeti bu olmasa bile fetihler devam etti.⁴⁰⁷

Armstrong'un bu iddialarının fikri temelleri üzerindeki görüşlerimizi önceki sayfalarımızda belirttiğimiz için tekrar açıklama ihtiyacı hissetmediğimizi belirtmek isteriz.⁴⁰⁸

Armstrong'a göre, Kur'an-ı Kerim asla savaş, kutsal saymaz. Zorunlu kalmadıkça, takdirde savaşın mümkün olan en kısa sürede ve en az hasarla tamamlanması gerektiğini söyler ve öldürmeyi, saldırganlığı, talancıları, lanetler.⁴⁰⁹ Armstrong bu ifadelerini kullanırken Kur'an-ı Kerim'den Bakara 194,252, Maide 65 ve Hac 40-42. âyetlerini delil olarak göstermektedir. Bu âyeti kerîmelerden *“Haram ay haram aya karşılıktır. Hürmetler (dokunulmazlıklar) karşılıklıdır. Kim size saldırırsa siz de misilleme olarak saldırın. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah müttâkilerle beraberdir”*⁴¹⁰ âyeti ile, *“Onlar, başka değil, sırf rabbimiz Allah'tır dedikleri için yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler yıkılır giderdi...”*⁴¹¹ âyeti dışında diğer âyetler konuyla direkt ilgili görülmemiştir. Bu da Armstrong'un konuya olan vukûfiyet eksikliğini göstermektedir.

Bize göre Kur'an-ı Kerim gerektiğinde savaş, zorunlu kalmakta ama asırlardır yasaklanmaktadır. Bu konudaki âyetlerden birkaçını zikrelelim. *“Ey*

⁴⁰⁶ Armstrong, *İslâm*, s. 45.

⁴⁰⁷ Hodgson, *İslâmın Serüveni*, s. 150.

⁴⁰⁸ bk. sayfa 62-63.

⁴⁰⁹ Armstrong, *İslâm*, s. 46.

⁴¹⁰ Bakara 2/194.

⁴¹¹ Hac 22/40.

*Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir varış yeridir.*⁴¹² *Size savaş açanlarla Allah yolunda siz de savaşın, ancak aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez.*⁴¹³ *Haram aylar çıktığı zaman artık o müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, hapsedin, bütün geçit yerlerini tutun”;* *Müşrikler sizinle nasıl topyekün savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekün savaşın.*⁴¹⁴ *Fitne kalmayınca ve din yalnız Allah’ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse artık zulmedenlerden başkasına hiçbir düşmanlık yoktur.*⁴¹⁵

Armstrong’a göre, Hz. Ömer fethedilen topraklar, komutanlar,na payla t,rnak yerine, orada ya ayan halk,n ekip biçmesine ve düzenlerini sürdürmesine izin vermi ,⁴¹⁶ bunun kar ,l, ,nda da mparatorlu a vergi verilmesini sa lam, t,r. Armstrong, Müslümanlar,n ehirlere yerle mesine izin verilmedi ini bunun yerine stratejik noktalara, Kufe, Basra⁴¹⁷, Kum, Fustat gibi hudut kasabalar,n kuruldu unu belirtmi tir.⁴¹⁸

⁴¹² et-Tevbe 9/73.

⁴¹³ el-Bakara 1/190.

⁴¹⁴ et-Tevbe 9/5, 36.

⁴¹⁵ el-Bakara 2/193.

⁴¹⁶ Hz. Ömer’in Irak kuvvetleri genel komutan, Sa’ad b. Ebî Vakkâs’a yazd , mektupta *Mal, hayvan ve e ya olarak insanlar,n sana celbettiklerini topla. Onlar, müslümanlardan haz,r bulunanlara bölü tür. Arazi ve nehirleri i leyicilerine b,rak ki, onlar umum Müslümanlar,n at,yyelerine dâhil olsun. Mustafa Fayda, Hz. Ömer Zamanında Gayri Müslimler, stanbul 1989, s.8. Bu emirle fetihlerle birlikte ele geçen topraklar üzerinde ya ayan insanlar, ganimet statüsü d, ,nda b,rak,ld,klar, gibi bu insanlar hür say,lm, ve önceki ya am tarzlar,n, korumalar,na imkân vermi tir. Bu arada fethedilen topraklar,n da ,t,lmay, ,, yaln,zca ekonomik ve sosyal yönden de il, ayn, zamanda fetihlerin devaml,lık ilkesini ortaya ç,karmas, bak,m,ndan da önemlidir. Hz. Ömer’in bu uygulamalar, slâm Devleti hudutlar, içerisine giren bu insanlar,n, çok k,sa sürede bir yandan Müslümanlar, tan,mak, di er taraftan slâm dininin esaslar,n, ö renmek suretiyle, yeni dini benimsemelerini bütünüyle kolayla t,rn, t,r. Mustafa Fayda, Hz. Ömer Zamanında Gayri Müslimler, s. 195.*

⁴¹⁷ Kufe ve Basra’n,n kurulu uyla ilgili geni bilgi için bk. Taberî, *Târîhu’l-Umem ve’l-Mulûk*, V, 148-154; bnu’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 527-530.

⁴¹⁸ Armstrong, *İslâm*, s. 47.

Armstrong, Hz. Ömer'i 644'te Medine'deki bir camide kendisine uzun zamandır ki isel garaz, olan bir Pers sava esiri tarafından b,çaklan,p ehit edildi inde⁴¹⁹ bu zafer döneminin aniden sona erdi ini ifade etmi tir.⁴²⁰

Armstrong bundan sonra, Hz. Peygamber'in yak,n dostlar,ndan alt, ki inin⁴²¹ Hz. Osman'ı üçüncü halife olarak seçti ini, onun kendisinden önceki halifelerden daha zay,f bir ki ilik olmas,na ra men ilk 6 y,l,nda ümmetin güçlenmeye ve zenginle meye devam etti ini vurgulam, t,r.⁴²²

Armstrong'a göre, askerler yeni yerler fethedilmesine ra men huzursuzdu ve son on y,l içinde muazzam bir de i im geçirmi lerci. Sert göçebe hayat,ndan profesyonel ordunun tamamen farklı, ya ant,s,na girmi lerci. Bir yandan da Hz. Osman, en önemli pozisyonlar, kendi ailesinden olan insanlara vererek, Medine'deki Müslümanlar aras,nda huzursuzlu a neden olmu tu. 656 y,l,nda bu huzursuzluk aç,kça bir ba kald,r,ya dönü mü tü. Fustat'taki bir grup Arap asker haklar,n, aramak için Medine'ye dönmü ,⁴²³ istediklerini alamad,klar, için Hz. Osman'ın evini ku atarak onu ehit etmi ve Hz. Ali'yi yeni halife ilan etmi lerci.⁴²⁴

⁴¹⁹ Hz. Ömer, hicretin yirmi üçüncü senesinde sabah namaz, k,larken mihrapta Mu îre b. uðbe'nin kölesi Mecûsî as,ıl, Ebû Luðu Fîrûz tarafından b,çaklandı,. Fîrûz 13 ki iyi daha yaralad,ktan sonra intihar etti. bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VII, 141-142. Hz. Ömer ald, , yara nedeniyle üç gün sonra vefat etti. Taberî, *Târîhu 'l-Umem ve 'l-Mulûk*, V, 182-186.

⁴²⁰ Armstrong, *İslâm*, s. 47.

⁴²¹ Hz. Ömer kendisinden sonra halife seçiminin isti are usulüyle yap,lmas,n,, halifeyi alt, ki inin kendi aralar,nda seçmelerini vasiyet etti. Bu alt, ki i Hz. Peygamber vefat ederken kendilerinden raz, oldu u Hz. Osman, Hz. Ali, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf ve Sað b. Ebî Vakkâs idi. Bunlar Hz. Osman'ı halife seçmi tir. bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VII, 142.

⁴²² Armstrong, *İslâm*, s. 47.

⁴²³ Hz. Osman'ın yönetiminden memnun olmayan asi ki iler hicreti 35. senesi evval ay,nda M,s,r,l,lardan dört grup, Kufelilerden dört grup ve Basral,lardan bir grup te kil ederek Medine'ye do ru yola ç,kt,lar. Medine d, ,nda Zî Ha eb, Aves ve Zî Perve denilen yerlerde topland,lar. M,s,r,l,lar Hz. Ali'yi, Kufeliler Zübeyr'ı, Basral,lar da Talha'n,n halife olmas,n, istiyorlard,. Hz. Ali, Zübeyr ve Talha onlar,n isteklerini reddedip oradan topland,klar, yerlerden da ,l,p uzakla malar,n, istediler. Bunlar, dinlemeyen asi gruplar Medine'ye girdiler. 22 veya 40 gün kald,ktan sonra Hz. Osman'ı ehit ettiler. Taberî, *Târîhu 'l-Umem ve 'l-Mulûk*, V, 375-412; bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VII, 181-184.

⁴²⁴ Armstrong, *İslâm*, s. 49.

Kaynaklar,m,zda, asi gruplar,n Hz. Osmanø ehit ettikten üç gün sonra Hz. Aliøyi ikna edip halife seçtikleri ile ilgili kay,t vard,r.⁴²⁵ Ba ka bir kaynakt, Hz. Osmanøn ehâdetinden sonra insanlar,n Hz. Aliøye biat etmek istediklerini ama Hz. Aliønün bunu kabul etmedi ini ve onlardan kaç,p Amr b. Mebduløn bahçesine girdi ini, Talha ve Zübeyrøn de bulundu u grubun orada ,srar edip Hz. Aliøye bu görevi kabul ettirdiklerinden bahsedilir.⁴²⁶

Armstrongø göre, Hz. Peygamberøn evinde büyüyen ve iyi bir asker olan Hz. Ali tek tercih gibi görünmesine ra men, hâkimiyeti bütün Müslüman dünyas,nda kabul edilmiyordu. Hz. Aliønün destekçileri, Medineødeki Ensâr, Mekkeøde Emevî ailesinin yükseli ine kar , ç,kanlar ve hâlâ geleneksel göçebe ya am,n, sürdüren Müslümanlard,.⁴²⁷

Armstrong, Hz. Ali halife olduktan k,sa bir süre sonra, Hz. Osmanøn katillerini cezaland,amad, , için, Hz. Peygamberøn e i Hz. Ai e, akrabas, Talha ve Peygamber'in Mekkeli dostlar,ndan Zübeyrøn birle erek, Hz. Aliøye saldırmak üzere bir orduyla Medineøden Basraøya hareket ettiklerini belirtir. Armstrong, Hz. Aliønün, Hz. Osmanøn katillerini bulmaya istekli olmas,na ra men destekçilerinin böyle dü ünmedi ini ifade eder. Hz. Aliønün Kûfeøden bir orduyla Basraøya hareket etti ini ve bir devenin üstünde sava , izleyen Hz. Ai eøden dolay, Cemel (deve) Sava ,⁴²⁸ diye bilinen kar ,la mada isyanc,lar,n Hz. Ai e ve ordusunu kolayl,kla yendi ini⁴²⁹ de beyan eder. Sava tan sonra Hz. Aliønün taraftarlar,na en önemli pozisyonlar, verdi ini ve hazinesini onlar aras,nda payla t,rd, ,n, zikreder.⁴³⁰

Kaynaklar,m,za göre, Cemel Sava , sonunda Hz. Aliønün baz, taraftarlar,, Hz. Ai eønün ordusunda yer alan Talha ve Zübeyrøn adamlar,na ait mallar,n

⁴²⁵ Bu konudaki tart, malar için bk. Taberî *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, V, 448-458; bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VII, 237-238.

⁴²⁶ bnüð-Esîr, *el-Kâmil*, III, 190.

⁴²⁷ Armstrong, *İslâm*, s. 49.

⁴²⁸ bnüð-Esîr, *el-Kâmil*, III, 205; bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VII, 264.

⁴²⁹ Bu sava ta her iki taraftan be bin insan ölmü tür. Bu sava ,n asl,nda kolay geçmedi inin bir kan,t,d,r. Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, V, 575; bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VII, 256.

⁴³⁰ Armstrong, *İslâm*, s. 50.

kendilerine taksim edilmesini istemi lerd. Hz. Ali: *õHanginiz payına mü'minlerin annesi Aişe'nin düşmesini ister?õ* deyince susmu lard,. Bu sebeple Hz. Ali, Basra'ya girildi inde beytül-malın kap,s,n, açt, ve adamlar,ndan her biri oradan 500 dirhem ald,. amõ var,ld, ,nda da bir o kadar verece ini belirtti.⁴³¹

Armstrong, bu s,rada Muâviye'nin kendi ba kenti olan amõda bulundu unu ve yönetti i isyanc,lar,n Hz. Ali'nin halifeli ini kabul etmediklerini⁴³² ifade eder. 657 y,l,nda Yukar, F,rat civar,ndaki S,ffîn'de iki taraf,n bir anla ma yapmaya çal, t, ,n, ama görü melerden bir sonuç ç,kmad, ,n,⁴³³ ve Muâviye'nin askerlerinin m,zraklar,n,n ucuna Kurân-, Kerîm sayfalar,n, takarak tarafs,z Müslümanlar, hakem olmaya ça ,rd,klar,n, belirtir.⁴³⁴

Kaynaklar,m,za göre, Hz. Ali ve E ter en-Nehâf'nin sald,r,lar,yla çözünen am ordusu tam ma lubiyete mâruz kald,klar, s,rada aml,lar, m,zraklar,n,n ucuna takt,klar, Kurân-, Kerîm sahifelerini yükseltip: *õİşte bu sahifeler aramızda hakem olsun. İnsanlar ölüp tükendiler. Sınırları kim koruyacak? Müşrik ve kâfirlere karşı kim cihâd edecek? dediler. Bu i i tertip edenin Abdullah b. As oldu u söylenmi tir.*⁴³⁵

Yukar,daki olaya ra men Hz. Ali sava maya niyetliydi. Fakat sonradan Hâricîler grubunu te kil eden baz, ki iler ve onlara ba l, baz, Kur'an hâf,zzlar, kendi sonunun da Hz. Osman gibi olmamas, için ça r,ya uyup Allah'ın kitab,na icabet etmesini istediler.⁴³⁶ Hz. Ali istememesine ra men hakem olay,na raz, oldu. Sonuçta hakem olarak Ebû Musa el-E çârî ve Amr b. As seçilmi lerdir. Hz. Ali ve

⁴³¹ bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VII, 256.

⁴³² Hz. Ali Cemel Sava ,ndan sonra Basra'ya gitti. Basra'dan Muâviye'nin vali oldu u amõ Cerir b. Abdullah'a bir mektupla göndererek kendisine biat etmelerini istedi. Muâviye, Amr b. As ve aml,lar,n ileri gelenlerini toplayarak ne yapmalar, gerekti ini sordu. Onlar da Hz. Osman'ın katilleri öldürülmedikçe veya Hz. Ali onlar, kendilerine teslim etmedikçe biat etmeyeceklerini ve kendisiyle sava acaklar,n, belirttiler.

⁴³³ bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VII, 268-269.

⁴³⁴ Armstrong, *İslâm*, s. 51

⁴³⁵ bnüâ-Esîr, *el-Kâmil*, III, 316-318; bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VII, 283-284.

⁴³⁶ Geni bilgi için bk. Taberî, *Târihu'l-Umem ve'l-Mulûk*, V, 660-676; bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VII, 284.

Muaviye'nin, Ramazan ay,nda bu iki hakemin Dûmetu'd-Cendel ya da Ezrûh'ta verecekleri hükme uyacaklar, konusunda karar verilmi ti.⁴³⁷

Armstrong, hakem seçilen ki inin, Hz. Ali'nin aleyhine karar verdi ini⁴³⁸ ve güçlenen Muâviye'nin askerlerini Irak'a göndererek kendini halife ilan etti ini zikreder.⁴³⁹

Amstrong'a göre, Hz. Ali'nin taraftarlar,ndan baz,lar, hakem karar,n, kabul etmedi ve Kur'ân-, Kerim'ın ruhuna ayk,r, hareket edildi i gerekçesiyle ümmetten ayr,larak ba ,ms,z bir kumandan önderli inde kendi kamplar,na çekildi.⁴⁴⁰ Bu olay kaynaklar,m,zda öyle geçmektedir. Hz. Ali S,ff,n Sava , sonucunda Kûfe'ye döndü. Kûfe'ye girmek üzereyken askerlerinden 12 bin'e yak,n, ordudan ayr,ld,lar. Bu ayr,lanlar Hâricîler idi. Hâricîler *öHüküm ancak Allah'ındır* diyerek Hz. Ali'nin hakem olay,na itiraz etmi ler ve o nedenle ayr,lm, lard,r. Bunlar Harûrâ denen yere yerle tiler ve Hz. Ali'nin yapt, , baz, i leri protesto ettiler. Hz. Ali onlara bu i lerden vazgeçmeleri için Abdullah b. Abbas'ı gönderdi. Birçoklar, geri döndü ama orada kalanlar da oldu.⁴⁴¹

Armstrong'a göre, Hz. Ali bu isyanc,lar, bast,r,p eleba lar,n, öldürtmesine⁴⁴² ra men onlar taraftar toplamaya devam etti. Hâricîler daima

⁴³⁷ Taberî *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, V, 660-676; bnü'd-Esîr, *el-Kâmil*, III, 320; bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VII, 287-288.

⁴³⁸ Ebû Musa el-E'arî ile Amr b. As, Hz. Ali ile Muâviye'yi bu görevden uzakla t,rarak i i Müslümanlar,n ûras,na havale etme hususunda görü birli ine vard,lar. Toplanan insanlara karar, duyurmak için ayr, ayr, söz ald,lar. İlk söz alan Ebû Musa el-E'arî mutabakat gere i :*öBen şu anda Hz. Ali ve Muâviye'yi hilafet görevinden azlediyorum. Siz kendi işinizi yüklenin ve ehil gördüğünüz birini bu işe seçin*" dedi. Akabinde aya a kalkan Amr b. As: *öBu adamı işittiniz. O kendi temsilcisi bulunduğu Hz. Ali'yi görevden azletti. Ben de aynı şekilde onun adamını azlediyor, temsilcisi bulunduğu Muâviye'yi yerinde bırakıyorum. Çünkü o, Osman b. Affân'ın dostu ve velisidir.* ödiyerek siyasi bir manevra ile Hz. Ali'yi hilafetten uzakla t,rm, t,r. Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, V, 684; bnü'd-Esîr, *el-Kâmil*, III, 332; bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VII, 294. Geni bilgi için bk. Ahmet Önkâl, *öTahkim Olayı Üzerine Bir Araştırma*", *İstem*, sy. 2 (2003), s. 33-68.

⁴³⁹ Armstrong, *İslâm*, s. 51.

⁴⁴⁰ Armstrong, ae., s. 51.

⁴⁴¹ bnü'd-Esîr, *el-Kâmil*, III, 326-328; bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VII, 289-290.

⁴⁴² Hz. Ali ordusunu toplay,p Hâricîlerin üzerine gitti. Komutanlar, Abdullah b. Vehb b. Er-Râsibî ile birlikte ço unlu u öldürüldü. bnü'd-Esîr, *el-Kâmil*, III, 346; bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VII, 299-300.

az,nl,k olarak kalmalar,na ra men ümmet içinde yeni bir teolojik geli ime yol açt.,⁴⁴³

Amstrong'a göre Hz. Ali'nin Hâricîler'e sert davran, , Kûfe'de bile destek kaybetmesine sebep oldu ve sonuçta Hz. Ali, 661'de bir Hâricî taraf,ndan öldürüldü.⁴⁴⁴ Kaynaklar,m,za göre Hz. Ali Hârici biri olan bn Mülcem taraf,ndan hicretin 40. senesi Ramazan'ın 17. gecesinde ehit edilmi tir.⁴⁴⁵

Armstrong, Kûfe'de Hz. Ali'nin davas,na sad,k kalanlar,n o lu Hz. Hasan'ı halife aday, gösterdiklerini, ama onun Muâviye ile ekonomik bir anla ma yaparak 669 y,l,ndaki ölümüne kadar siyasî meselelere hiç kar, mad, ,n, iddia eder.⁴⁴⁶

Kaynaklar,m,za göre, Hz. Ali'nin vefat,ndan sonra o lu Hz. Hasan'a biat edildi. Hz. Hasan'ın etraf,nda olanlar Muaviye'ye sald,rmas, için bask, yapt,. Hz. Hasan sava istememesine ra men ordusunu toplayarak am'a do ru hareke etti. Kays b. Sad b. Ubâde'yi öncü birliklerle gönderdi. Kendisi de Medâin'de mola verdi. Burada Kays b. Sad b. Ubâde'nin öldürüldü ü ile ilgili bir yaygara ç,kt, ve askerler birbirlerinin mallar,n, ya malad,. Bu esnada Hz. Hasan da yaraland, ve yaral, halde Medâin'e giderek orada konaklad.,⁴⁴⁷

Askerlerinin da ,l,p gitmesine sinirlenen Hz. Hasan Muâviye'ye bir mektup gönderdi. Muâviye de Hz. Hasan'a elçiler gönderdi. Hz. Hasan gelen elçilere, kendisine Beytü'l-Mal'den 5 milyon dirhem ve Dâr Ebcerd'ın harac,n,n verilmesi, ayr,ca Hz. Ali'ye sövülmemesi artlar,n,⁴⁴⁸ kabul ederlerse müslümanlar,n kan,n,n ak,t,lmas,n, önlemek maksad,yla halifelikten vazgeçip

⁴⁴³ Armstrong, *İslâm*, s. 51.

⁴⁴⁴ Armstrong, ae., s. 52.

⁴⁴⁵ Taberî, *Târîhu 'l-Umem ve 'l-Mulûk*, VI, 62; bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VII, 339; geni bilgi için bk. bnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 387-396.

⁴⁴⁶ Armstrong, *İslâm*, s. 52.

⁴⁴⁷ Taberî, *Târîhu 'l-Umem ve 'l-Mulûk*, VI, 74-75; bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VIII, 16.

⁴⁴⁸ Bu maddelerden farklı olarak u artlar da zikredilir. 1- ntikam için Iraklılardan hiç kimse tutuklanmayacaktır. 2-Milliyetine bak,lmaks,z,n herkes emniyet içinde olacaktır. 3- lenmi suçlar,n tamam, affedilecektir. 4-Ahvaz'ın harac, y,ll,k olarak kendisine ödenecektir. 5-Karde i Hüseyin'e 2 milyon dirhem verilecektir. 5- Ha imo ullar,na da Ümeyye o ullar,na gösterilen yak,nl,k gösterilecek ve ayn, ekilde ihsanda bulunulacaktır. Ethem Ruhi F, lal,, öHasanö, *DİA*, XVI, s. 283.

idareyi Muâviye'ye bırakacağını söyledi. Artlar, kabul edildi ve bu şekilde yönetim bütünüyle Muâviye'nin eline geçti.⁴⁴⁹

Ayrıca, slâm tarihinde hicretin 41. yılında bu uzlaşma madan dolay, "öâmiü-cemâa" (birlik yılı) denilmiştir. Hz. Hasan, Muâviye ile anlaşma, bu şekilde Müslümanlar arasında kan dökülmesini önleme ve insanların kısa bir süre içinde olsa barış ve huzur içerisinde yaşamalarına vesile olmuştur. Hz. Hasan bu anlaşma madan sonra ailesiyle Medine'ye gitti ve hayatının geri kalanını, orada siyasetten uzak bir şekilde geçirdi.⁴⁵⁰ Bu sonuçlar göstermektedir ki Hz. Hasan maddiyat için değil ümmetin birliğinin bozulmaması için çaba sarfetmiştir. Hilafetten feragat edecek kişilerin karşı taraftan bir şeyler istemesini de çok görmemek gerekir.

Armstrong'a göre, ümmet tamamen yeni bir döneme girmiştir. Muâviye anlaşma kent yapma ve toplum içindeki birliği yeniden sağlamak için çalışmalara başlamıştır. Armstrong bu noktada çok önemli bir tespit bulunmaktadır. Ona göre gücün, Hz. Peygamber'in ve Dört Halife'nin başkentini Medine'den alınması politik bir olay olarak görünmesine rağmen, ümmet hem Hz. Peygamber'in ruhundan uzaklaşmış, hem de merkezini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmış gibi görünüyordu.⁴⁵¹

B. Emevîler

Armstrong'a göre, halife Muâviye (661-680) imparatorluğun bütünlüğünü sağlamaya çalıştı. Hz. Ömer'in, Araplar, nüfusun geri kalanından ayrıştırtma politikasını güçlendirdi. Aynı zamanda, bazı Müslümanların işgal edilen bölgelerde mülk sahibi olmasına devam etti ve slâmın inancına dönmeyi de pek teşvik etmedi. Böylece slâm, güçlü ve seçkin Arap seçkinlerinin dini olmaya devam etti.⁴⁵²

⁴⁴⁹ Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, VI, 74-75; bk. Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VIII, 16.

⁴⁵⁰ F. Lal, *öHasanö*, *DİA*, XVI, 283.

⁴⁵¹ Armstrong, *İslâm*, s. 52-53.

⁴⁵² Armstrong, *ae.*, s. 57.

Armstrong, ilk Emevî halifeleri mutlak hükümdarlar olmad, n,, Muâviye'nin hâlâ Arap efleri gibi devleti yönetti ini, Araplar, n krall, k sisteminden uzak durdu unu ve hanedanl, k sistemini de tan, mad, klar, n, belirtmi tir. Ama Armstrong, Muâviye'nin kendinden sonra yerine geçecek ki iyi garanti alt, na almak için Arap geleneklerinden kopmas, gerekti inin fark, nda oldu unu ve ölmeden önce o lu Yezid (680-683) veliaht olarak seçti ini⁴⁵³ ifade etmi tir.⁴⁵⁴

Armstrong, Yezid'in veliaht olmas, na halk, n isyan etti ini ve Kufe'deki îller'in, Hz. Ali'nin ikinci o lu Hz. Hüseyin'in hükümdar olmas, n, istediklerini ve bunun sonucunda da Hz. Hüseyin'in, içinde e leri ve çocuklar, n, n da bulundu u küçük bir taraftar gurubuyla Kufe'ye hareket etti ini belirtmi tir. Armstrong, Kerbelâ düzlü üne gelindi inde Emevî askerlerinin onu ve taraftarlar, n, ku att, , n, ve Hz. Hüseyin'in bebek o lu kuca ,nda ehit edildi ini⁴⁵⁵ de beyan etmi tir. Armstrong'a göre, Hz. Ali'nin öldürülmesi gibi Kerbela olay, da îller aras, nda insan hayat, na hâkim olan adaletsizli in bir örne i olarak kald, .⁴⁵⁶

Armstrong, Mekke ve Medine'de halife olarak görülen Abdullah b. Zübeyr'in ayaklanmas, n, n çok önemli oldu unu, bu ayaklanma neticesinde Emevîler'in 683'te Medine'yi ald, klar, n, ve Mekke'yi de almak istediklerini, ancak I. Yezid ve o lu II. Muâviye o y, l öldü ü için⁴⁵⁷ ku atmay, kald, rmak zorunda kald, klar, n, ⁴⁵⁸ ifade etmi tir. Abdullah b. Zübeyr'in yayg, n olarak halife

⁴⁵³ Taberî, *Târîhu 'l-Umem ve 'l-Mulûk*, VI, 240.

⁴⁵⁴ Armstrong, *İslâm*, s. 59.

⁴⁵⁵ Bu sava ta Hz. Hüseyin ve adamlar, ndan 72 ki inin öldürüldü ü, ehl-i beytinden ise 16, 17 veya 23 erke in öldürüldü ü ile ilgili rivayetler vard, r. bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VII, 190-191. Öldürülenlerin tam isimleri için bk. Taberî, *Târîhu 'l-Umem ve 'l-Mulûk*, VI, 399-401.

⁴⁵⁶ Armstrong, *İslâm*, s. 59-60.

⁴⁵⁷ Yezid'in ölümünün kendisini , s, ran bir maymun nedeniyle oldu u rivayet edilmi tir. Taberî, *Târîhu 'l-Umem ve 'l-Mulûk*, VI, 433-434. bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VIII, 239. Yezid, o lu II. Muâviye'yi kendisi hayattayken veliaht ilan etmi tir. Yezid öldükten sonra II. Muâviye'ye biat edilmi tir. Salih ve ibadet ehli olan II. Muâviye, hastal, , ndan sebep 40 gün veya 4 ay tahtta kalarak 21 ya ,nda vefat etmi tir. bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VIII, 240-241.

⁴⁵⁸ Yezid vefat edince Kâbe'ye s, , nan bn Zübeyr'i ku atma alt, nda tutan Husayn b. Nümeyr es-Sekûnî komutanl, , ndaki am ordusu, Mekke'den geri çekildi. bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VIII, 242.

kabul edildi ini⁴⁵⁹ ama Hicaz'da kald, n,, orta Arabistan'da ise Hâricî asilerin 684 y,l,nda ba ,ms,z bir devlet kurduklar,n, belirtmi tir.⁴⁶⁰

Armstrong, I. Muâviye'nin kuzeni Mervan ve o lu Abdülmelik ad,na sava an Suriyelilerin Kufe'de Hz. Ali'nin di er o lunu halife yapmak için ayaklanan asileri yendiklerini, 691 y,l,na kadar rakiplerinin hepsini ortadan kald,rd,klar,n, ve bn Zübeyr'i de bir sene sonra öldürdüklerini⁴⁶¹ vurgulam, t,r.⁴⁶²

Armstrong'a göre, Abdülmelik (685-705) Emevî hâkimiyetini yeniden sa lad, ve kararl, bir merkezile me politikas, izledi. Devletin resmi dili Arapça yerine Farsça oldu. 691'de Kudüs'te Kubbetu's-Sahra⁴⁶³ tamamland,..⁴⁶⁴

Armstrong'a göre, daha dindar olanlar,n kar ,t görü lerine ra men, Abdülmelik kendisinden sonra veliaht olarak I. Velid'i seçmi ti ve slâm dünyas,nda ilk kez hanedanl,k sistemi itirazs,z⁴⁶⁵ kabul edilmi tir. Armstrong I.Velid zaman,nda Müslüman ordular,n,n Kuzey Afrika'ya, fethetmeyi sürdürdü ünü ve spanya'da bir emirlik kurdu unu belirtmi tir.⁴⁶⁶

Armstrong, 732 y,l,nda Charles Martel Puvatya'da Müslüman ordusunu bozguna u ratt, ,nda⁴⁶⁷ Bat,l,lar,n bu ba ar,y, abartt, ,n, dile getirmi tir. Araplar,n slâm ad,na H,ristiyan dünyas,n, fethetmek gibi bir arzular, olmad, ,n,,

⁴⁵⁹ bn-i Zübeyr'e Basra, Kufe, M,s,r, Yemen, Horosan hatta am ehli bile biat etti. bn Zübeyr'in Hicaz ve çevresinde otoritesi güçlendi. bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VIII, 242.

⁴⁶⁰ Armstrong, *İslâm*, s. 60.

⁴⁶¹ Abdullah b. Zübeyr hicretin 73. Senesinde Mekke'yi 5 ay 17 gece ku atma alt,nda tutan Haccac b. Yusuf es-Sakafî ad,ndaki katil taraf,ndan öldürüldü. bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VIII, 334.

⁴⁶² Armstrong, *İslâm*, s. 60.

⁴⁶³ bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, VIII, s. 283.

⁴⁶⁴ Armstrong, *İslâm*, s. 61.

⁴⁶⁵ Daha sa l, ,nda biat ald, , için s,k,nt,lar ç,km, t,r. Geni bilgi için bk. Taberî, *Târihu'l-Umem ve 'l-Mulûk*, VII, 315-316; bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, IX, 64.

⁴⁶⁶ Armstrong, *İslâm*, s. 67.

⁴⁶⁷ Montgomery Watt'a göre, spanyal, Müslümanlar,n hezimete u rad,klar,na dair hiçbir alamet yoktur. Bilakis Müslüman spanya, yüzy,lar boyunca dimdik ayakta durabilmi , hatta bir müddet kudreti de artm, t,. Puvatye sava ,, Müslümanlar,n düzenledikleri karl, ak,nlar,n art,k sona erdi i anlam,na geliyordu. Watt, *İslâm Avrupa'da*, s. 26-27.

iklimi kötü, ganimeti az, ticaret fırsatı olmadı, , Avrupa'nın onlara çekici gelmedi ini iddia etmi tir.⁴⁶⁸

Montgomery Watt'a göre ise, 711 yılında Cebel-i Tarık Bo az,ın geçilmi olmas, Müslümanlar için, üç çeyrek asırdır devam eden büyüme ça ın, tabii bir sonucu idi. Daha doğrusu mütemadiyen ilerlemekte olan bir askerî operasyonun sadece bir parçasıydı. Yani cihâd, askeri bakımdan slâm devletinin büyümesine yardımcı olmasıyla men, gayri müslimleri doğrudan doğruya slâm'a sokmayı hedef almıştı. Fakat hareketin arkasındaki en büyük âmil ganimet toplamak arzusu idi.⁴⁶⁹

Yine Watt'a göre, İspanya'nın fethiyle Müslümanlar ile Avrupalılar arasındaki ticaret yavaş yavaş gelişti ve bu ticareti geliştirmede Müslüman Araplar çok faal rol oynadılar. slâm âlemi ile Avrupa arasındaki ticaret X. Yüzyıldaki belli bir seviyeye gelişti ve hacmi büyüdü.⁴⁷⁰

Watt, Müslümanların elinde olan ticaretin gerileme sebeplerini incelerken, Müslümanların talya ve Bizans'da Avrupa ile ticaret yapmayı arzu etmediklerini belirtmiştir. Watt'a göre, muhtemelen Müslümanlar, oralardaki ticaret hacminin kendileri için çok az olduğunu düşünmüşler veya malların nakli gayri müslimlerin eline terk edildiği takdirde daha iyi neticeler alacaklarını görmüşlerdir.⁴⁷¹ Bu ifadeler Armstrong'un Avrupa'nın Müslümanlara çekici gelmemesiyle ilgili düşüncesine temel oluşturulabilir.

Ticaretin doğrudan kültür ve uygarlık açısından Müslümanlar Avrupa'ya çok şey katmışlardır. August Bebel'e göre, Endülüs saraylarında ve eğitim yuvalarında çok sayıda Avrupalı öğrenci ve din adamı, soylu ve prenslerin kesildiği dönemlerde bir araya gelerek İspanya ve Sicilya'daki Arap egemenliğinin nimetlerinden yararlanmışlardır. Buralarda Avrupa'nın kuyusla

⁴⁶⁸ Armstrong, *İslâm*, s. 67.

⁴⁶⁹ Watt, *İslâm Avrupa'da*, s. 25-26.

⁴⁷⁰ Watt, *ae.*, s. 46-47.

⁴⁷¹ Watt, *ae.*, s. 47.

daha üst seviyede bir uygarlıkla tanıştı, ve onu değerlendirmedi.⁴⁷²

Armstrong'a göre, II. Ömer (717-720)'ün döneminin sonlarında imparatorluğunun bağımlı, dertteydi. II. Ömer İstanbul'u fethetmek için bir girişimde bulunmuştu fakat başarısızlıkla sonuçlandı, aynı zamanda ciddi oranda insan gücü ve ekipman kaybetmişti. Ayrıca halkın üzerindeki ağır vergilerin hafifletilmesi devletin gelir kaybına uğramasına neden olmuştu.⁴⁷³

Armstrong'a göre, II. Ömer'den sonra II. Yezid (720-724) ve I. Hişam (724-743) çeşitli isyanlarla ve giderek artan huzursuzlukla baş başa kaldılar. I. Hişam devleti merkezileştirerek yönetimini daha otokratik hale getirmiş ve ekonomiyi canlandırmıştır. Ama bu süreçte Peygamber'in amcası, Abbas ve oğlu Abdullah'ın soyundan geldiğini vurgulayan Abbasi grubu 743'te İran eyaletlerinde destek toplamaya başlamışlardır. Abbasi grubu, A ustos 749'da Kufe'yi işgal ettiler ve ertesi yıl Irak'ta halife II. Mansur'u yenerek Emevî devletine son verdiler.⁴⁷⁴

C. Abbasiler

Armstrong'a göre, Abbasiler kendilerini İslam, İslam, altın, sunarak destek topladılar, ama iktidara geldiklerinde bu dini kamuflaj, attılar ve mutlak monarşi planladılar, açkça gösterdiler. İlk Abbasi halifesi Ebu'l-Abbâs es Seffâh⁴⁷⁵ (750-754) ula bildiği tüm Emevi ailesini kılıçtan geçirdi. Ondan sonra Halife Ebû Cafer el-Mansûr⁴⁷⁶ (754-775) ise kendi hakimiyeti için tehdit olarak gördüğü tüm İslam liderlerini öldürttü. Oğlu Mehdî (775-785) ise, öMehdîo unvanını, alarak babasını döktüğü kana karışık iğler yumu atmaya çalıştı, olabilir.⁴⁷⁷

⁴⁷² Bebel, *Hizmet Muhammed ve Arap İslâm Kültürü*, s. 89-90.

⁴⁷³ Armstrong, *İslâm*, s. 67-68.

⁴⁷⁴ Armstrong, *ae.*, s. 70.

⁴⁷⁵ Kendisine Mustafa ve ayrıca Kasım da denilen Seffâh'ın hicretin 132. yılında Kufe'de biat edildiği tir. Hicrî 136'da çiçek hastalığından vefat etmiştir. bkz Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, X, 60.

⁴⁷⁶ Aslı Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas'ın kardeşi. Hicretin 136. Senesinde kendisine biat edildiği tir. bkz Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, X, 63,124.

⁴⁷⁷ Armstrong, *İslâm*, s. 71.

Armstrong Abbasilerin ba kentlerini önce Kufe'ye, sonra da Ba dat'a⁴⁷⁸ ta ,d,klar,n, belirtmi tir.⁴⁷⁹

Armstrong, halife Harun Re id'ın⁴⁸⁰ (786-809) ülkeyi eski tarz mutlak bir hükümdar gibi yönetti ini, eski samimiyetin yerini karma ,k bir görkemin ald, ,n,, hatta saray mensuplar,n,n, Araplar,n sadece Allah'a boyun e dikleri zamanda halifenin huzuruna ç,kt,klar,nda yeri öptüklerini iddia etmi tir. Armstrong, Harun Re id yönetiminde imparatorlu un benzeri görülmemi bir bar, ortam,na kavu tu unu, ayn, zamanda büyük bir kültürel de i imin geldi ini ifade etmi tir. Ayr,ca Abbasiler'ın iktidara gelmesine yard,m etmi olan Perslerden kurulu bir ordunun oldu unu ve halifenin onlar, kendi muhaf,zlar, gibi gördü ünü vurgulam, t,r.⁴⁸¹

Armstrong'a göre, halife Harun Re id ve maiyeti muazzam bir izolasyon alt,nda ya ,yor, Hz. Peygamber'ın kendisinin ve Dört Halife'nin sadeli ine tam bir tezat yarat,yordu. Kur'an-, Kerim'de belirtildi i gibi kendilerini dört kad,nla s,n,rlamak yerine, Sâsâni hükümdarlar, gibi devasa haremler kurmu lard,.⁴⁸²

Armstrong, Harun Re id'ın döneminin sonlar,nda, hilafetin doruk noktas,n, geride b,rakt, ,n,n aç,k oldu unu, modern ileti im araçlar, olmadan hiçbir devletin böylesi büyük bir alan, yönetmesinin mümkün olmad, ,n, ifade etmi tir. Harun Re id'ın imparatorlu u iki o lu aras,nda bölü türerek bu sorunu çözmeye çal, t, ,n, ama kendisinin ölümünden sonra karde ler aras,nda iç sava a⁴⁸³ neden oldu unu belirtmi tir. (809-813). Bu sava , kazanan Me'mun⁴⁸⁴

⁴⁷⁸ Râvendiler Kufe'de halife Mansûr'a saldı,r,nca, Mansûr Kufe'den ba ka kendisinin ve askerlerinin emin olabilece i bir ehir aramaya ba lad,. K,sa süre sonra Ba dat'a buldu ve oray, iskân etme karar, ald,. Hicretin 146. Senesinde Ba dat (Medinetü's-Selam) ehrinin in as, tamamlandı, ve Mansûr bu senenin Safer ay,nda ehre girip yerle ti. bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, X, 99.

⁴⁷⁹ Armstrong, *İslâm*, s. 71.

⁴⁸⁰ Babas, Mansur hicri 158'de vefat edince kendisine biat edildi. Mansur'ın ölmeden bir gün önce o luna biat yeniletti i de zikredilir. bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, X, 132.

⁴⁸¹ Armstrong, *İslâm*, s. 72.

⁴⁸² Armstrong, ae., s. 73.

⁴⁸³ Emin ile Me'mun aras,ndaki anla mazl,kla ilgili bk. bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, X, 232, 234.

⁴⁸⁴ Me'mun, karde i Muhammed el-Emin'ın öldürülmesiyle tam olarak iktidar, ele geçirmi tir. bn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, X, 252, 255.

(813-833) döneminde Kûfe ve Basra'da îllerin ayakland, n, (814-815) ve Horosanda bir Haricî isyan, ç,kt, n, vurgulam, t,r.⁴⁸⁵

Armstrong, Halife Mu'tas,mın⁴⁸⁶ (833-842) orduyu özel muhaf,zlar, haline getirdi ini, bu askerlerin Amuderya (Ceyhun) Nehrinin ötesinden toplanarak slâm inanc,na döndürülen Türk kölelerden olu turuldu unu⁴⁸⁷ ifade etmi tir. Türk askerleri ile Ba dat halk, aras,nda gerilim ya and, , için halifenin ba kenti Samarra'ya ald, n, ancak zamanla Türklerin, kontrolü Halife'nin elinden alacak kadar güçlendiklerini vurgulam, t,r.⁴⁸⁸

D. Osmanlılar

Armstrong'a göre, Mo ol devletleri çöktü ünde, bütün Anadolu küçük ve ba ,ms,z gazi devletlerine bölündü⁴⁸⁹ ve bu devletler, on üçüncü yüzy,l,n sonlar,nda, gerileme dönemindeki Bizans mparatorlu u ile toprak mücadelesine girdi. Bu devletlerden en küçü ü on dördüncü yüzy,l,n ba lar,nda giderek güçlenen Osmanl, ailesi⁴⁹⁰ taraf,ndan yönetiliyordu.1326 y,l,nda Osmanl,lar Bursa'y, alm, lar⁴⁹¹ ve ba kentleri⁴⁹² yapm, lard,.⁴⁹³

⁴⁸⁵ Armstrong, *İslâm*, s. 79.

⁴⁸⁶ Tam ad, Mu'tas,m Billah Ebû şhak b. Harun Re îd. Hicrî 218 senesinde karde i Me'mun'un vefat etti i gün kendisine biat edilmi tir. bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, X, 293.

⁴⁸⁷ Mutas,m çok say,da Türkî hizmetinde çal, t,r,d,. 20 bine yak,n Türk kölesi vard,., bn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, X, 309.

⁴⁸⁸ Armstrong, *İslâm*, s. 81.

⁴⁸⁹ Büyük Selçukluların Anadolu'yu istilalar, s,ras,nda Melik ah (1072-1092) devrinden ba layarak a iret halinde bulunan O uzların muhtelif boylar,ndan bir k,sm, Anadolu'ya sevk edilerek yeni elde edilen topraklara yerle tirilme siyaseti izlenmi ti. Daha sonra bu a iretler kendilerine iktâ (dirlik, t,mar) olarak verilen Bizans ile Kilikya hududundaki m,nt,kalarda geni lemi ler, Anadolu Selçuklu Devleti'nin ehemmiyetinin kalmamas, ve lhanîlerin zaaf,ndan istifade etmek suretiyle birer beylik kurmaya ba lam, lard,., Karaman, E ref, Germiyan, Hamito ullar, beylikleriyle daha sonra ortaya ç,kan Osmanl, Beyli i bunlardand,r. smail Hakk, Uzunçar ,l,., *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1947, I, 4-5.

⁴⁹⁰ Osmanl, Devletini kurmu olan ailenin, tarihi kay,tlara, etnik incelemelere ve mevcut damgas,na göre O uzların sa kolu olan Gün Han kolunun Kay, boyundan oldu u tespit edilmi tir. Uzunçar ,l,., *Osmanlı Tarihi*, I, 21.

⁴⁹¹ 1326'da önemli bir kuvvetle Bizansın elindeki Bursa'n, üzerine giden Orhan Bey bu ehrin güneyindeki Atranos (Orhan Eli) kalesini y,kt,ktan sonra Bursa önlerine gelmi , kaleyi kurtarmaktan ümidini kesmi olan kale beyi baz, artlarla Bursa'y, 6 Nisan 1326 tarihinde Türkler'e teslim etmi tir. Uzunçar ,l,., *Osmanlı Tarihi*, I, 33-34.

⁴⁹² Bursa'n, zapt,ndan sonra beylik merkezi buraya al,nm, ve ilk Osmanl, akçesi 1327'de burada bas,lm, t,r. Uzunçar ,l,., *Osmanlı Tarihi*, I, 34.

⁴⁹³ Armstrong, *İslâm*, s. 128.

Armstrong, 1329'da znik⁴⁹⁴ ve 1372 y,l,nda Bizans'ın büyük bir bölümünün Osmanlı topraklarına dâhil edildiğini, Osmanlı'nın başarısız, s,rr,n,n, devirme askerlerden oluştuğunu⁴⁹⁵ ve *öyeni asker*ö anlamına gelen isimleriyle tanınan Yeniçeriler olduğunu ifade etmiştir. Armstrong,1389'da Osmanlılar Sırbistan'daki Kosova Savaşı'nda Sırp ordusunu yendiklerini, Murat'ın öldürüldüğünü⁴⁹⁶ ama Sırp Prensi Lazar'ın yakalanarak idam edildiğini⁴⁹⁷ vurgulamıştır. Bunun, Sırp başarısızlığının sona ermesi anlamına geldiğini ve Sırpların bugün hâlâ Prensi Lazar'a ehit gözüyle bakıp, ulusal kahraman olarak algıladıklarını, ve slâm'ı karşı, güçlü bir nefretlerinin var olduğunu belirtmiştir.⁴⁹⁸

Armstrong'a göre, Osmanlı'nın ilerleyişi devam ediyordu ve Bizanslılar arasında kesinlikle çok seviliyorlardı. Eski imparatorluk darmadağın, Osmanlılar yeni bir düzen getirmiş, ekonomiyi canlandırmış, ve nüfusun büyük bir bölümü slâmı inancına yöneliyordu. 1402 y,l,nda Timur karşı,nda Ankara'da aldığı yenilgi büyüktü⁴⁹⁹ ama Timur'un ölümünden sonra kendilerini toparladılar. 1453 y,l,nda II. Mehmet (Fatih Sultan Mehmet)

⁴⁹⁴ Armstrong znik'ın fethini 1329 diye göstermiş ancak kaynaklarda 1330 tarihi geçmektedir. Joseph von Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, trc. Mehmet Ata, ts., ys., s. 9; Uzunçar ,I., *Osmanlı Tarihi*, I, 34;

⁴⁹⁵ Osmanlı Devletinde Yeniçeri ocaklarına asker temin eden iki önemli kaynak vardı. 1-Pençik o lanlar, ve Acemi Ocaklar, 2-Devirme usulü ve Acemi O lanlar., I. Murat Hüdâvendigar büyük Osmanlı Hukukçusu Karamanlı Rüstem'ın teklifi ve Çandarlı Halil Efendinin me ruiyetini izâh etmesi üzerine harpte esir alınan erkeklerden 5/1'ini asker ihtiyacına karşılamak üzere devlet hesabına almayı kanun haline getirmiştir. Osmanlı hukukunda buna Farsça5/1 hükmünde penç-yek denilmiş, halk telaffuzunda pençik adını almıştır. Yine belli bir kanun ve kaide çerçevesinde, sadece gayr-i Müslim Bulgar, Arnavut, Bosna yerlileri ve Ermenilerden, hem rızalar, dâhilinde hem de belli bir kâide dahilinde yapılmak artıyla her 40 hânedan bir tane, 14-18 yaş arasında, genci Osmanlı ordusunun temelini teşkil eden Yeniçeri Ocağına girmek veya sarayda önemli vazifeler yapmak üzere devirmişti. Ahmet Akgündüz-Said Öztürk, *Bilinmeyen Osmanlı*, İstanbul 2000, s. 44-46.

⁴⁹⁶ I. Murat Kosova Savaşı'nda Milo Kobiloviç adındaki bir Sırp asilzadesi tarafından öldürülmüştür. Bu şahıs Padişahın ayaklarına öpmek görüntüsüyle elde edilerek saklandı, hançeri çakarmış ve padişahın kalbine saplayarak ağırlı yaralanmasına ve sonradan vefat etmesine neden olmuştur. Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, 26; Uzunçar ,I., *Osmanlı Tarihi*, I, 138.

⁴⁹⁷ I. Murat yaralı haldeyken Lazar yakalanmış ve Lazar'ın idam kararı, verdikten sonra ruhunu teslim etmiştir. Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, 26; Uzunçar ,I., *Osmanlı Tarihi*, I, 138.

⁴⁹⁸ Armstrong, *İslâm*, s. 129.

⁴⁹⁹ Yıldırım Beyazıt Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilmiş ve Timur Bursa, Konya ve diğer ehirlere birliklerini sevk etmiştir. Osmanlı tarafından gale üryan Anadolu beylerinin memleketlerini yine kendilerine vermiştir. Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, 47-48; Uzunçar ,I., *Osmanlı Tarihi*, I, 168-169.

(1451-1481) yeni barutlu silahlar, kullanarak İstanbul'u fethetti ve tarihin akışını, değiştirdi.⁵⁰⁰

Armstrong, asırlar boyunca Müslümanların, adlarına Rumeli'de dedikleri Bizans imparatorluğunun, sınımları geri tutmay, baskınları, Halifelerin birbiri ardınca yenilgiyi kabul etmek zorunda kaldıkları,⁵⁰¹ ama Fatih Sultan Mehmet'in, eski bir hayali gerçekleştirdiğini⁵⁰² ifade etmiştir. Armstrong'a göre, Müslümanlar artık yeni bir çağın eşiğindedir. Moğol travması, atlatılmı, ve yeni bir güce kavuşmuşlardır. On beşinci yüzyılın sonlarında, sınımlı dünya, en büyük güç bloku haline gelmiştir.⁵⁰³

Armstrong'a göre, on beşinci yüzyılın sonlarında ve on altıncı yüzyılda, üç önemli sınımlı imparatorluk kuruldu: İran'da Safevî imparatorluğu, Hindistan'da Moğol imparatorluğu ve Anadolu, Suriye, Kuzey Afrika ve Arabistan'da Osmanlı imparatorluğu. Ama üç büyük imparatorluk, sınımlı devletçi geleneğine sırt dönerek mutlak monarşiler kurmuşlardır.⁵⁰⁴ Osmanlı imparatorluğu ise aynı zamanda tamamen şeriat kanunlarına göre yönetiliyordu.⁵⁰⁵

Armstrong, Osmanlı-Ulema ittifakı üzerinde incelemeler yapmış olan Ebu'ş-Şu'ud Çelebi'nin (1490-1574), *kadınların otoritelerini şeriatın muhafızı olan sultanlardan aldıklarını ve bu yüzden kanunları onun talimatlarına göre uygulamak zorunda olduklarını* belirten ifadesini zikrederek şeriatın, aslında tamamen tersini amaçlayarak gelişmiş olmasıyla beraber, mutlak monarşisi sistemini destekler hale geldiğini açıklamaya çalışmıştır.⁵⁰⁶

⁵⁰⁰ Armstrong, *İslâm*, s. 129.

⁵⁰¹ İstanbul 7 defa Arap halifelerinin komutanları tarafından kuşatılmıştır. Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, 119.

⁵⁰² İstanbul 3 defa Grekler, 3 Romalılar, 2 kere İspanya ve Tornaçyuz, 2 kez Bizans imparatorları, Aleksi Komnen ve Mihail Paleolog, 2 kez Bulgarlar, 1 Araplar, 1 Avarlar, 1 Slavlar, 1 Ruslar, 1 Latinler, 7 Araplar, 5 defa Türkler tarafından kuşatılmıştır. Fatih Sultan Mehmet'e nasip olmuştur. Hammer, *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, 119.

⁵⁰³ Armstrong, *İslâm*, s. 129-130.

⁵⁰⁴ Armstrong, *ae.*, s. 133.

⁵⁰⁵ Armstrong, *ae.*, s. 134.

⁵⁰⁶ Armstrong, *ae.*, s. 153.

Armstrong'a göre, dev bir gazi devleti olan Osmanlı, imparatorluğunun slâmî durumu, toplumcu ve mezhepçiydi. Müslümanlar kendilerini her taraftan saran kâfirlere karşı, slâmın muhafazakâr koruyucuları, olarak görüyorlardı.⁵⁰⁷

Armstrong'a göre, Ulema s.n.f.n halk üzerindeki etkisi, Osmanlı toplumunun önemli kesimlerini renklendiriyor, onlar, de i imin kaçınılmaz olduğu bir dönemde de i ime direnir hale getiriyordu. Sonuçta Batı'nın modernleştiği Müslüman dünyaya çarptı, şunda, ulemâ s.n.f, hâlâ eski ça ın kimliğiyle ya ad, , için insanlara yardım edemeyecek durumdaydı, ve dolayısıyla halk rehberlik için başka tarafa yönelmek zorundaydı.⁵⁰⁸

Armstrong, güçlü Osmanlı imparatorluğunun bile, tarım toplumunun sınırlamaları ötesine geçemediğini, askerî disiplinin zayıfladığını; o kadar ki sultanların artık mutlak gücü ellerinde tutamadıklarını, gördüklerini belirtmiştir. Armstrong, ekonominin gerilemesinin yozlaşmalara ve vergi kaçakçılığına zemin hazırladığını, gelirin düşmesine rağmen, yüksek s.n.f.n hâlâ lüks içinde yaşadığını⁵⁰⁹ ifade etmiştir. Ayrıca daha etkili Avrupalı rekabeti yüzünden ticaretin gerilediğini ve yerel valilerin kendi ceplerinden yediklerini, buna rağmen on yedinci yüzyıl boyunca imparatorluğun çökmediğini⁵¹⁰ canlı kültürel hayatın sürmeye devam ettiğini vurgulamıştır.⁵¹¹

Armstrong'a göre, on sekizinci yüzyılın sonlarına gelindiğinde, en uyanık Müslümanlar bile Avrupa'nın kendilerini geçtiğini kabullenmek zorunda kalmışlardır. Osmanlılar ilk dönemlerde sarsıcı yenilgiler yaşamışlardır, ama on sekizinci yüzyılda artık onlara karşı duramıyor, e itlermiş gibi davranıyorlardı. On altıncı yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman, Avrupalı tüccarlara diplomatik

⁵⁰⁷ Armstrong, *İslâm*, s. 153-154.

⁵⁰⁸ Armstrong, *ae.*, s. 154.

⁵⁰⁹ Örnek olması açısından bu olayı zikredebiliriz. 1648-1651 yılları arasında nâibe-i saltanat olan Kösem Sultan'ın iplerini ağızlarıyla yaptırmasıdır. Onun için bu döneme örneğin dönemi de denir. Başlıca olarak Kara Murat'ın çektiği iplerin hedefi servetlerini artırmak ve maalesef sefih sayılabilecek derecede hayatları, ya amaktır. Bu iplerden 39'u IV. Mehmet zamanında idam edilmiştir. Ahmet Akgündüz-Said Öztürk, *Bilinmeyen Osmanlı*, s. 197-198.

⁵¹⁰ Özellikle Köprülü Mehmet Paşa (1656-1661), oğlu Fazıl Ahmet Paşa (1661-1676) ve Merzifonlu Kara Mustafa Paşa (1676-1683) gayretleriyle ülke ayakta durmuştur. Ahmet Akgündüz-Said Öztürk, *Bilinmeyen Osmanlı*, s. 198-199.

⁵¹¹ Armstrong, *İslâm*, s. 154.

dokunulmazlık sağlam, t., Kanuni Sultan Süleyman bu anlaşmalar, yaptı, , zaman, Avrupalılar, dengi olarak görüyordu. Ama on sekizinci yüzyılda kapitülasyonlar, n Osmanlı, özerklikini zayıflattı, ⁵¹² anlaşım, t.; özellikle 1740'da, Osmanlı sınırları, içinde yaayan Hıristiyan halk, da kapsayacak şekilde genişletilip, onları, devlet kontrolünden çıkarması, önemli bir dönüm noktası oldu. ⁵¹³

Armstrong'a göre, on sekizinci yüzyılın sonlarına gelindiğinde, Osmanlı imparatorluğu kritik bir durumdaydı, ve ticaret hâlâ geriliyordu. Arap eyaletlerinde Bedeviler kontrolden çıkmıştı, ve yerel paşalar artık İstanbul tarafından yeterince etkili şekilde denetlenemiyordu. Onların çoğu yozlaşmıştı, ve halkı sömürüyordu. Ama Batı, bir zaferden dolayı erine koşuyordu. ⁵¹⁴

Armstrong'a göre, Sultan III. Selim, Avrupa'nın kitabından bir sayfa kopararak sadece orduda bir reform gerçekleştirdi. Batı standartlarına ulaşmak için, güç dengesini sağlamaya yetecek kadar sandı. 1789'da Fransa'dan getirtti iktisatçılarınla, çok sayıda askerî okul açtı, ve bu okullarda öğrencilere Avrupa dilleri, yeni Batı bilimleri ve modern savaş sanatları öğretilmeye başlandı. ⁵¹⁵ Sultan II. Mahmud, 1826 yılında Tanzimat Fermanı'nı yayımlayarak yenilerini kaldırdı, orduyu modernleştirdi ve yeni teknolojiyi tanıttı. 1839'da Sultan Abdülhamid, Gülhane Kararnamesini yayımlayarak halkla konumunu bir ölçüde eşitledi, imparatorluğun temel kurumlarında önemli reformlar peşin koymaya başladı. ⁵¹⁶ Armstrong, bu yapılan icraatların Batı tehdidini dizginlemeye yetmediğini, Müslümanların Osmanlı imparatorluğu kurulduğundan beri Batı'nı tamamen farklı bir toplumsal yapıya dönüştürdüğünü, sâlam dünyasının çok önüne

⁵¹² Yabancı devletlere kapitülasyonlar adı altında verilen imtiyazlar imparatorlukta yerli sanayi öldürmeye başlamıştı. Ayrıca, Amerika'nın keşfinden sonra oradan dünyaya yayılan altın ve kıymetli madenlere karşı, Osmanlı madenlerinin iyi değerlendirilememesi, tımar ve zeâmet sisteminin çöküşü, Avrupa'daki sanayilemenin hızlanması, karşı, Osmanlı sanayinde bir ilerleyişin olmaması, üstelik gitgide gerilemesi, Osmanlı pazarlarının yabancı malların istila etmesi ve altın darlığı gibi nedenler çöküşü sürekli arttırmaktaydı. Yücel Özkaya, *Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Ankara 1985, s. 241.

⁵¹³ Armstrong, *İslâm*, s. 156-157.

⁵¹⁴ Armstrong, *ae.*, s. 157.

⁵¹⁵ Armstrong, *ae.*, s. 157.

⁵¹⁶ Armstrong, *ae.*, s. 171.

geçti ini ve yak,nda dünya çap,nda güç sahibi olaca ,n, hâlâ anlamad,klar,n, iddia etmi tir.⁵¹⁷

Armstrong, Osmanl,larø,n, Avrupa tehdidini geri tutmak umuduyla Bat, s,n,rlar,nda ordular,n, yeniden düzene sokmaya çal, rken, çabalar,n,n yüzeysel kald, , için ba ar,s,zl, a mahkum olduklar,n,, Avrupaøy, kendi oyununda yenmek için, geleneksel bir tar,m toplumunun kendini tepeden t,rna a yenilemesi ve bütün sosyal, ekonomik, ilmî, dinî, ruhsal, politik ve entelektüel düzenlerini yeniden yapıland,rmas, gerekti ini beyan etmi tir. Armstrong, Osmanl,larø,n imkâns,z gibi görünen bu i i çok h,zl, bir ekilde yapmak zorunda olduklar,n,, çünkü Bat,ø,n,n bu yükseli i gerçekle tirmesinin neredeyse üç yüz y,l sürdü ünü vurgulam, t,r.⁵¹⁸

Armstronga göre bu, Avrupal,lar,n s,k s,k kibirli bir ekilde iddia etti i gibi slâmø,n temelde yetersiz olmas,ndan kaynaklanm,yordu. Her tar,m toplumunun s,n,rl, bir ömrü vard, ve tar,m toplumu ideallerinin son günlerini temsil eden Müslüman devletler, do al ve kaç,n,lmaz sonlar,na ula m, lard,; hepsi buydu. Modern ça öncesinde, bat,l, ve H,ristiyan mparatorluklar da benzer gerilemeler ve dü ü ler ya am, lard,. Daha önce ba ka slâm devletleri de benzer ekilde gerileyip çökmü tü. Ama her seferinde, Müslümanlar kendi küllerinin aras,ndan do rulan Anka Ku u gibi aya a kalkmay, ba arm, ve daha büyük ba ar,lara yönelmi lerd. Fakat bu kez farklıyd,. On sekizinci yüzy,l,n sonlar,ndaki Müslüman zayıfl, ,, Bat,ø,da tamamen farklı türde bir uygarl, n yükseli iyle çak, m, t, ve bu kez slâm dünyas, sorunun üstesinden gelmekte çok daha fazla zorlanacakt,.⁵¹⁹

E. Mezhepler

Armstronga göre, en sofu Müslümanlar kurulu düzeni Kur'ânø,n sosyalist mesaj, ile tehdit ettiler ve slâmø, yeni ko ullara uydurmaya çal, t,lar. Bunun neticesinde farklı çözümler ve mezhepler ortaya ç,kt,.⁵²⁰

⁵¹⁷ Armstrong, *İslâm*, s. 157.

⁵¹⁸ Armstrong, ae., s. 161-162.

⁵¹⁹ Armstrong, ae., s. 157-158.

⁵²⁰ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 254.

Armstrong'a göre, iç savaşlar birçok önemli soruyu doğurdu. Sadece ve inançlı liderlerini öldüren bir toplumun, Tanrıya rehber aldığı, nasıllı iddia edilebilirdi? Toplumuna nasıllı biri liderlik etmeliydi? Halife, en dindar Müslüman mı, (Hâricilerin inandığı gibi), Peygamber'in soyundan gelen biri mi (İfelerin savunduğu gibi) olmalı, yoksa bütün kusurlarına rağmen, barış ve birliği korumak adına, müminler Emevîler'i mi kabul etmeliydi? Birinci fitnesinde Hz. Ali mi, yoksa Muaviye mi haklıydı?⁵²¹

Armstrong, slâm dini ve dindarlığı, bu politik tartışmalar arasında biçimlenmeye başladığını belirtmiştir. Bu yeni Müslüman dindarlığı, güzel bir örneğinin Hasan-, Basrî⁵²² olduğunu zikretmiştir. Hasan-, Basrî'nin, Basra ehrinde dini bir reform başlattığını, inançlılara Kur'an-, Kerîm'e derin bir şekilde dalmayı, öğrettiğini, gerçek mutluluğun yolunun da Tanrı'nın iradesine mutlak teslimiyetten geçtiğini vurgulamış, bunu ifade etmiştir.⁵²³

Armstrong'a göre Hasan-, Basrî Emevîler'i destekliyordu⁵²⁴ ama hak ettikleri takdirde onları eleştirme hakkına sahip olduğunu da vurguluyordu. Tanrı'nın kararlarına, inceleyen bir tarz seçtiği için, Kaderîye⁵²⁵ olarak bilinen bir teolojiyi benimsemiştir. Bu teolojiye göre insanlar özgür iradeye sahipti ve eylemlerinden sorumluydu.⁵²⁶

Kaynaklarımızın göre Hasan-, Basrî'ye nispet edilen itikadî görüşler içinde en çok tartışılan, kader meselesidir. Bütün Mu'tezile⁵²⁷ kaynakları ile baz, Sünni

⁵²¹ Armstrong, *İslâm*, s. 62.

⁵²² Ebû Said el-Hasen b. Yesâr el-Basrî (v. 110/728). Basralı, mehur tabii, âlim ve zâhid. Süleyman Uludağ, *Hasan-, Basrî*, *DİA*, XVI, 291.

⁵²³ Armstrong, *İslâm*, s. 63.

⁵²⁴ Hasan-, Basrî ilke olarak devlete ve siyasi otoriteye başkaldırılmasına karşı, onu birtakım telkinlere, hatta zorlamalara rağmen isyanlara katılmamayı, ancak zalim ve zorba devlet adamlarına, hiç çekinmeden tenkit ederek baskı altındaki halkın hislerine tercüman olmuştur. Emevî halifelerini ve onların valilerini âdil olmaya davet etmiş, Muaviye'nin istediği bir yana bırakıp kılıç kuvvetiyle iktidara gelmesini, siyasi sebeplerle Ziyad b. Ebîhâfı kendi nesebine katmasını, Hucre b. Adî'yi haksız yere öldürtmesini ve lâik olmadıkça, halde oğlu Yezid'i veliaht tayin etmesini büyük bir hata olarak görmüştür. Süleyman Uludağ, *Hasan-, Basrî*, *DİA*, XVI, 292.

⁵²⁵ Sorumluluk doğuran fiillerin sadece insan iradesiyle gerçekleştiğini ileri süren ve bu fiillerde ilahi kaderi inkar eden itikadî mezhep. İlyas Üzümlü, *Kaderîye*, *DİA*, XXIV, 64.

⁵²⁶ Armstrong, *İslâm*, s. 63.

⁵²⁷ Ashâbu'l-Adl diye isimlendirilen Mu'tezile, Kaderîye ve Adliyye lakaplarıyla da anılan, İr. ehristânî, *Milel ve Nihal*, trc. Mustafa Öz, İstanbul 2008, s. 57.

müelliflere göre Emevî idaresinin, siyasi iktidarlar,n, ve icraatlar,n, me rula t,rnak için cebir görü üne dayanan kaderci bir anlay, , yaymaya çal, mas,na kar , Hasan-, Basrî, ö rencileriyle birlikte mücadele verip kullara ait ihtiyarî fiillerin ilahi takdirin zorlay,c, tesiri alt,nda gerçekte medi ini savunmu tur. Hasan-, Basrî kader konusunda Muçezileye benzer bu fikirleri ileri sürmü se de daha sonra ilk kanaatinden vazgeçerek ço unlu un mezhebine tabi olmu tur. Emevî halifesi Ömer b. Abdülazîzø Kaderiyyeøyi yeren bir risale yazmas, ve her türlü bidæati reddedip bidætç,larla bir arada bulunmay, bile ho görmemesi bunu göstermektedir.⁵²⁸

Montgomery Watt, Hasan, Basrî'nin bir Kaderø veya Kaderîøye yak,n oldu unun hem esasl, bir ekilde iddia edildi ini hem de iddetle reddedildi ini, bu tart, man,n onun sa l, ,nda veya ölümünden hemen sonra ba lad, ,n, ifade etmektedir. Ayr,ca Hasan, Basrî'nin bir zamanlar Kaderî bir görü e meyletti i ve sonra vazgeçti i yolundaki iddian,n erken dönem bir rivayette var oldu unu zikretmektedir.⁵²⁹

Armstrongø göre, Kaderîler, Emevî hâkimiyetini kabul ediyordu,⁵³⁰ çünkü toplumun bütünlü ünü koruma gücüne sahip oldu unu görüyorlard,; dolay,s,yla Emevîleri kâfir olarak gören ve ölümü hak ettiklerini söyleyen Hâricîlerø kar , ç,k,yorlard,. Hasan Basrî'nin ö rencisi olan Vâs,l b. Atâ⁵³¹ (v.748), bu iki a ,r, uçtan bir eyler al,p birle tiren bir orta yol ekolü⁵³² ba latt,. Mutezilîler, özgür insan iradesinin vurgulanmas,, saray,n lüks ya am tarz,n, ele tirilmesi ve bütün

⁵²⁸ Yusuf evki Yavuz, öHasan-, Basrîø, *DİA*, XVI, 305.

⁵²⁹ Montgomery Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri*, stanbul 1998, s. 120-121.

⁵³⁰ Emevîlerø'n, Allahøn halifeleri olduklar, ve iradelerinin ilahî olarak takdir edildi i ekindeki iddialar,, bir dereceye kadar kaderci görü lerin kötüye kullan,l, ,d,r. Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri*, s. 140.

⁵³¹ Vâs,l b. Atâ Mutezîle mezhebinin kurucusu say,lmaktad,r. Mürtekib-i Kebîre konusunda farklı bir anlay, a sahip olan hocas, Hasan-, Basrîøden ayr,lmas, ve onun Vâs,lø'n kendilerinden uzakla t, ,n, (içizâl) söylemesi sebebiyle Muçezîle isminin ortaya ç,kt, , zikredilir. İyas Çelebi, öMuçezileø, *DİA*, XXXI, s. 391.

⁵³² Ortaya ç,k, aç,s,ndan usûl-i hamsenin ilki say,lan menzile beyneð-menzileteyn esas,, Muçezîlenin zuhurunda ve orta yolu izlemesinde oynad, , rol sebebiyle zaman zaman bu ekol mensuplar,na Menâziliyye ad, da verilmi tir. Mesela Vâs,l b. Atâ, Hz. Ali ile Muâviye taraftarlar,ndan birinin hatal, oldu unu, fakat tespitinin mümkün olmad, ,n,, dolay,s,yla haklar,nda karara varmay,p konuyu Allahø havale edilmesi gerekti ini söylemi , hem Hz. Aliøyi hem de dü manlar,n, tekfir eden Hâricîlerøde her iki grubu mümin sayan Mürcie aras,nda ara bulucu olmak istemi tir. İyas Çelebi, öMuçezileø, *DİA*, XXXI, s. 396.

Müslümanlar, n e itli i aç,s,ndan Kaderîler ile hemfikirdi; ama *öTanrının Adaleti*ne⁵³³ yapt,klar, vurgu, ba kalar,na kar , istismarc, davranan Müslümanlar, ele tirme özelli i kazand,r,yordu.⁵³⁴

Armstronga göre, Mutezile orta yolu tuttu ve a ,r, konumdan kaç,nd,. Ama insan,n kendi kaderinin yazar, ve yarat,c,s, oldu unu savunan mutezile mensuplar, bu noktada Tanr,ın,n kadir-i mutlak oldu u dü üncesi ile çeli erek gelenekçilerle ters dü üyorlard,. Gelenekçiler, Mutezile^önin Tanr,ıy, a ,r, ak,lc, ve fazlas,yla insan biçimli gördüklerinden ikâyetçiydiler.⁵³⁵

Armstronga göre, di er bir ekol olan Mürcie⁵³⁶ ise, Hz Ali ve Muâviye aras,nda geçen olay, yarg,lamay, reddediyordu. Çünkü önemli olan bir insan,n manevi tabiat,yd,. Kurân^öa uygun olarak, Müslümanlar yarg,lamay, ertelemeliydiler. Emevîler haks,z yarg,lanmamal,, hak etmedikleri müddetçe geçersiz hükümdarlar olarak kabul edilmemeliydiler ama kutsal metnin d ,nda hareket ettiklerinde sert bir ekilde ele tirilmeliydiler.⁵³⁷

Kaynaklar,m,zda Mürcie, slâm toplumunu tehdit den Hâricî zihniyetine, Emevî-Hâ imî çeki mesine, Emevîlerin Hâricilerde di er muhaliflerine kar , ac,mas,z davran, lar,na ve mevâliyi küçük görmelerine, özellikle de Müslümanlar,n birbirlerini öldürmelerine tepki olarak do mu , uzla mac, ve birlik taraftar, siyasi bir f,rka ve Arap olmayan Müslümanlar,n temsil etti i zihniyet olarak ifade edilmektedir.⁵³⁸

⁵³³ Mu^ötezile^önin 5 esas,ndan biri de *Adl*’d,r. Mu^ötezile^öye göre adl, Allah^ön iyi (hasen) fiilleri i lemesi, kötü (kabih) fiillerin i lenmesinde etkisinin bulunmamas,d,r. İlyas Çelebi, *öMu^ötezile^ö*, *DİA*, XXXI, s. 396.

⁵³⁴ Armstrong, *İslâm*, s. 64.

⁵³⁵ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 259.

⁵³⁶ Çe itli tan,malar, yap,lan Mürcie, siyasi ve itikadî bir f,rka olarak Hz. Osman ve Ali ba ta olmak üzere, büyük günah i leyenlerin durumlar,n, Allah^öa b,rak,p, mânevi sorumluluklar, hakk,nda fikir beyan etmeyen topluluklar,n ortak ad,d,r. Sönmez Kutlu, *öMürcie^ö* *DİA*, XXXII, 41.

⁵³⁷ Armstrong, *slâm*, s. 65

⁵³⁸ Sönmez Kutlu, *öMürcie^ö*, *DİA*, XXXII, 41-42.

Armstrong'a göre, Kûfe'de ya am, bir tüccar olan Ebû Hanife⁵³⁹ (699-797)⁵⁴⁰ bu ekolün en önemli savunucularından biri⁵⁴¹ idi. slâm inancına daha sık, sarılm, yeni hukuk disiplininin fıkıh öncülüğünü yapmıştı; bu disiplin, hem slâmî dindarlık üzerinde büyük etki yapacak hem de Müslüman dünyasında temel yüksek eğitim disiplini haline gelecekti.⁵⁴²

Montgomery Watt, Hanefilik fıkıh mezhebinin, adından kendisinden aldığı, Ebu Hanîfe'ye, bazen bir Mürcî dendiğini fakat Sünnî fıkıh mezheplerinden daha sonraki devrin bazı müelliflerin onun Mürcî olduğunu inkâr ettiklerini ifade etmektedir. ehristanî'nin ona bir Sünnet-Mürciesi denebileceğini kabul ettiğini belirtmektedir.⁵⁴³

Armstrong'a göre, Ebû Hanife, Emevîler döneminde en büyük yasal uzman oldu ve Müslümanlar, bugün dahi izledikleri bir hukuk sistemi oldu. Kendisi pek bir şey yazmadı, ama öğrencileri onun öğretilerini gelecek kuşaklar için kaydetti.⁵⁴⁴

Abbâsîler devrinde Mürcî'nin manevî lideri Ebu Hanîfe'dir; bundan dolayı, Mürcî denince akla Ebu Hanife ve taraftarlar geliyordu. Kendisinden sonra Irak'taki öğrencileri onun daha çok fıkıhla ilgili görüşlerini sürdürürken, Belh,

⁵³⁹ Ebû Hanîfe Nu'man b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh. (v. 150/767). Hanefî mezhebinin imam, büyük müçtehid. 80/699 yılında Kûfe'de doğdu. Mustafa Uzunpostalcı, "Ebû Hanîfe", *DİA*, X, 131.

⁵⁴⁰ Kitabın aslında 767 tarihi olmasıyla beraber mütercim muhtemelen yanlışlıkla 797 tarihini vermiştir.

⁵⁴¹ Mutezile kader konusunda kendilerine muhalif olanlar, Mürcî diye isimlendiriyor, Hâricîlerden Vâdiyye de muhaliflerini bu adla anıyordu. Ebû Hanîfe'nin Mürcî diye anılması, Mutezile ve Hâricîlerin onun için kullandıkları, bu lakattan kaynaklanıyor olması, muhtemeldir. ehristânî, *Milel ve Nihal*, trc. Mustafa Öz, İstanbul 2008, s. 129. Mutezile taifesi büyük günah işleyen cehennemde ebedi kalmaz, günah miktarı, azap görür, belki Allah onu affeder diyenlere Mürcî namını verirdi. Bu itibarla, ki şüphesiz, Azam Ebû Hanîfe'ye ve arkadaşlarına, şüphesiz, Muhammed ve şüphesiz Ebû Yusuf'a Mürcî demişlerdir. Muhammed Ebû Zehra, *Ebû Hanîfe*, trc. Osman Keskiolu, Ankara 2005 s.164. Başka bir kaynağa göre, Havaric, Cehmiyye, Mu'tezile, Mü'ebbihe, Kaderiyye, Cebriyye, Mürcî ve şüphesiz, birer itikadî mezhep olarak kabul etmeye başladıkları, bir dönemde yetmiş Ebû Hanife, akaid ve kelâm dairesiyle Ehl-i Sünnet akidesinin oluşması, zemin hazırlayan âlimlerdendir. Yusuf İvki Yavuz, "Ebû Hanîfe", *DİA*, X, 138.

⁵⁴² Armstrong, *İslâm*, s. 65.

⁵⁴³ Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri*, s. 147.

⁵⁴⁴ Armstrong, *İslâm*, s. 66.

Rey, Nî âbur ve Semerkantdaki Mürciîler hem f, khî hem de itikadî görü lerini sürdürmeye çal, m, lard, r.⁵⁴⁵

Armstronga göre, Vahhâbilik,⁵⁴⁶ bugün Suudi Arabistanıda hâlâ uygulanan bir slâm biçimidir ve metnin kelimesi kelimesine yorumlanmas, yla erken dönem slâm geleneklerine dayanan püriten (kat, kuralc., ba naz) bir din anlay, , d, r.⁵⁴⁷

Armstronga göre, îâ,⁵⁴⁸ H, ristiyân dirili görü üne daha da yak, n dü ünceler geli tirdi. Hüseyinân trajik ölümünden sonra îiler ancak babas, Ali b. Ebî Tâlibân soyundan gelenlerin ümmetæ yönetici olabilece ini benimsediler ve slâm içinde ayr, bir mezhep oldular.⁵⁴⁹

⁵⁴⁵ Sönmez Kutlu, öMürchieö, *DİA*, XXXII, 43.

⁵⁴⁶ eyh Muhammed bn Abdülvehhab isimli Hanbelî fâkihi taraf, ndan ortaya konan mezhebin ismidir. Bu mezhebin felsefesi, slâmæ Hz. Peygamber zaman, ndaki sâfiyetine kavu turmak, bidâatlerden kurtarmakt., Arabistanıda zuhur eden Vahhabilik hareketi gittikçe büyüyen bir ehemmiyet kazand., Y, lmaz Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi*, s. 470.

⁵⁴⁷ Armstrong, *İslâm*, s. 155.

⁵⁴⁸ Hz. Peygamberân vefat, ndan sonra devlet yönetiminin Hz. Aliæ ve onun soyundan gelenlere aît oldu u dü üncesi etraf, nda birle en çe itli gruplar, n ortak ad, d, r. ehristanî, Milel ve Nihal, s. 136; Mustafa Öz, ö îaö, *DİA*, XXXIX, 111.

⁵⁴⁹ Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, s. 256-257.

SONUÇ

kinci dünya savaşı'nın sonlarında dünyaya gelen Karen Armstrong, gençliğinin yedi yılını, rahibe olarak geçirip Katolik bir zihniyetle yeti mesine rağmen, bu görevini devam ettirmemi, kendisini medyaya ve yazarlığa vermiştir. Bu amaçlardan sonra büyük dinler ve kurucular, hakkında çeşitli yazılı ve görsel eserler ortaya koymuştur.

Batılı bir yazar olmasına rağmen Armstrong, Hz. Muhammed (s.a.v.)'ın hayatını, objektif bir bakış açısıyla ele almaya çalışmış ve gerektiği yerlerde Batı zihniyetini ele almıştır.

Armstrong, Kur'an'ın nüzülü ve derlenmesi ile ilgili kaynakları, uygun bilgiler vermektedir. O, Kur'an'ın veciz bir ifadeye sahip olduğunu, çabuk okunup geçilecek bir kitap olmadığını, doğrudan bir zihin yapıyla ele alındığında Kur'an'ın barındırdığı ilahi gücü hissetmenin zor olmadığını ifade etmektedir.

Armstrong, Kur'an'ın Hz. Peygamber hakkında bir bilgi kaynağı olarak değerlendirilebileceğini, Kur'an'ın Hz. Peygamber'in ölümünden hemen sonra resmi olarak oluşturulmamış, sadece özgün olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir.

Armstrong, Hz. Muhammed'in be'erî yönünden ve barış yapısından oldukça etkilenmiştir. Onun Mekke gibi kavgacı ve karışık bir şehirde ortaya çıkarak zorunlu yaptıkları savaşlarda o toplumu barış politikasıyla uygulayarak dize getirdiğini belirtmiştir.

Armstrong, Batıda temel ele aldığı konularından biri olan Hz. Peygamber'in evliliklerine olumlu yaklaşımını ve Mekke gibi çok etnikli bir yaygın olduğu bir toplumda Hz. Muhammed'in sadece Hz. Hatice ile evli kaldığını vurgulamıştır, t.r. Medine'deki diğer evliliklerinin de politik olduğunu ifade etmiştir.

Armstrong, Hz. Muhammed'in ilk vahiy alma sürecini, sonrasında korkusunu, etine sığınmış, hemen hemen kaynakları, uygun olarak beyan etmiştir. Ayrıca Hz. Muhammed'in Mekke'de Müslümanları uyardığı, zulümden kurtulmalar için çareler aradığını, bu nedenle öAkabe'de denilen yerde Medinelili

insanlarla görü tü ünü ve bu görü melerin sonunda Medine'ye hicret karar, ald, ,n, vurgulam, t,r.

slâm'ın daha önce kendilerine bir Peygamber veya kitap verilmemi olan Arap toplumuna indi ini, Hz. Peygamberin onlar,n özlemine dindirdi ini ifade eden Armstrong, bu dinin as,rıların süren tektanrı,c, inanç sisteminin bir devam, oldu unu belirtmi tir.

Armstrong Hz. Peygamberden sonraki dönemin özellikle de dört halife döneminin siyasi çalkantılar, üzerinde durmu ve her dönemin ümmetin birli i kavramından bir uzaklaşma oldu unu vurgulamaya çal, m, t,r.

Armstrong ayrıca, mezheplerin oluşumu ve mezhep önderleri ile mensupların,o dönemde siyasi iradeyle olan bağ lar,n, veya mücadelelerini ifade etmeye çal, m, t,r.

Armstrong bütün bu olaylar, ele alırken önyargılarla hareket etmemeye gayret etmi ve objektif olmaya çal, m, t,r. Mesela Garânîk, Benû Kureyzâ ve diğer Yahudi kabileleriyle ilgili olaylar, o günün şartlarına göre değerlendirerek kaynaklar,m,zla örtü en olumlu sonuçlar ç,karm, t,r.

Eserlerinde gördü ümüz en belirgin olumsuz fikirleri cihad ve seriyyelerle ilgilidir. Armstrong slâm'ın sava dini olmad, ,n, açıklamaya çal, ,rken 'cihad' kavram,n, pasif duruma dü ürmü , özellikle ilk gazve ve seriyyeleri de 'ya mac,lık olarak nitelendirmi tir.

Armstrong eserlerini oluştururken din mensupların, rencide edecek veya tahrik edecek ifadelerden sak,nm, t,r. Dil olarak sade ve anlaşıl,r bir dil kullanm, t,r.

Armstrong'un diğer oryantalistlerden ayrıran en temel özelli i Hz. Muhammed'ı slâm'ın peygamberi olarak kabul etmesi ve onun insanlık anlay, ,na bir Müslüman kadar hayranlık duymas,d,r. Hz. Muhammed'ı gerçekten anlamaya çal, t, , için de eserlerini Müslüman duyarlı, ,na yakın bir şekilde oluşturmu tur.

KAYNAKÇA

- A ar., Murat, "Örnyantalist Tarihçili e Kar , Oksidental Tarihçilikö, *Marife*, sy. 3, (2006), s. 413-423.
- Akgündüz, Ahmet-Öztürk, Said, *Bilinmeyen Osmanlı*, Osmanlı, Ara t,rmalar, Vakf,, stanbul 2000.
- Al,c., Mustafa, *Müslüman-Hiristiyan Diyalöğü*, z Yay,nc,l,k stanbul 2005.
- Arl., Alim, *Oryantalizm, Oksidentalizm ve Şerif Mardin*, Küre Yay,nlar,, stanbul 2004.
- Armstrong, Karen, *Hız. Muhammed: İslâm Peygamberinin Biyografisi*, Koridor Yay,nc,l,k, stanbul 2005.
- _____, *The Battle for God*, Random House, New York 2001.
- _____, *İslâm: Kısa Bir Tarih*, trc. Selim Yeniçeri, Koridor Yay,nc,l,k stanbul 2008.
- _____, *Tanrı'nın Tarihi*, trc. Oktay Özel-Hamide Koyokan-Kudret Emiro lu, Ayraç Kitabevi Yay,nlar,, Ankara 2008.
- _____, *Through The Narrow Gate*, St. Martin Press, New York 1981.
- _____, *The Spiral Staircase: My Climb Out of Darkness*, Knopf, New York 2004.
- _____, *Muhammed: Prophet for Our Time*, Published by Harper Perennial, Londra 2007.
- _____, "Muhammad", *Encyclopedia of Religion*, Second Edition, Ed. Lindsay Jones, IX, NewYork 2005, s. 6220-6225.
- Atçeken, smail Hakk., "ÖBaz, Oryantalistlere göre Asr-, Saadette Yahudilerö, *İstem*, (Ek say,-1), (2008), s. 229-253.
- Ate , Ali Osman, *Oryantalistlerin Hız. Peygamberle İlgili İddialarına Cevaplar*, Beyan Yay,nlar,, stanbul 1996.
- Avc., Casim, *Hız. Muhammed'in Peygamberlik Öncesi Hayatı*, Hayykitap, stanbul 2008.
- Bayraktar, brahim, "Müste rikler ve Hız. Peygamberø Bak , lar,ö, *AÜİFD*, sy. 21, (2004), s. 7-61.

- Bebel, August, *Hz. Muhammed ve Arap İslâm Kültürü*, trc. S,dd,k Çelik-Hasan Erdem, Arya Yay,nc,l,k, stanbul 2011.
- el-Belâzûrî, mam Muhammed b. Yahya b. Cabir (v. 279/892), *Kitâbu Cümel min Ensâbi'l-Eşraf*, n r. Süheyl Zekkar-Riyad Zirikli, I-XXIII, Beyrut 1996.
- Berki, Ali Himmet-Keskio lu, Osman, *Hâtemü'l-Enbiya Hz. Muhammed'in Hayatı*, Diyanet leri Ba kanl, , Yay,nlar,, Ankara 2006.
- Bir, ,k, Abdülhamit, öKur'anö, *DİA*, XXVI, Ankara 2002, s. 385-388.
- Bulut, Yücel, öOryantalizmö, *DİA*, XXXIII, stanbul 2007, s. 428-437.
- Ça r,c,, Mustafa, öArap: slâmödan Önce Araplarda Dinö, *DİA*, III, stanbul 1991, s. 316-321.
- Davuto lu, Ahmet, öBat,øda slâm Çal, malar, Üzerineö, Bat,øda slâm Çal, malar, Sempozyumu, Diyanet leri Ba kanl, , Yay,nlar, Ankara 2003, s. 23-39.
- Dere, Ali, öDo u ve Bat, Kar ,la mas,nda Bir Süreç: Oryantalizmö, Bat,øda slâm Çal, malar, Sempozyumu, Diyanet leri Ba kanl, , Yay,nlar, Ankara 2003, s. 57-80.
- Delcambre, Annemarie, *Allah'in Resülü Hz. Muhammed*, Yap, Kredi Yay,nlar,, stanbul 2004.
- Dozy, Reinhart Peter Anne, *İslâm Tarihi*, trc. Vedat Atilla, Gri Yay,nlar,, stanbul 2006.
- Duman, Zeki, *Beyânu'l-Hak*, I-III, Fecr Yay,nevi, Ankara 2008.
- Çelebi, lyas, öMuætezileö, *DİA*, XXXI, stanbul 2006. s. 391-401.
- Ebu Zehra, Muhammed, *Ebu Hanife*, trc. Osman Keskio lu, Diyanet leri Ba kanl, , Yay,nlar, Ankara, 2005.
- Fayda, Mustafa, öMuhammedö, *DİA*, XXX, stanbul 2005, s. 408-478.
- _____, *Hz. Ömer Zamanında Gayri Müslimler*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay,nlar,, stanbul 1989.
- F, lal,, Ethem Ruhi, öHasanö, *DİA*, XVI, stanbul 1997, s. 282-285.
- Görgün, Hilal, öBat, Dünyas,ö, *DİA*, XXX, stanbul 2005, s. 476-478.
- Günel, Fuat, öHiraö, *DİA*, XVIII, stanbul 1998, s. 121-122

- Hakyemez, Cemil, ÷Oryantalistlere Göre Hz. Muhammed , *İslâmi İlimler Dergisi*, (2006) sy. 1, s. 161-176.
- Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, trc. Salih Tu , I-II, rfan Yay,nc,l,k, stanbul 1990.
- _____, *el-Vesâiku's-Siyâsiyye*, trc. Vecdi Akyüz, Kitabevi, [ts].
- Hammer, Joseph von, *Osmanlı Devleti Tarihi*, I, trc. Mehmet Ata, [ys], [ts].
- Harman, Ömer Faruk, Kurn-, Kerîm ve Kitâb-, Mukaddes, *DA*, XXVI, Ankara 2002, s. 412-414.
- Hasan, H. brahim, *İslâm Tarihi*, I-VI, Kay,han Yay,nlar,, stanbul 1996.
- Hodgson, Marshall G.S, *İslâm'in Serüveni*, trc. zzet Akyol v.d r., z Yay,nc,l,k, stanbul 1993.
- Hourani, Albert, *Batı Düşüncesinde İslâm*, trc. M.Kr at Atalar, P,nar Yay,nlar,, stanbul 1996.
- Hüseyin, Asaf-Olsen, Robert-Kure i, Cemil, *Oryantalistler ve İslâmiyatçılar*, nсан Yay,nlar,, stanbul 1989.
- bn Hi m, Eb Muhammed Celleddin Abdülmelik (v. 218/833), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I-IV, Beyrut 1936.
- bn Kesîr, Ebd-Fida mmuddin smail b. Ömer (v. 774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-VIII, tah. Mustafa es-S,bb,ka v. d r., Beyrut 1992.
- bn Manzr, Ebu-Fazl Cemlddn Muhammed b. Mukerram b. Manzr, (v. 711), *Lsanu'l-'Arab*, IV, Beyrut 1990.
- bn Sd, Eb Abdullah Muhammed b. Sad b. Meni (v. 230/844), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I-VIII, Beyrut [ts].
- bnd-Esîr, Ebd-Hasan zzeddin Ali b. Muhammed (v. 630/1232), *el-Kâmil fi't-Târih*, I-XII, Beyrut 1982.
- bnd-Kelbî, Hi m b. Muhammed (v. 204/820), *Putlar Kitab*, trc. Beyza D ngen, Ankara 1969.
- Kandemir, M. Ya ar,  Hatice, *DA*, XVI, stanbul 1997, s. 465-466.

- Kapar, Mehmet Ali, *öEbû Cehilö, DÍA, X,* stanbul 1994, s. 117-118.
- Kara, Seyfullah, *öHz. Peygambere Kar , Oryantalist Bak, ve Bu Bak, ,n K,r,lmas, ,*
AÜİFD, sy. 23, (2005), s. 145-169.
- Karaman, Hayreddin vd., *Kur'ân Yolu Türkçe Tefsir ve Meal, I-V,* Diyanet leri
Ba kanl, , Yay,nlar,, Ankara 2008.
- Kazanc., A.Lütfi, *öBîsetö, DÍA, VI,* stanbul 1992, s. 217-218.
- Kaya, Remzi, *öEhl-i Kitapö, DÍA, X,* stanbul 1996, s. 516-519.
- Koç, M. Akif, *öOryantalistlerin Rivayetlerin Güvenirlili i Konusundaki Farkl,
Yakla ,mlar,ö, Batıda İslâm Çalışmaları Sempozyumu,* Diyanet leri Ba kanl, ,
Yay,nlar, Ankara 2003, s. 329-335.
- Kontny, Oliver, *öÜçgenin Taban,n, Yok Sayan Pythagoras: Oryantalizm ve Ataerkillik
Üzerineö, Doğu Batı,(Oryantalizm-I), sy. 20,* Ankara 2002.
- Köksal, M. As,m, *İslâm Tarihi, I-VIII,* Köksal Yay,nc,l,k, stanbul 1999.
- Kutlu, Sönmez, *öMürchieö, DÍA, XXXII,* stanbul 2006. s. 41-45.
- Kuzgun, aban, *öHanîfö, DÍA, XVI,* stanbul 1997, s. 35-39
- Lings, Martin, *Hz. Muhammed'in Hayatı,* trc. Nazife i man, nsan Yay,nlar,, stanbul
2006.
- Mutman, Mahmut, *öOryantalizmin Gölgesi Alt,ndaö, Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel
Fark, leti im Yay,nlar,, stanbul 1996.*
- Önkal, Ahmet, *öAkabe Biatlar,ö, DÍA, II,* stanbul 1989. s. 211.
- _____, *öTahkim Olay, Üzerine Bir Ara t,rmaö, İstem, sy. 2 (2003), s. 33-68.*
- Öz, Mustafa, *ö îa-De erlendirmeö, DÍA, XXXIX,* stanbul 2010. s. 120-121.
- Özkaya, Yücel, *Osmanl, Kurumlar, ve Osmanl, Toplum Ya ant,s,, Kültür ve Turizm
Bakanl, , Yay,nlar,, Ankara 1985.*
- Öztuna, Y,lmaz, *Osmanlı Devleti Tarihi,* Faisal Finans Kurumu Yay,nlar,, stanbul 1986.
- Rodinson, Maxime, *Hz. Muhammed,* trc. Atilla Tokatl,, Sosyal Yay,nlar,, stanbul 1994.
- Said, Edward W., *Şarkiyatçılık,* trc. Berna Ülner, Metis Yay,nlar,, stanbul 1999.

- Said, Havva, *el-Esâs fî's-Sünne*, trc. Abdurrahim Ali Ural v.d r., I-VII, Hikmet Ne riyat, stanbul 1989.
- Sar,çam, brahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Diyanet leri Ba kanlı, , Yay,nlar,, Ankara 2005.
- Schimmel, Annemarie, *Hz. Muhammed*, trc. Ok an Aytolu, Profil Yay,nlar, stanbul 2007.
- S,bai, Mustafa, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, Beyan Yay,nlar,, stanbul 1993.
- Suruç, Salih, *Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı*, I-II, Nesil Yay,nlar,, stanbul 2004.
- akir, Muhammed, *İslâm Tarihi*, I-VIII, Kahraman Yay,nlar,, stanbul 1994.
- ehristânî, Muhammed b. Abdülkerîm, (v. 548/1153), *el-Milel ve 'n-Nihal*, trc. Mustafa Öz, Litera Yay,nc,l,k, stanbul 2008.
- et-Taberî, Ebû Câfer Muhammed b. Cerîr, (v. 310/922), *Târihu 'l-Ümem ve 'l-Mulûk*, I-XIII, n r. Muhammed Ebuđ-Fazl brahim, Beyrut 1987.
- _____, *Câmiu 'l-Beyân an Te 'vîl-i Âyi 'l-Kur'ân*, n r. Muhammed Ali es-Sâbûnî-Salih Ahmed R,za, trc. Mehmet Keskin, II, Hikmet Ne riyat, stanbul 2006.
- Uluda , Süleyman, õHasan-, Basrîö, *DİA*, XVI, stanbul 1997. s. 291-293.
- Uzunçar ,l,, smail Hakk,, *Osmanlı Tarihi*, I, Türk Tarih Kurumu Bas,mevi, Ankara 1947.
- Uzunpostalc,, Mustafa õEbû Hanîfeö, *DİA*, X, stanbul 1994. s. 131-138.
- Ümerî, Ekrem Ziya, õOryantalizmin Sünnet ve Siyer lmine Yakla ,m,,ö trc. Adil Yavuz, *SÜİFD*, sy. 16, (2003), s. 231-251.
- Üzüm, İyas, õKaderiyyeö, *DİA*, XXIV, stanbul 2001. s. 64-65.
- Tümer, Günay, õDinö, *DİA*, IX, stanbul 1994, s. 312-320.
- Vâkidî, Muhammed b. Ömer, (207/822), *Kitâbu 'l-Meğazî*, I, Dâruđ-Kitâbiđ-Âlemiyye, Beyrut 2004/1424.
- Watt, W. Montgomery, *Muhammed Mekke 'de*, trc. M. Rami Ayas-Azmi Yüksel, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay,nlar,, Ankara 1986.

- _____, ÷Oryantalistlerin İslâm Ara tırmalar,ö, trc. Talip Küçükcan, *DEÜİFD*, sy. 7, (1992), s. 411-421.
- _____, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri*, Birle ik Yay,nc,l,k, stanbul 1998.
- _____, *İslâm Avrupa'da*, trc. Hulusi Yavuz, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay,nlar,, stanbul 2000.
- _____, *İslâm Nedir?*, trc. Elif R,za, stanbul 1993.
- Yavuz, Yusuf evki, ÷Hasan-, Basrî: Akaide Dair Görü leriö, *DİA*, XVI, stanbul 1997, s. 305-307.
- _____, ÷Ebû Hanîfe-Akaide Dair Görü leriö, *DİA*, X, stanbul 1994. s. 138-143.
- Yağkûbî, Ahmed b. Ebî Yağkûb b. Cağfer b. Vehb, (v. 294/870), *Târîhu'l-Ya'kûbî*, n r. Abdüel-Emir Minha, I, Beyrut 1413/1993.
- Y,ld,r,m, Suat, ÷Üstad Muhammed Hamidullahçtan Kalan Ho Sadaö, *Yedi İklim*, c. XVI/157, (2003), s. 36.
- Yavuz, Yusuf evki-Ünal, Zeki, ÷Cebrâîlö, *DİA*, VII, stanbul 1997, s.202-204.
- Zakzuk, M. Hamdi, *Oryantalizm veya Medeniyet Hesaplaşmasının Arka Planı*, trc. Abdülaziz Hatip, Yeni Akademi Yay,nlar,, zmir 2006.
- Zübeyr b Bekkâr, (v. 256/870) *el-Müntahâb min Kitab-i Ezvâci'n-Nebî*, n r. Sekine e - ehabi, Beyrut 1983.

INTERNET KAYNAKLARI

- <http://www.tumgazeteler.com/?a=2617652> [03/05/2009].
- <http://www.bilgi.com/Karen-Armstrong> [14/04/2009].
- http://www.bookbrowse.com/biographies/index.cfm?author_number=423 [14/04/2009].
- http://en.wikipedia.org/wiki/Karen_Armstrong [14/03/2009].
- <http://www.baktabul.net/edebiyatcilar-sairler/18277-dante-1265-1321-dante-hayati-biyografisi-dante-kimdir.html>,[03.10.2011].

<http://www.msxlabs.org/forum/yunan-mitolojisi/309160-panteon-panteon-nedir-panteon-hakkinda.html#ixzz1ZhosjG8M>, [03.10.2011].

[http://tr.wikipedia.org/wiki/J%C3%BCpiter_\(mitoloji\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/J%C3%BCpiter_(mitoloji)), [03.10.2011].

<http://www.sonpeygamber.info/karen-armstrongun-iki-kitabi-uzerine-degerlendirme2>, [03.10.2011].

<http://www.nytimes.com/2009/10/04/books/review/Douthat->[03.10.2011]

<http://www.salon.com/books/int/2006/05/30/armstrong>, [03.10.2011].

http://en.wikipedia.org/wiki/Karen_Armstrong=Reception, [03.10.2011].

ÖZET

Karen Armstrong'un Siyer ve slâm Tarihine Bakış, adlı bu çalışmada Giriş ve Sonuç olmak üzere iki temel bölüme ayrılmıştır.

Çalışmanın Giriş kısmında araştırmacının amacı, önemi, kaynaklar ve oryantalizm ile ilgili çeşitli bilgilere değinilmiştir.

Birinci bölümde, Karen Armstrong'un hayatı, eserleri, slâm ve Kur'an-Kerîm'e ilgili görüşlerini inceledik.

İkinci bölümde, Armstrong'un gözüyle, Batıda var olan Hz. Muhammed algısı ve Hz. Peygamberin doğumundan vefatına kadar hayatının bazı süreçlerini kronolojik olarak incelemeye çalışarak Hz. Peygamber sonrası dönemle ilgili bilgilere de bu bölümde değinilmiştir.

Sonuç kısmında ise araştırma sonucunda elde ettiğimiz bir takım temel neticeleri vurgulamış olduk.

ABSTRACT

The study of Perspective of Karen Armstrong on Siyer and slâmic History, consist of two Fundamentals parts except the introduction and conclusion parts.

We have mentioned the aim of the study, its importance, its resources and kinds of informations about orientalism in the introduction section.

In the first part, we analyzed the life of Karen Armstrong, her Works and her thoughts about Islâm and Quran.

In the second part, we tried to analyze the perception of Mohammad in the West through the eyes of Armstrong, the life of Mohammad from his birth to his death chronologically. We mentioned about the informations of the period after Prophet in this section.

In the conclusion part we emphasized the basic results that we had at the end of the research.

ÖZGEÇMİŞ

Muhammet Ali KEST O LU, 28.11.1979 tarihinde Rize/Çaml, hem inøde do du. İlk, orta ve lise tahsilini ayn, yerde tamamlad,. 1997 y,l,nda kazand, , 18 Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesiønden 2000 y,l,nda Rize İlahiyat Fakültesiøne yatay geçi le geldi ve 2002 y,l,nda mezun oldu. 2004 y,l,nda Diyanet İleri Ba kanl, ,nda İmam-Hatip olarak göreve ba lad,. 2008 y,l,nda KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatlar, Ana Bilim Dal,nda yüksek lisansa ba lad,. 2009 y,l,nda kurumlar aras, nakille Meslek Dersleri Ö retmeni olarak MEBø geçti. Halen kadrosu Çaml, hem in İmam-Hatip Lisesiønde bulunmakta, görevlendirme ile Çaml, hem in Lisesi Müdürü olarak görev yapmaktad,r. Evli ve 2 çocuk babas,d,r.